

Sámegiella rádío ja sápmelaččat

Yle Sámi guldalandutkamuš 2018

Aletta Lakkala
Pro gradu -oahppočájáanas
Davvisámegiella
Giellagas-instituhtta
Oulu universitehta
Dálvet 2018–2019

Sisdoallu

1 Láidehus	4
1.1 Dutkanfáddá ja -ulbmil	4
1.2 Duogáš	5
1.3 Dutkanvuohki	6
2 Teorehtalaš duogáš	8
2.1 Yle Sámi rádioguldaleapmi 1950-logus dán beaivái	8
2.1.1 Hárvenaš rádiorusttegiid gurrui čoahkkaneapmi 1950-logus.....	8
2.1.2 Dehálamos diehtogáldu ja identitehta huksejeaddji 1970-logus.....	9
2.1.3 Lasi geahppa prográmma ja musihkka 1980-logus.....	13
2.1.4 Guldaleaddjit guldaledje ain 1990-logus.....	15
2.1.5 Oktiigeassu árat guldaleaddjidutkamušain.....	17
2.1.6 Yle Sámi rádio 2018.....	18
2.2 Eatnigielat media ja rádio mearkkašupmi vehádahkii	19
2.2.1 Hukse identitehta ja ovttastahtá álbmoga.....	19
2.2.2 Doaimmá giellabargin.....	21
2.2.3 Lea vehádaga iežas diehtujuohkki ja váldomedia vuostemedia.....	24
2.3 Rádio lea bivnnut Suomas	27
2.4 Rádio guldalandábit	28
3 Dutkamuša ollašuhttin	31
3.1 Deaddu kvantitatiiva dutkamušas	31
3.2 Dutkančuozáhat	32
3.3 Dutkanmateriála čoaggin ja giedahallan	33
4 Bohtosat ja analysa	38
4.1 Oppalaš dássi	40
4.1.1 Guldalandábit.....	40
4.1.1.1 Guldalanmearit.....	40
4.1.1.2 Gos?.....	42
4.1.1.3 Mainna?.....	45
4.1.1.4 Goas?.....	47
4.1.2 Miela miel sisdoallu.....	51
4.1.3 Guldaleami sivat ja mearkkašumit.....	55
4.1.3.1 Sámi sáгат.....	56
4.1.3.2 Sámeigiella.....	58
4.1.3.3 Sámemusihkka.....	61
4.1.3.4 Identitehta ja oktiigullevažvuhta.....	62
4.1.4 Guldalmeahtunvuhta.....	63
4.1.5 Duđavašvuhta ja sávaldagat.....	65
4.2 Agi, sohkaheali, eatnigiela ja ruoktogoovllu váikkuhus guldaleapmái	67
4.2.1 Guldalanmearit.....	68
4.2.2 Miela miel prográmmat.....	72
4.2.3 Guldalansivat.....	76
4.3 Sámeگوovllus ja -gvlui fárrrema váikkuhus guldaleapmái	80
5 Loahpahas	85
Gáldut	94
Čuvvosat	100

1 Láidehus

1.1 Dutkanfáddá ja -ulbmil

Dutkkan Pro gradu -barggustan sámegielat rádio guldaleami, dan sivaidd ja mearkkašumiid sápmelaččaide jagi 2018. Yle Sámi Rádio lei Suoma vuosttas sámegielat media ja lea ain dán beaivve okta gievrramusain: ovdamearkka dihte sámegielat tv-fálaldagat ja aviissat leat ain unnán ja some- ja neahttasidoalutge olles Sámi geahčanguovllus vánis. Yle Sápmi, ovdeš Yle Sámi Rádio, lea doaimman badjelaš 70 jagi, jagi 1947 rájes. Sámegielat rádiosáddagat leat gullon vuosttas beaivvi rájes gitta otná beaivái jeavddalaččat ja sáttadoaimma lea boatkanan jagiid áigge dušše moddii earret eará bargiidstreaikka ja Anára doaimmadálu sisáibmováttisvuodaid dihte. Sámegielat rádiodoaimma álggii ođđasiiguin ja vuoiŋŋalaš sáddagiiguin, muhto dán beaivve dat sisttisdoallá maiddái olu eará: ovdamearkka dihte mánáid- ja nuoraidprográmmaid, arkiivaságaid, iešguđetlágan temábotuid, áigeguovdilis beaivválaš sáddagiid ja sámedoaimmahusaid oktasaš davviriikkalaš iditsáddagiid. Yle Sámi Rádio álggahii davvisámegielat prográmmaiguin, muhto 1970-logu rájes leat gullon maiddái nuortalašgielat ja 1980-logu rájes anárašgielat sisdoalut. (Lehtola 44–45, 71–72; Yle Sápmi 2018a.)

Vaikko digitála revolušuvdna lea buktán mielddis olu ođđa diehtujuohkingaskaomiid, lea rádio Yle Sámi doaimmahusa iežas sániid mielde ain dan ”dehálamos giellaealáskahttinbargoneavvu”. Rádios lea stuorra mearkkašupmi erenoamážit njálmmálaš sámegiela ja suopmaniid gáhttejeaddjin. Yle Sápmi maiddái ođasmahtta sámegiela, go rádio bokte levvet sámegillii ođđa sánit ja dajahusat, mat adnojuvvojit dálá servodagas ja eallimis. Rádio ovddida sáme kultuvrra juogedettiin olbmuid sápmelaš ja sámegielat musihka, máidnasiid, muitalusaid ja ságaid. Davviriikkalaš sámerádiod ovttasbarggu bokte Yle Sámi rádiprográmmat ovttahttet sámeálbmoga ja nannejit sápmelaččaid identitehta. Dat muitalit áššiin sámi jienain. (Yle Sápmi 2018a.)

Pro gradu -barggustan leat guokte váldodutkangažaldaga:

- Mo sápmelaččat guldalit sámegielat rádio 2018?
- Makkár sivat ja mearkkašumit sámegielat rádio guldaleapmái laktásit?

Sápmelaččaid rádioguldaleami dieđalaš gieđahallan ii jur gávdno Suoma beale Sámis. Lean jagiid áigge vuohtán ollu ovdagáttuid ja navdámušaid das, geat sámeráudio guldalit ja makkár prográmmat sin geasuhit – orru almmolaččat jurddašuvvomin, ahte sámeráudio guldalit váldoáššis sámevuovllu boarrásot buolvva sápmelaččat, geat fas guldalit mielas ođđasiid ja vuoiñjalaš prográmmaid. Dáid jurdagiid duohken, iige dákkár jurdagiid čielgehussan leat goittotge makkárge dieđalaš vuodustus.

Gieđahalan barggustan earret eará Yle Sámi rádioguldaleamis árat dahkkojuvvo dutkamušaid, vehádatgielat rádio mearkkašumis čállojuvvo girjjálašvuoda ja rádio sajádagas váldoservodagas dahkkojuvvo čielggademiid, ja speadjalastán iežan gávdnosiid daid ektui.

1.2 Duogáš

Yle Sámi 70 rádiojagi áigge sámegielat rádiosáddagiid guldaleapmi ii leat dutkkojuvvo beare mángii. Boarrásamos guldaleaddjidutkamušat 1950- ja 1970-logus vuodđuduvvet sámevuovllu rádiorusttegiid mearrái, mii oasistis muitala das, man ollu máilbmi lea rievdan. Yle Sámi rádio varrasamos almmolaš guldaleaddjidutkamuš lea dahkkojuvvo jagi 1995, badjel 20 jagi dassái. Dan mañjá leat goittotge sihke servodat ja mediamáibmi nuppástuvvan nu sakka, ahte sámeservošage rádioguldaleapmi lea sáhtán rievdan radikálalaččat. Earret eará ođđa áiggi mediafáláldagat, digitála teknologijja ja váldogielat media leat sáhtán čuohtat sápmelaččaid rádioguldaleapmái.

Ledjen beroštuvvan dutkat sápmelaččaid rádioguldaleami dili, daningo lean ieš sihke studeren journalismma ja bargan Yle Sámi journalistan badjelaš logi jagi. Lean sihke sápmelaš journalistan, journalismastudeantan ja servodatberošteaddjin mángii smiehttan, makkár joavku sámegielat rádiosáddagiid guldala, mo sii dan dahket ja maid

dat sidjiide mearkkaša. Tv-geahččiid ja neahttaságaid lohkkiid mearis Yle Sámi doaimmahus oážžu dieđuid jeavddalaččat, muhto rádioguldaleaddjiid mearis eai leat fidnemis áiggedását dieđut, daningo daid mihtideamis eai leat anus fásta mihttárat. Máinnašan dán oktavuodas, ahte bargohistorjjástan fuolakeahhtá in leat leamaš mielde čállimin Yle Sámi strategalaš ulbmiliid ja oainnuid, maid buvttán ovdan dán dutkamušas.

Ledjen beroštuvvan dutkat rádio sajádaga sámeservodagas goit buot ovddemusat iežan eatnigiela, sámegiela dihte. Lean álo leamaš giellaberošteaddji ja dan dihte lohkan sámegiela iežan válđoávnasin Oulu universitehta Giellagas-instituhtas. Sámegielaid dilli lea rašši miehtá Sámi. Maiddái Suomas riikka garra assimilerenpolitihkka doalvvui giela viiddis oasis álbmogis, man dihte sámegiella ii leat sirdášan eatnigiellan mángga mu buolvva sápmelažžii. Assimilašuvnna dihte stuorra oassi mu buolvva nuorra ollesolbmui ii leat beassan oahppat sámegiela ruovttus. Leange ilus čuvvon, mo ain eambosat leat válđigoahtán gielaset ruovttoluotta earret eará skuvlaoahpahusa bokte. Skuvllat gal bastet oahpahit sámegiela girjegiela, muhto Sámi viiddis njálmmálaš árbbi dat eai okto bastte gáhttet. Dasa eai bastte maiddái čállojuvvon sámegielat neahttaođđasat ja preassa – eaige vel dán dilis televišuvnna, neahta ja sosiála media njálmmálaš sisdoalut daid vátnivuoda dihte. Rádio dan sajis sáhtá buoremus dilis doaibmat beaktilis gaskaoapmin sámi rikkis njálmmálaš giellaárbbi gáhttemis ja lebbemis. Dan ektui duohtavuolta das, ahte varrasamos dutkamuš guldaleaddjiid ja sámerádio gaskavuodas lei dahkkojuvvon Suomas badjel 20 jagi dassái, leamaš stuorra váilevašvuolta dilis, mas sámeservošiš leamaš goiku oahppat sámegiela ja mas sámegiella livččii dárbbášan eanet doarjjadoaimmaid.

1.3 Dutkanvuohki

Barggustan lea deaddu kvantitatiiva dutkamušas. Dutkkan rádioguldaleaddjiid láhttema ja oainnuid kvantitatiivvalaččat, ja čilgen daid dutkamušastan earret eará govvosiiguin. Dán ja eará dutkamušaid kvantitatiiva bohtosiid veardidemiin analyseren sápmelaččaid rádioguldaleamis dáhpáhuvvan nuppástusaid áiggiid mielde. Dulkon goittotge maiddái

sápmelaččaid rádioguldaleami kvalitatiiva beliid, mat buktet dutkamuššii čiekŋalot áddejumi sámeielat rádio mearkkašumis sápmelaččaide.

Dutkamušan čuozáhatjoavku leat badjel 15-jahkásaš sápmelaččat. Lean čoaggán dutkanmateriála buohkaide rabas gažadanskoviiguin (čuvvosat 1–4), maid juhken váldoáššis neahta bokte ja main maiddái dieđihin sosiála media, diehtujuohkingaskaomiid ja sámi organisašuvnnaid bokte. Skoviid lei vejolaš deavdit njealji gillii: anáraš-, davvisáme-, nuortalaš- ja suomagillii. Oassi gažaldagain ledje strukturerejuvvon gárvves vástádusmolssaeavttuiguin, muhto skovis ledje maiddái moadde rabas gažaldaga. Vástideaddjit devde skoviid namaheapmin, muhto dain bohtet ovdan olbmo ahki, sohkahealli, eatnigiella ja ruoktogiella. Veahkehin oasi, eandalitge boarrásot vástideaddjiid, skoviid deavdimis.

Jerren vástideaddjiin ovdal gažadanskovi deavdima, atnetgo sii iežaset badjel 15-jahkásaš sápmelažžan. Nuppiid sániiguin gažadeapmái vástidedje olbmot, geat identifiserejit iežaset sápmelažžan. Mu mihttomearrin lei fidnet dutkamuššii stuorra vástideaddjimeari vuoi bohtosat livčče deaivilat ja luohttehahttit. Rádioguldaleami mearri sáhtta molsašuddat sakka olbmuid gaskkas, man dihte soaitáhagas välljejuvvon unna čuozáhatjoavku ii heiven materiálan dán dutkamuššii. Dutkamuššii vástidedje 160 badjel 15-jahkásaš, iežaset sápmelažžan identifiserejeaddji olbmo.

2 Teorehtalaš duogáš

Teorehtalaš duogáš láhčá dutkái vejolašvuoda gávdnat ja hukset dieđu áššiid oktavuodain, njuolggaduslašvuodain ja stuorát ráhkadusain. Teorehtalaš duogáš lea mearriduvvon geahččanguovlu, mii doaibmá rámmán dutkamuša áiccuid giedahallamis. (Alasuutari 1994: 67–69.) Giedahalan dán logus Yle Sámi rádio guldaleamis árat dahkkojuvvon dieđalaš dutkamušaid ja Yle iežas raporttaid, vehádatgielat media ja rádio mearkkašumis čállojuvvon girjjálašvuoda, aiddo gárvánan čielggadeami rádioguldaleami dilis Suomas ja rádioguldaleami teorijaid.

2.1 Yle Sámi rádioguldaleapmi 1950-logus dán beaivái

Suoma Yleisradio lea sádden sámegielat rádioprográmmaid jagi 1936 rájes, muhto jeavddalaččat easka jagi 1947 rájes. Vuosttas virggálaš sámeráudio sáttá álggii dainna, go Johan Nuorgam logai Suoma Yleisradios vuosttas sámegielat ođđasiid 6.10.1947 (Lehtola 2001: 9). Vaikko Suoma sámeráudio lea gullon badjelaš 70 jagi, leat das dahkkojuvvon unnán guldaleaddjidutkamušat. Lokten bajás guhtta dutkamuša 1950-logus gitta 1990-logu beallemuddui. Dutkamušat giedahallet Suoma sápmelaččaid medialáhttema máŋgga geahččanguovllus ja čilgejit maiddái earret eará sápmelaččaid suomagielat media, dego rádio, televišuvnna ja prentejuvvon media geavaheami. Mun lean čoaggán árat dutkamušain iežan dutkamuššii Yle Sámi rádioguldaleami guoski relevánta osiid.

2.1.1 Hárvenaš rádiorusttegiid gurrii čoahkkaneapmi 1950-logus

Samii Litto dutkkai jagi 1952 rádiorusttegiid oamasteaddjiid ja guldaleaddjiid logu Suoma sámeaguovllus ja lagaš guovlluin. Rádioaparáhtat ledje dan áigge vel meari beales oalle unnán, muhto muhtun báikkiin oalle olu olmmošmeari ektui, ovdamearkka dihte Anára Menešjávrris ledje 20 rádiorusttega ja Čeaveatjávrrisge logi stuhka. Čeaveatjávrris rádio stuorra meari čilge Lehtola (2001) mielde dat, go nuortalaččat ožžo

sihke materiálaveahki ja ruđalaš doarjaga. Rádiorusttegat ledje 1950-logus ollu maiddái erenoamážit badjeolbmui ja ohcejohkalaččain. (Lehtola 2001: 12.)

Ovttá rádio guldaledje 1950-logus Anára gielddas gaskamearálaččat unnimustá čieža olbmo, Ohcejoga gielddas gávccii olbmo, Soađegili gieldda Vuohčus ja Burdnomohkis ovccii olbmo ja Eanodaga gielddas guhtta olbmo. Anáris rádio árvaledje nappo guldalit 378 sápmelačča, Ohcejogas 544 sápmelačča ja Eanodagas ja Vuohčus 225 sápmelačča. Samii Litto dutkamusa mielde sámegeielat sáddagiid guldaledje jagi 1952 oktiibuot 1147 olbmo. Sápmelaččat ledje viššalat guldalit sámeráđio sáddagiid ja das bođiige sámeservošii sosiála ovttasorrunvuohki. (Lehtola 2001: 13.)

2.1.2 Dehálamos diehtogáldu ja identitehta huksejeaddji 1970-logus

Suoma sámeráđio sáddagat sáddejuvvojedje álgoáiggiid Oulus ja jagi 1960 rájes Roavvenjárggas, muhto 1970-logus sámeráđio doaimmahus fárrii sámevuolui Anárii. Länsman (1987: 1) gohčodage fárrenjagi, 1972, sámeráđio vuodđudanjahkin.

Suomas dahkkojuvvojedje 1970-logus lahkálágaid guokte sámeráđio guldaleami guoski dutkamusa. Kari Rantanen dutkkai Suoma sápmelaččaid ráđio- ja tv-geavaheami 1970-logu álggus. Ráđio- ja tv-rusttegiid oamasteami ja guldaleami lassin Rantanen čielggadii earret eará sápmelaččaid oainnuid daid ektui. Rantanen ii nappo dutkan dušše sámeráđio guldaleami, muhto baicce oppalohkái sápmelaččaid dan áigge medialáhttema. Riitta Vehviläinen Pro gradu -dutkanuš jagi 1974 bealistis čielggadii, mo Suoma sápmelaččat geavahit diehtujuohkingaskaomiid, dego sáme- ja suomagielat ráđio, televišuvnna ja prentejuvvon media. Vehviläinen lei beroštuvvan čielggadii, mo sápmelaš eallima erenoamáš iešvuodát, dego gielalaš ja kultuvrralaš aspeavttat, luondduealáhusat ja guhkes geográfalaš gaskkat váikkuhit áššái. Sihke Rantanen ja Vehviläinen dutkančuozáhat ledje sámevuollus ássi badjel 15-jahkásaš sápmelaččat. Rantanen veardidii dutkanbohtosiiddis Davviriekkalaš Sámiráđi Suoma juhkosa geasset 1962 dahkan álbmotlogahallamii, mii meroštalai sápmelažžan olbmo, guhte ieš atná iežas sápmelažžan. Vehviläinen meroštalai sápmelažžan dutkamusa oktavuodas olbmo, gii ieš dahje gean vanhemiin dahje áhkuin ja ádjáin unnimustá okta lea oahppan

sámegiela vuosttas giellan. Guktot dutkamušat čađahuvvojedje njálmmálaš jearahallamiiguin. Rantanen dutkamuššii oassálaste 347 ja Vehviläinen dutkamuššii 162 olbmo. (Rantanen 1971: 1–3; Vehviläinen 1974: 16, 23–24.)

Kari Rantanen dutkamuš čájehii, ahte olles 95 proseantta sápmelaččain oamastedje 1970-logu álgomuttuin rádiorusttega. Dat sápmelaččat, geat oamastedje dušše rádio, guldaledje dan (sihke sáme- ja suomagielat sáddagiid) gaskamearálaččat 2 diimma 30 minuhta beaivvis ja dat, geat oamastedje rádio lassin maiddái televišuvnna, golahedje rádio guldaleapmái gaskamearálaččat 1 diimma 45 minuhta beaivvis. Sápmelaččat guldaledje rádio dábálamosit diibmu 18–20 gaskkas. Guldalanáiggiide váikkuhii goittotge dat, oamastiigo olmmoš rádio lassin maiddái televišuvnna. (Rantanen 1971: 8–15.)

Rantanen jearai dutkamušastis sápmelaččaid oainnuid heivvolamos áiggis sáddet sámegielat rádioprográmma. Vástideaddjiid mielas buot buoremus vahkkobeavi sámegielat rádio guldaleapmái lei sotnabeavi, nubbin lávvardat ja goalmádin vuossárga. Rantanen fuopmášumi giddii goittotge dat, ahte badjel bealli vástideaddjiin ii lean oppanassiige beroštuvvan áššis. Heivvolamos diibmoáigi sáddet sámegielat rádioprográmma lei dutkamuša mielde diibmu 18–20, man goalmádas vástideaddjiin anii buot buoremus áigin. Nubbin heivvolamos áigin atne diibmu 12–18. Lagabui bealli vástideaddjiin ii lean goittotge beroštuvvan dänge gažaldagas. (Rantanen 1971: 16–17.)

Vaikko Rantanen gávnnahii, ahte sápmelaččat eai orron nu beroštuvvan sámegielat sáddagiid sáddenáiggis, duodaštii Vehviläinen iežas dutkanbohtosiiguin, ahte sápmelaččat guldaledje sámerádio viššalit. Lagabui bealli, 46 proseantta vástideaddjiin, guldalii sámerádio álo dahje oalle dávjá, 24 proseantta guldalii sáddagiid duollet dálle ja 25 proseantta oalle hárve dahje ii goassige (Vehviläinen 1974: 74). Sámerádio bálvalii buoremusat davvisámegielat guldaleaddjiid, muhto maiddái anárašgiela eatnigiellan hálli vástideaddjit ledje viššalat guldalit sámegielat rádiosáddagiid (Vehviläinen 1974: 75).

Vehviläinen dagai máŋga miellagiddevaš kultuvrralaš fuopmášumi rádioguldaleamis. Su dutkamuš čájehii, ahte sápmelažžan iežaset atni vástideaddjit guldaledje sámerádio čielgasit eanet go suomaiduvvan sápmelaččat. Sámekultuvrra seailuma oktavuoda sámerádio guldaleapmái duodaštii maddái dat, ahte boazodoalus luohpan sápmelaččat guldaledje sámerádio uhcit go sii, geat ledje ain badjedilis. Badjeolbmot orro muđuige berošteamen rádioguldaleamis eanet go earát. Boazodoalliin 65 proseantta oaiivildii, ahte sámegielat rádioprográmmat ledje menddo unnán, go eará sápmelaččain nu jurddašii dušše 40 proseantta. (Vehviläinen 1974: 76.)

Davvisámegielat guldaleaddjiin sullii 75 proseantta oaiivildii, ahte sámegielat rádioprográmmat ledje menddo unnán, go seammá jurddašii 26 proseantta anárašgielat, 16 proseantta nuortalašgielat ja 33 proseantta suomagielat sápmelaččain. (Vehviläinen 1974: 75.) Nuppiid sániiguin, vaikko suomagielat sápmelaččat eai olus guldalan sámerádio, sii atne dan das fuolakeahtta dehálažžan.

Suoma sámerádio guovddáš sisdoallun ledje jo álgojagiid ja vel mángalot jagi dan maŋŋá odđasat ja vuoiŋŋalaš sáddagat. Rantanen dutkamuša mielde sápmelaččat guldaledje 1970-logus sámegielat rádioprográmmain millosamosit namalassii odđasiid ja diehtoprográmmaid (Rantanen 1971: 18–20). Vehviläinen dutkamuš čájehii seammá: sámerádio eanemus guldaluvvon prográmmat ledje odđasat, maid guldalii jeavddalaččat lagabui bealli vástideaddjiin (Vehviläinen 1974: 77).

Rantanen diđoštalai sápmelaččain, áddejitgo sii buorebut suoma- vai sámegielat (geavadis davvisámegielat) rádiodđasiid. Bohtosat ledje miellagiddevaččat. Vástideaddjiin measta buohkat, 91 proseantta, áddejedje dievaslaččat suomagielat rádiodđasiid, go dušše badjelaš bealli, 58 proseantta, áddii dievaslaččat sámegielat odđasiid. Vástideaddjiin 13 proseantta ii ádden sámegielat odđasiid ollenge, go fas suomagielat odđasiid áddemis ledje váttisvuodát dušše ovttá proseanttas vástideaddjiin. Buot eanemus dakkár vástideaddjit, geat eai ádden sámegielat odđasiid ollenge, ledje Anáris. Maddái nuorat buolva (15–19-jahkásaččat) áddii sámegielat odđasiid čielgasit fuonibut go boarrásot. Sivvan lei sihke dat, go odđasat ledje dušše beare davvisámegillii ja dat, go odásiella sáhtii leat gággadot go dábálaš hállangiella. Dutkamuša nuortalaš

vástideaddjiin ii oktage lohkan iežas áddet davvisámegiela rádiodođđasiid, ja davvisámegiela geat dáid áddii dušše 79 proseantta. Dasa, ahte oppa davvisámegiela iežage eai ádden iežasgiela rádiodođđasiid, sáhttet Rantanen mielde leat váikkuhan earret eará ođasgiela sátneválljejumit, vierisgiela sámit, cealkkaráhkadusat ja suopmanerohusat. (Rantanen 1971: 33–36.)

Maidái Vehviläinen fuomášii ođasgiela váikkuhusa guldaleaddjiprofiilii. Buot sámegiela rádiprográmmaid guldalede eanemusat dat, geat ledje oahppan davvisámegiela vuosttas giellan. Nubbin bohte anárašgielagat, goalmádin nuortalašgielagat ja buot unnimus sámegiela prográmmaid guldalede suomagiela sápmelaččat. (Vehviläinen 1974: 77.) Boazodoallit ledje maidái viššalamos ođasguldaleddjit. Sin maŋŋá ođđasiid guldalede eanemus olu skuvlejuvvo ja dan maŋŋá skuvlekahtes sápmelaččat. Unnimus sámegiela ođđasiid guldalede ámmátskuvlejumit dahje eará sullasaš skuvlejumit ožžon sápmelaččat. Vehviläinen dulkuige, ahte eanemus ođđasiid guldalii badjel 40-jahkásaš luondduealáhusaiguin bargi sápmelaš. (Vehviläinen 1974: 78.)

Sápmelaččat guldalede 1970-logus mielas rohkoprográmmaid. Dušše gávccii proseantta Rantanen dutkamuša vástideaddjiin ii goassige čuvvov daid (Rantanen 1971: 38). Vehviläinen goit dárkkálmahtii, ahte boarrásot buolva lei viššalot guldat rohkoprográmmaid go nuorat – erohus vuolled ja badjel 40-jahkásaččaid gaskkas lei Vehviläinen dutkamušas mearkkašahtti. Boazodoallit guldalede rohkoprográmmaid sullii seamma olu go earáge vástideaddjit, muhto suomaiduvvan sápmelaččat dan sadjái guldalede daid čielgasit uhcit go sápmelažžan iežaset atni vástideaddjit. (Vehviläinen 1974: 80.)

Rádios lei erenoamáš dehálaš rolla Suoma sápmelaččaid eallimis 1970-logus, go vuodđuduvvui sámelihkadus, mii ođđalágan sámepolitihka ja -dáidaga bokte rievdadii sápmelaččaid identitehtaáddejumit. Diehtujuohkin rádio bokte lei dehálaš dán proseassas, daningo rádio basttii buot buoremusat hukset oktavuodaid ja doaibmat čearddalaš ságastallama kanálan. Sámerádio čuovui muđui ángirit sámi politihka ja servodaga dáhpáhusaid, ja raporterii dain sápmelaččaide sámi jienain. (Lehtola 2001:

48.) Rantanen dutkamuša mielde sápmelaččat atne 1970-logu álgojagiid dehálamos diehtogáldun namalassii rádio. Dutkamuša vástideaddjiin badjel bealli, 52 proseantta, lei dan oaivilis. Easkka rádio maŋŋá bohte preassa ja televišuvdna. (Rantanen 1971: 31.)

1970-logu dáhpáhusat váikkuhedje njuolga sámerádio guldaleddjiprofiilii. Vehviläinen jagi 1974 dutkamuša mielde buot sámerádio prográmmaid guldaledje eanet dakkár sápmelaš vástideaddjit, geat identifiserejedje iežaset sápmelažžan (Vehviläinen 1974: 80). Vehviläinen huksii dutkanbohtosiiddis vuodul sámerádioi guokte guldaleddjifunkšuvnna. Vuosttas lei dat, ahte skuvlekeahtes, eará dieđihangaskaomiid unnán čuovvu, sápmelažžan iežaset atni sápmelaččat guldaledje sámegielat rádiosáddagiid dieđu dihte, daningo sii eai earret eará gielalaš váttisvuodaid dihte ožžon dárbbaslaš dieđuid suomagielat dieđihangaskaomiin. Nuppe dáfus ollu skuvlejuvvon, sápmelažžan iežaset atni sápmelaččat čuvvo prográmmaid daid symbolalaš árvvu geažil. Dego sámerádio doaimmaheaddji Sulo Aikioge daid áiggiid árvalii: sámegielat diehtujuohkin sápmelaččaid geahččanguovllus sápmelaččaide lasiha sámeálbmoga oktiigullelašvuoda dovddu. (Vehviläinen 1974: 81.) Sámerádio guldaleamis lei 1970-logus nana oktavuoha sápmelaš identitehti.

2.1.3 Lasi geahppa prográmma ja musihkka 1980-logus

Maidái 1980-lohku lei mearkkašahhti áigodat Suoma sámerádioi. Jagi 1985 sámerádios šattai Yleisradio iehčanas guovlodoaimmahus. Dan rádjai sámerádio gulai hálldahuslašat Roavvenjárgga guovlodoaimmahusa vuollái. Jagi 1987 sámerádio oaččui odđa doaimmadálu Anárii. (Länsman 1987: 1.)

Anni-Siiri Länsman čielggadii 1980-logu loahppabealde, man ollu Suoma sápmelaččat guldalit sámerádio, ja makkár oainnut ja sávaldagat sis leat ovdamearkka dihte sámerádio prográmmaid ektui. Länsman dutkančuozáhat ledje 9–75-jahkásaš sámeaguovllus ássi sápmelaččat, geat ieža dahje gean vanhemiin dahje áhkuin ja ádjáin unnimustá okta lei oahppan sámegiela vuosttas giellan. Länsman čokkii dutkanmateriála telefonjearahallamiiguin. Dutkamuššii oassálaste 224 olbmo. (Länsman 1987: 5.)

Suoma sámeráđio sáddagat olahedje Länsmán dutkanáigodagas gaskamearálaččat dušše sullii ovcci proseantta olles sámeálbmogis. Beaivválaččat sámeráđio guldaleđje sullii 300 olbmo. Dat orru lohkun unni, ja Länsmán iešge eahpidii dutkanbohtosiiddis luohttehahttivuođa. (Länsmán 1987: 13.) Viššalamos guldaleaddjit ledje Ohcejogas ja Eanodagas ássi 44–75-jahkásaš sápmelaččat, erenoamážit ealáhatahkásaččat. Vuolles 44-jahkásaččat guldaleđje sámeráđio čielgasit uhcit. Badjelaš njealjádas vástideaddjiin ii gulđalan sámeráđio ollenge. Gulđalanmoksii váikkuhedje earret eará guldaleaddji sámeđiela máhttu, sáddenáiggít ja dat, ahte prográmmat eai adnojuvvon geasuheadđjin. Sullii bealli suomagiela eatnigiellan almmuhan vástideaddjiin ii gulđalan sámeráđio ollenge. Dat čilge maiddái dan, manin Soađegilis ja Anáris ássi sápmelaččat guldaleđje sámeráđio uhcit go earát. Sámeráđio ii orron olaheamen maiddái 15–24-jahkásaš sápmelaččaid, muhto Länsmán fuomášahtta, ahte sámeráđios ii lean nuoraide jur prográmma. (Länsmán 1987: 12–13.)

Sápmelaččat guldaleđje 1980-logu loahppabealde rádios mielas ođđasiid ja áigeđuovdilis prográmmaid, ja daid lassín geahppa musihkka- ja hállanmusihkkaprográmmaid. Länsmán dutkamuša vástideaddjit gáibidedjege sámeráđioi eanet geahppalágan prográmmaid, ja erenoamážit nuorat sávve lasi musihka. (Länsmán 1987: 14.) Badjelaš 40 proseantta vástideaddjiin anii sámeráđio prográmmaid miellagiddevažžan ja badjelaš 40 proseantta unnit miellagiddevažžan. Buot duđavamos guldaleaddjit ledje davvisápmelaččat ja anáraččat, Ohcejogas ássit, buot eanemus ja unnimus skuvlejuvvon olbmot ja boarrásamos ahkeluohkát (44–75-jahkásaččat). Earret eará nuortalaččat, skuvlalaččat ja studeanttat fas ledje eanemus duhtameahttumat sámeráđio fáldagaide. (Länsmán 1987: 15–17.) Länsmán dutkamuš čájehii seammá go Rantanen dutkamuš 1970-logu álggus: sápmelaččat gulđalivčče sámeráđio millosamosit diibmu 18–20 (Länsmán 1987: 18).

Vaikko sámeráđio guldaleaddjilogut ledje Länsmán dutkamušas oalle vuollegaččat, ledje sámeđielat rádiosáddagat das fuolakeahtta sápmelaččaid mielas buorre ášši. Čielga eanetlohku vástideaddjiin, 83 proseantta, anii sámeđielat sáddagiid dehálažžan. Dušše 14 proseantta oaivvildii, ahte dat ledje unnán dahje eai ollenge dehálaččat. (Länsmán 1987: 18.)

2.1.4 Guldaleaddjit guldaledje ain 1990-logus

Suoma sámeráđio oáčču iezas kanála atnui loahppajagi 1991. Ođđa Yle Sámi Ráđio ulbmilin lei sáđdet sámegielagiidda eatnigielat ráđioprogámmaid ja doarjut guovllu iežaslágan kultuvrra. (Ruohomaa 1992: 9.) Go dan rádjai Suoma sámeráđio lei sádden sámegielat ráđioprogámmaid dušše muhtun diimmu vahkus, sáđđii dat 1990-logu álgojagiid jo badjel 20 diimmu vahkus, sihke iđit- ja eahketbeivviid. Daid áiggiid váldosisdoallun ledje ođđasat ja áigequovdilis sáđdagat, muhto maidđái musihkka (sáme- ja etnomusihkka) čuojai eanet go ovdal. (Ruohomaa 1992: 11.)

Erja Ruohomaa dutkkai sápmelaččaid ráđioguldaleami sihke jagi 1992 ja 1994. Jagi 1992 Ruohomaa ulbmilin lei čilget, mo olbmot guldalit Yle Sámi Ráđio ja maidđái dutkat guovllus gullojeaddji eará ráđiokanálaid guldaleami. Dutkančuozáhat ledje badjel 15-jahkásaš olbmot, geat áddejedje sámegiela. Dutkanguovlu lei viidát go árat dutkamušain: Suoma sámequovllu lassin Ruohomaa dutkkai guldaleami maidđái Gárasavvonis Girona gielddas Ruotas ja Deanu ja Kárášjoga gielddain Norggas. Buot dáin gielddain lei vejolaš guldalit Yle Sámi Ráđio. (Ruohomaa 1992: 11.) Dutkanvuohkin lei telefonjearahallan, man váras Ruohomaa válljii dutkanguovllu telefonlogahallamis deivvolaččat 400 dállođoalu, main jearahallamii serve loahpaloahpas 264 olbmo (Ruohomaa 1992: 13).

Árgaiđidiid Yle Sámi Ráđio sáđdagiid guldalii gaskamearálaččat 39 proseantta dutkanguovllu olbmuin. Erenoamáš miellagiddevaš gávnnus lei dat, ahte eanemus guldaleaddjit ledje Ruota Gárasavvonis ja Eanodagas, uhcimus fas Vuohčus, Kárášjogas ja Anáris. Eahketbeivviid Yle Sámi Ráđio sáđdagiid guldalii gaskamearálaččat 47 proseantta dutkanguovllu olbmuin. Dalle eanemus guldaleaddjit ledje Kárášjogas, Eanodagas ja Deanus, ja uhcimus Soađegilis ja Anáris. Ahkeluohkáid beales eanemus sihke iđit- ja veaigesáđdagiid guldaledje 35–64-jahkásaččat. Unnimus iđitsáđdagiid guldaledje 15–34-jahkásaččat ja veaigesáđdagiid 15–34- ja badjel 65-jahkásaččat. (Ruohomaa 1992: 14–18.) Go dutkanbohtosiid rehkenastá oktii, sáhtta gávnnahit, ahte Yle Sámi Ráđio guldalii beaivválaččat gaskamearálaččat 58 proseantta dutkanguovllu

badjel 15-jahkásaš sámegiela áddejeaddji olbmui. Sámeráđio guldaleđje beaivválaččat sullii 3500 olbmo. (Ruohomaa 1992: 9.)

Ruohomaa dutkkai maidđái ráđiomusihka mearkkašumi sápmelaš guldaleaddjiide, daningo oaivvildii, ahte ráđiomusihka lea dehálaš ovddidit olbmuid beroštumi mielde. Dat fas sáhtii Ruohomaa mielas leat stuorra hástalus etnalaš vehádatkanáđii, mii galggašii doarjut ja gáhttet vehádatkultuvrra. Badjelaš bealli vástideaddjiin lei duđavaš sihke musihka mearrái ja dan sisdollui Yle Sámi Ráđios. Árbevirolaš juigosiid oassái musihkkafáldagas lei duđavaš lagabui bealli vástideaddjiin. Mađe boarrásot vástideaddji, dađe uhcit son liikui dasa, ahte luohti čuodjá ráđios. (Ruohomaa 1992: 22.)

Ruohomaa dutkkai ášši maidđái jagi 1994. Maidđái dát dutkamuš dahkkui Suoma, Ruota ja Norgga Sámis telefonjearahallamiiguin. Dutkamuššii oassálaste oktiibuot 266 badjel 15-jahkásaš sámegiela áddejeaddji sápmelačča. Dán dutkamušas Ruohomaa geahčai sámeráđio olles kanálan, vaikko oassi prográmmain lei kanálaloatna Radio Suomis/Lapin Radios. Dutkamuš čájehii, ahte sámeráđio guldalii beaivválaččat gaskamearálaččat 59 proseantta (jagi 1992: 58 proseantta) vástideaddjiin. Nuppiid sániiguin sámeráđio guldaleđje juohke beaivve sullii 3500 olbmo. Sullii viđátoassi sámegielat olbmui guldalii dušše sámeráđio ja sullii goalmmásas ii guldalan dan ollenge. Jagi 1992 dutkamuša ektui stuorámus nuppástus lei dat, ahte olbmot guldaleđje ráđio eanet. Seammás goittotge daid olbmuid mearri, geat eai guldalan sámeráđio goassige, lei lassánan. (Ruohomaa 1995: 3–4.)

Ruohomaa mielde sápmelaččat orro jagi 1994 eanet go ovdal válljemin, guldalitgo iditvai veaigesáddagiid: sámeráđio juvssai ididiid gaskamearálaččat 34 proseantta (1992: 39 %) ja eahketbeivviid 37 proseantta (1992: 47 %) álbmogis. Sámeráđio guldaleaddjiid ahkeluohkáid juohkašuvvan lei dássásmuvvan jahkái 1992 veardidettiin: ovdamearkka dihte nuorat (15–34-jahkásaččat) guldaleđje sámeráđio muhtun veardde eanet ja maidđái eahketbeaiprogámmaid guldaleđje dássidabbot buot ahkejoavkkut. (Ruohomaa 1995: 11, 14, 18.) Eanemus Yle Sámi Ráđio guldaleaddjiid ilosmahte musihkkaprogámmat ja eardudedje juigosat, muhtun doaimmaheaddjit ja politihkas muitaleaddji progámmat. Guldaleaddjit kommenterejedje maidđái sámegiela ja dan

geavaheami. Hállangiela čielggasvuohta dahje dan váilevašvuođat ja earálágan suopmanat ledje giksin muhtun guldaleaddjiide. Guldaleaddjit doivo jagi 1994 lasi vuoŋŋalaš, musihkka- ja mánáid- ja nuoraidprográmmaid. (Ruohomaa 1995: 20.)

2.1.5 Oktiigeassu árat guldaleaddjidutkamušain

Árat dutkamušat čájehit, ahte goittotge 1990-logu beallemuttu rádjai Yle Sámi Rádío juvssai sápmelaččaid ja dat adnojuvvui dehálaš dieđihangaskaoapmin. 1950-logus sámeielat rádiosáddagiid guldaledje Suoma sámeaguovllus badjelaš 1100 sápmelačča. 1970-logus sullii 1800 Suoma sámeaguovllu sápmelačča guldaledje sámerádío álo dahje oalle dávjá, vádjit 1000 olbmo guldaledje sáddagiid duollet dälle ja 1000 olbmo oalle hárve dahje eai goassige. 1990-logus sámerádío guldaledje beaivválaččat sullii 3500 sámeielat olbmo Suomas, Ruotas ja Norggas. 1970- ja 1980-logus Yle Sámi Rádío sáddagiid ii guldalan goassige dahje dušše oalle hárve sullii 25 proseantta Suoma sámeaguovllu sápmelaččain. Lohku bisui sullii seammán moaddelot jagi, go jagi 1994 dutkamuš čájehii, ahte 29 proseantta čuožahatjoavkkus ii guldalan Yle Sámi Rádío.

Árat dutkanbohtosiin čalbmái čuočá erenoamážit guldaleaddjiprofiila, mii bisui oalle seammán máŋgalot jagi. Suoma sámerádío sáddagiid leat árat dutkamušain guldalan buot eanemus sápmelažžan iežaset atni guldaleaddjit. Sámerádío viššalamos guldaleaddjit leamaš davvisáme- ja anárašgielat, Ohcejogas ja Eanodagas ássi, ja badjel 30–40-jahkásaš sápmelaččat. Buot fuonimusat sámerádío lea juksan nuortalaš- ja suomagielat, Soađegilis ja Anáris orru, ja 15–24-jahkásaš sápmelaččaid. Sámerádío guldaleaddjiid millosamos prográmma leamaš árat dutkamušain rádíoodđasat. Ođđasiid maŋŋá sápmelaččat leat guldalan mielas erenoamážit vuoŋŋalaš prográmmaid, vaikko daid publihkka leamašge váldooasis boarrásot buolva.

Árat dutkamušain sullii bealli sámeálbmogis leamaš duđavaš Suoma sámerádío prográmmafálaldagaide. Das fuolakeahhtá, ahte sullii bealli álbmogis leamaš duhtameahhtun sámerádío, leat olbmot liikká atnán dan stuorra árvvus. Ovdamearkka dihte 1980-logus badjel 80 proseantta sápmelaččain anii sámeielat sáddagiid dehálažžan.

2.1.6 Yle Sámi rádio 2018

Yle Sápmi lea ain dán beaivve Suoma dehálamos sámemedia. Doaimmahus atná interneahtha dan dehálamos ođaslávdiin, rádio dehálamos giellaealáskahttinlávdiin ja televišuvnna vásáhusaid ja ealláhusaid fállin. Sosiála mediasges Yle Sámis lea vejolašvuohta beaktilit gulahallat álbmogiin. Yle Sámi ulbmil lea bálvalit buot sápmelaččaid. (Yle Sápmi 2018a.)

Dán dilis Yle Sápmi sádde rádioprográmmaid juohke árgabeaivve. Sámegielat rádiobeavi álgá diibmu 7 doaimmaha iežas Yle Sámi idit -iditsáddagiin. Diibmu 8–10 gullo čakčat 2016 álggahuvvon davviriikkalaš Buorre idit Sápmi -sátta, mas leat Yle Sámi lassin mielde SR Sameradion ja NRK Sápmi. Yle Sámi iežas Dearvva! Tiõrv! Tiervâ! -eahketbeaisátta boahá juohke árgabeaivve diibmu 14.30–16. Fásta beaivválaš prográmma lassin Yle Sápmi sádde maiddái earret eará arkiiva-, musihkka-, rohkos- ja mánáid- ja nuoraidprográmmaid, ja NRK Sámi ja SR Sameradion sisdoaluid. (Yle Sápmi 2018a.)

Dego lea jo árat ovdanbuktojuvvon, Yle Sápmi atná rádio dan dehálamos giellaealáskahttinbargoneavvun. Yle Sámi mielde rádios lea stuorra mearkkašupmi sámegiela ovddideamis ja sámi identitehta nannemis, ja interneahtha- ja tv-fálaldagat dievasmahttet rádiosáddagiid. Dasa lassin, ahte rádio lea doaimmahussii dehálaš diehtujuohkingaskaoapmi, doalvu dat maiddái kultuvrra ovddosguvlui. Yle Sámi rádiosáddagat addet saji sámi musihkkii, máidnasiidda, muitalusaide ja ságaide sápmelaččaid árgabeaivvis ja erenoamáš dáhpáhusain, golmma sámegillii. (Yle Sápmi 2018a.) Yle Sámi rádiosáddagat gullojit FM-dávjodagaid bokte Suomas Roavvenjárgga davábealde ja davvin Norgga ja Ruoŋa rájaid alde. Rádio sáhtá FM-dávjodagaid lassin guldalit neahtha bokte earret eará Yle Arenas. (Yle Sápmi 2018b.)

Jagi 1995 maŋŋá Yle Sámi rádioguldaleapmi ii leat dutkkojuvvon. Yle Sápmi čadahii gal ieš loahppagease 2017 gažadeami rádioguldaleaddjiid oainnuin prográmmaid áiggiid ja sisdoaluid birra, muhto dat ii čielggadan ovdamearkka dihte rádio mearkkašumi sápmelaččaide. Doaimmahus ráhkadii gažadanskovi, man olbmot besse

deavdit sihke digitálalaččat ja báberhámis ovttá mánotbaji áigge. Gažadeapmái vástidedje 96 olbmo, geain 76 davvisámegillii, 17 anárašgillii ja golmmas nuortalašgillii. Buot buohkanassii sullii bealli vástideaddjiin lei duđavaš dan áigge rádioprográmmaide ja daid sisdollui. Guldaleaddjit sávve earret eará, ahte iditsáta álggašii árat ja gaskabeaisáta sirdojuvvošii eahketbeaivái. Giellaválljejumit, dego váldogielaid geavaheapmi ja mánggasámegiela sáddagat, juhke guldaleaddjiid oaiviliid. Sullii bealli vástideaddjiin gáibidii eanet rádiodođđasiid ja namalassii dođđasiid Suoma beale Sámis. Giitosa ožžo erenoamážit arkiivaprográmmat. Maiddái musihkka- ja mánáidprográmmat ledje vástideaddjiid miela mielde. Guldaleaddjit dáhtto daid lassin eanet maiddái nu geahppaprográmmaid ja dábalaš olbmuid jearahallamiid, go áššeságaid ja servodatfáttáidge. (Yle Sápmi 2017.) Guovvamánus 2018 Yle Sápmi áraidahtii iditsáddaga ja sirdii gaskabeaisáddaga eahketbeaivái guldaleaddjiid sávaldagaid mielde.

2.2 Eatnigiela media ja rádio mearkkašupmi vehádahkii

Dutkamušaid mielde álgoálbmogat miehtá máilmmi vuodđudit iežaset mediaid ulbmilin gáhttet ja máhcahit gielaset, buoridit álbmogaset iešgova ja rievdadit sidjiide čuohcci negatiiva doaladumiid, maid váldokultuvrrat ealihit (Browne 1996: 59). Giedáhalan dán logus buot dáid beliid sápmelaččaid ja sámerádio geahččanguovllus.

Rádios lea guovddáš rolla olles máilmmi álgoálbmogiid mediamáilmmis. Aviissat ja bládit dáistalit ekonomalaš váigatvuodáiguin miehtá máilmmi ja álgoálbmogiid buvttadan tv-prográmmat leat dávjá vánis. Interneahtta bealistis rahpá ollu ođđa uvssaid diehtujuohkimii ja oktavuodaid doallamii, muhto datge ii vástit árbevirolaš diehtujuohkingaskaomiid dárbut. (Dufva & Pietikäinen 2005: 18.)

2.2.1 Hukse identitehta ja ovttastahtta álbmoga

Yle Sámi Rádios leamaš dehálaš rolla sámeservoša huksemis ja nanosmahttimis – ja oppalohkáid identitehtapolitiikkas. Sámerádio váikkuhii sakka dasa, ahte sápmelaččat

šadde eambo didolažžan iežaset gullamis stuorát ollisvuhtii, sámi álbmogii. Sámerádio lea lebben dieđu das, ahte sápmelaččat sihke davviriikkain ja Ruošša bealde gullet seamma álbmogii, mii lea earálágan go birastahtti servodagat. Ná dat lea nanosmahtán sápmelaččaid oktiigullelašvuoda ja leamaš mielde huksemin symbolalaš ja transnášuvnnalaš Sámi, mii rasttilda gielaide, giliid ja váldegottiid rájaid. (Sara 2007: 56.)

Sámerádio lea lebben dieđu maiddái máilmmi eará álgoálbmogiin ja ná nanosmahtán sápmelaččaid álgoálbmotidentitehta ja oktiigullelašvuoda sidjiide. Álgoálbmogat álge bargat ovttas erenoamážit 1970-logus ja Yle Sámi Rádio gieđahalai dalle oktasaš deaivvademiid prográmmainis. Sámerádio sáddagiin sihke doaimmaheaddjit ja jearahallojuvvon olbmot deattuhedje álgoálbmogiid seammaláganvuoda. Sámerádios hállojuvvui daid áiggiid máilmmi álgoálbmotservošiin mii-hámis ja bearašnamahusaiguin dego *bearaš*, *oappát* ja *vieljat*. Earáin go álgoálbmogiin fas sámerádio hálai dávjá *earán*, ovdamearkka dihte *láttánin* dahje *vilges olmmožin*. Sámerádio gieđahalai álgoálbmogiid olmmošlaččat ja dásseveardásaččat. Dat ii lokten ovdan myhtaid ja eksohtalaš oainnuid dego váldomediát dahke, muhto baicce hálai álgoálbmogiid ovddasteaddjiin álo namain ja attii sidjiide vejolašvuoda geavahit jearahallamiin maiddái iežaset eatnigiela. (Reiniharju 2015: 40, 53, 65–68.)

Sámemedias sáhttáge leat guovddáš rolla sihke ovttaskas sápmelačča ja olles sámeálbmoga fámudivvanproseassas. Media sáhttá leat okta daid arenain, gos olbmot sáhttet juohkit vásáhusaideaset, álggahit ságastallama, ja ovdanbuktit ja testet jurdagiiddiset. Doaimmaheaddjit sáhttet ovdanbuktit odđa oainnuid dahje čovdosiid ja bovdet olbmuid vihkkhallat áššiid. Iežas media sáhttá veahkehit earálágan, dávjá unnitlogu oainnuid ja jienaid beassama oidnosii ja gullosii almmolašvuodas. Iežasgielat rádio sáhttá nappo leat servošii nu dieđu, doaimma go vásáhusaidge báiki. Jo dat, ahte media lea oppalohkái leahkimin, fámuidahttá: dat lea mearka servoša leahkimis. (Pietikäinen 2006: 215–216, 232.) Iežas media symbolisere dan, ahte jearaldat lea modearna álbmogis, mii nákke aktiivvalaččat oassálastit dán beaivvi eallimii (Cormack 2007: 54). Iežas media čájeha álbmogii maiddái, ahte dan unna, áitatvuloš giella ii leat

dušše miellagiddevaš historjaárbi ja dutkančuozáhat, muhto baicce ealli árgagiella (Skön & Torkkola 1997: 11).

Sámegiella doaibmá jovkui gullama guovddáš kritearan buot davviriikkain. Vaikko mearkkašahtti oassi Suoma sápmelaččain lea manahan árbevirolaš gielas, doaibmá giella ain sápmelaččaid ovttaštahtti, guovddáš identitehtadahkin. Giella ja identitehta oktavuoda leat mañimuš jahkelogiid áigge deattuhan nu sakka, ahte muhtumat vásihit gielahisvuoda njuolga stigman. (Aikio-Puoskari 2002: 91, 101, 104–105) Yle Sámi rádiosáddagiin besset gullosii iešguđet sámegielat ja suopmanat miehtá viiddis Sámeeatnama, mii ovttaštahtta sápmelaččaid ja nanne guldaleaddjiid oktiigullelašvuodadovddu (Pietikäinen 2008a: 29). Dat, ahte rádios gullojit iešguđet guovlluid sámegielat ja suopmanat, lea váikkuhan sápmelaččaid ovdagáttuide ja jurdagiidda nuppiideaset guovdu. Sámerádio lea lebben dieđu ja dovdamuša girjás Sámeeatnama giellaáššiin, ja dan ánsus sápmelaččat leat oahppan gullat, áddet ja dohkkehit giella- ja suopmanerohusaid. (Sara 2007: 55.)

Jo dat, ahte rádiosáddaga guldaleaddji sáhtta govahallat eará olbmuid guldaleamen seamma sáddaga seamma áigge, sáhtta nannet olbmo identifikašuvnna daid olbmuide (Matsaganis ja earát 2011: 78). Etnalaš media sáhtta atnit ovttalágan álbmoga organiserejeaddjin. Ovdamearkka dihte iežasgielat rádiosáddaga gurii čoahkkaneapmi hukse dovddu *mis*, iežas joavkkus, mii lea earalágan go earát. (Skön & Torkkola 1997: 153.)

2.2.2 Doaibmá giellabargin

Iežas giella čatná olbmuid earalágan duogážiin oktan giellasearvvušin (Pietikäinen 2006: 229). Iežas giella ovdanbuktin media bokte lea erenoamáš dehálaš Sámeeatnamis, gos giellasearvvuš lea geográfalaččat biedgguid guhkes gaskkaid dihte. Sámemedi juksá álbmoga sihke árbevirolaš sámevuovllus rastá riikkarájaid ja maiddái sámevuovllu olggobealde, vejolaččat hui guhkkinge ássi olbmuid (Dufva & Pietikäinen 2005: 18).

Giela gáhtten ja ealáskahttin leage etnalaš media okta guovddáš bargguin (Skön & Torkkola 1997: 153). Iežas media lea giellavehádhkii dehálaš kultuvrralaš resursa, mii doalaha giela eallin, sirdá dan buolvvas nubbái ja čatná árbevirolaš giellageavaheami modearna geavahanvugiide (Dufva & Pietikäinen 2005: 18). Daningo máilmmis lea unnán sáme gielat preassa ja sáme gielat tv-programmatge leat vánis, lea rádios stuorra mearkkašupmi Sámi mediagiettis. Sáme gielat neahttačállosat gal gávdnojit, muhto erenoamážit boarrásamos buolvva sáme giela čálalaš máhttu sáhtta ain leat heittot. Dákkár dilis rádio lea olbmui mávssolaš, jos ii jo áidna iežas gielat diedihangaskaoapmi (Länsman 1987: 4). Eatnigielat olbmuid lassin sámeservošis leat historjjálaš sivaidda geažil buolvvat, mat eai leat oahppan sáme giela eatnigiellan. Sin bálvaleapmi ja giellaealáskahttin sin gaskkas lea okta dehálaš sáme gielat media bargu. Sámemedias lea dehálaš rolla maiddái mánáid ja nuoraid giellamáhtu seilluheaddjin ja ovddideaddjin. Vehádat gielat mánáid lea dehálaš beassat gullat iežas giela dakkár oktavuodain, mat leat normálat váldoservodagas. Ná mánáid ádde, ahte ii leat okta gielainis ja fidne doarjaga maiddái kultuvrralaš identitehtasas. (Sara 2007: 67–68.)

Vuoi giella, ja dan mielde maiddái etnalaš identitehta, sáhtta eallit, galgá dan geavahit mánggabealagat iešguđetlágan oktavuodain. Vuoi giella sáhtta eallit, galget das leat hállit, čállit, guldaleaddjit ja lohkket. Yle Sámi doaimmaheaddjit jáhkket, ahte media sáhtta badjindoallat sáme gielat identitehta lassin sáme giela. Doaimmaheaddjit atnet dehálažžan, ahte media muitala sápmelašvuodas ja Sámeeatnama áššiin namalassii sáme giellii. Media ii goittotge dušše badjindoala, muhto maiddái ovddida ja ođasmahtta giela fáladettiin servošii modearna, servodatlaš olggosbuktinkanála, mii viiddida giela geavahanbirrasa ruovttuid ja skuvllaid olggobeallái. (Dufva & Pietikäinen 2005: 22–24.) Yle Sámi Rádio lea sáme gielat programmafálaldagainis lokten erenoamážit davvisáme giela geavaheami áibba ođđa dássái, go sápmelaččat leat rádio bokte oahppan gullat giela maiddái virggálaš ja almmolaš oktavuodain. Sámerádio ánsus sápmelaččat dohkkehišgohte vuot gielaset stáhtaid assimileren- ja diskriminerenpolitihka maŋŋá. (Sara 2007: 63.)

Oppalohkáid media sáhtta doaimmaideasetguin oahpahit, ođasmahttit, dievasmahttit ja mánggabealagabbon dahkat giellageavaheami (Dufva & Pietikäinen 2005: 29).

Ovdamearkka dihte mánáid sáme-gielat rádiojearahallamat čájehit olbmuid, ahte giella dohkke ja vatná ođđa geavahanvugiide, ođđa buolvva njálmmis (Pietikäinen 2006: 227). Giella gáhttema ja ealáskahttima lassin okta dehálažžan adnojuvvon etnalaš media bargu lea álbmotkultuvrra ja árbevieruid vurken – giella bokte datge (Skön & Torkkola 1997: 153). Dat, ahte rádios lea stuorra mearkkašupmi giellabarggus máŋggaláhkai, sisttisdoallá goittotge maid olu ovddasvástádusa. Jos doaimmaheaddjit ovdamearkka dihte hállet boastut, darvána dat guldaleaddjiide áibba seammaláhkai go ođđage sátni (Sara 2007: 60).

Sámerádio galgá nappo bálvalit gielalaččat hui girjás sámeálbmoga – ja máŋggaláhkai. Nuppe dáfus dat doaimmá giellavuorkán boares prográmmaid sáddema, rikkes sátneráju geavaheami ja iešguđetlágan suopmaniid ovdanbuktima bokte. Seamma áigge rádio goit doaimmá ovttalágan giellabargobádjain, mii hutká ja váldá atnui ođđa sániid ja geavaha giella ođđa oktavuodain. (Pietikäinen 2008b: 212.) Buoremus dilis rádio sáhtta nuppiid sániiguin doaimmat sámeservošii sihke árbevirolaš giella doarjjamuorran ja ođđaáigge sániid bálggesčuovgan.

Buohkat eai goittotge leat ovttá oaivilis iežasgielat media mearkkašumis vehádatgielaid ealáskahttinbarggus. Baker (2001) mielde iežasgielat mediat váikkuhit buoremusge dilis dušše olbmo passiiva giellamáhtui. Ovdamearkka dihte Walesis dahkkon dutkamuš lea gávnahan, ahte váldogielat media duššada vehádatgiella eanet go maid vehádatgielat media sáhtta dan seailuhit. (Baker 2001: 71.) Rádio mearkkašumi oaidnin dušše giellagáhttema dáfus sáhtta dagahit maidáii váttisvuodaid. Cormack (2007) mielas lea dehálaš áddet, ahte giella badjindoallan ii leat media dábálamus bargu, iige oktage media leat huksejuvvon dan vuodá ala. Media viggamuš doaimmat giellagáhttejeaddjin lea Cormack mielas seamma, go vikkašii ákšuin goaivut rokki: dat sáhtta lihkestuvvat, muhto ii leat eisige nu oaivvilduvvon. Cormack fuomášahtta, ahte dákkár viggamuš lea ruossalassii media oahppásot ulbmiliin, mii lea guoimmuhit olbmuid. Vehádatgielat media sisdoalut sáhttet gártat leat oalle earáláganat go árbevirolaš sisdoalut, jos dat leat plánejuvvon rievdadit dahje badjindoallat olbmuid giellamáhtu. Jos vehádatgielat media fas ii leat sisdoaluidis beales doarváii geasuheaddji, eai das leat earáge váikkuhusat olbmuid. (Cormack 2007: 60–62.)

2.2.3 Lea vehádaga iežas diehtujuohkki ja váldomedia vuostemedia

Media govat *mis* ja *earáin* huksejit váikkuheaddji ja ankke mannu muddui kollektiiva áddejumi olbmo identitehta iešvuodain ja sajádagas servodagas. Buoremus dilis almmolaš govva identitehtas hukse oktiigullevašvuoda dovddu ja nanosmahtta servoša. Heajumus dilis dat goit sáhtta leat ovttabealat, loavkašuhhti dahje marginaliserejeaddij: joavkku lahtut eai dovddas iežaset govvádusain dahje gillájit beaivválaš eallimisteaset daid dihte riegádan ovdagáttuin. (Pietikäinen 2002: 241.)

Medias lea nappo fápmu, muhto dan niibbis leat guokte deari. Nuppe dáfus media sáhtta čuvgehit olbmuid ja juohkit áššálaš dieđu vehádagain, ja ná njeaidit rádjeáiddiid kultuvrraid gaskkas. Nuppe dáfus, jos media ovdanbuktimat eai čuovo duohtavuoda, sáhttet dain leat guhkesáigge vahátlaš váikkusat. (Alia & Bull 2005: 71; Kortteinen 2012: 106.)

Lea čielggas, ahte diehtujuohkingaskaoamit eai oaččo lebbet rasisttalaš oainnuid, muhto dasa lassin lea dehálaš, ahte dat eai maiddái hukse ja nanne stereotiippaid. Váldoservodaga diehtujuohkingaskaomiin ja erenoamážit journalisttalaš sisdoaluid bajilčállošiid sátneválljejamiin, govain ja govvateavsttain lea guovddáš rolla ovdagáttuid nannenproseassas. (Kortteinen 2012: 104.) Rasisttalaš ja stereotiippalaš čállošiid jávkan váldomedias livččii niehkodilli, muhto ii realisttalaš. Álgoálbmogat ja eará vehádagat buktojuvvojit medias dávjá ovdan guovtte ruossalas temáin: nuppe dáfus dat romantiserejuvvojit ja govviduvvojit vilda ja geasuheaddji álbmogin, nuppe dáfus dat demoniserejuvvojit urbána kriminálan (Alia & Bull 2005: 3). Váldomedia giedahallá etnalaš vehádagaid áššiid dávjá ovttabealagit ja vel nu, ahte jearaldat lea váttisvuodain. Dákkár ovdanbuktimat sáhttet riegádahttit negatiiva mediagovaid ja nannet vahátlaš stereotiippaid. (Pietikäinen 2006: 220–221.) Dákkár ovdanbuktimat maiddái loavkašuhttet ja bávččagahttet vehádagaid (Alia & Bull 2005: 49).

Menddo dávjá váldomedia goittotge jaskkoda vehádagaid áššiin. Das livččii gal fápmu heaittihit jaskatvuoda ja addit unnitloguide jiena, muhto nu dáhpáhuvvá oalle hárve. (Alia & Bull 2005: 91.) Etnalaš vehádagaid oaidnemeahttunvuhtii váldomedias leat

árvalan mánggaid sivaidd: etnalaš joavkkut eai adnojuvvo guovddáš váikkuheaddjin dahje golaheaddjin, eaige dat ovddas mearkkašahhti oasi media publihkas. Áššái sáhttet váikkuhit maiddái giellamuvrrat, vehádagaid váilevaš pr-bálvalusat ja sin iežaset vuosteháhu leat almmolašvuodas oidnosis ovdamearkka dihte dorvvolašvuoda baluid dahje árat negatiiva vásáhusaid dihte. Sáhtta maiddái leat, ahte media ii dušše oktageardánit leat beroštuvvan etnalaš vehádagain. Váilevaš mediaalmmolašvuodas leat mánggalágan váikkuhusat. Dan dihte vehádaga lahttu sáhtta dovdat iežas olgobeallasažžan dan servošis, maid media govvida. Dat sáhtta maiddái vahágahttit joavkku guoskevaš mearrádusaid dahkama, daningo mediaalmmolašvuodha lea dávjá bivnut aiddo fal dan váikkuhuspotentiála dihte. (Pietikäinen 2002: 242–243.)

Journalisttalaš geavadagaid mielde jearahallamiid čuožahagaid galgá (erenomážit ođđasiin) válljet dássebealádit nu, ahte buot oassebealit besset jitnii. Danin etnalaš vehádagaid guoski ođasáššiin sáhtáši vuordit, ahte válđoálbmoga ja vehádagaid lahtut jearahallojuvvojit ja sin sánit luikojuvvojit dássebealádit. Dat ii goittotge oro leamen duohtavuodha. Doaimmaheaddjit jearahallet dutkamusaidd mielde etnalaš vehádagaid guoski áššiin dávjá vuosttamuzžan eiseválddiid. (Pietikäinen 2002: 246.) Pietikäinen čujuha iežas nákkosgirjedutkamušši (Pietikäinen 2000), mii čájehii, ahte Helsingin Sanomat -aviissa sápmelaččaid giedahalli ođđasiin válđoálbmoga ovddasteaddjiid sánit luikojuvvojedje guovtte gearde eanet go sápmelaččaid. Dákkár meannudanvuohki hukse eiseválddiin gova etnalaš áššiid áššedovdin, oassebeallin ja journalismma luohhtehahti gáldun, go vehádagatges oidnojuvvojit olgobeallasažžan áššiin, mat guoskkahit sin. (Pietikäinen 2002: 246.)

Sápmelaččaid kolonialisttalaš ovdanbuktin, man duogáš lea earret eará 1800- ja 1900-loguid historjjálaš ja antropologalaš dutkamušain, govvida sápmelaččaid skuvlekeahtes ja mystihkalaš álbmogin, máinnaškeahhtá dan historjjá, kultuvrra, politihka dahje olahusaid. Vaikko dákkár ovdanbuktimat biddjojuvvojitge dávjá gažaldatvuložin, ellet dat liikká ain davviriikkaid válđomediain, reklámain ja turismmas. Sámi journalisttat govvidit válđomedia ovdanbuktimiid sápmelaččain ja sámeáššiin váilevažžan, ovttabealagin ja dávjá negatiivan – ja dákkár almmolaš media ovdanbuktimat lasihit vuostemedia dárbbaslašvuoda. Sápmelaččaid stereotiippalaš ovdanbuktimat ovttas hui

ráddjejuvvon oidnomiin ja gullomiin, váikkuhit njuolga válđoálbmoga dieđuide sápmelaččain – dat maiddái leat váilevaččat, eahpedárkilat ja boastut. (Pietikäinen 2008b: 204–205.)

Etnalaš vehádat cegge iežas media dávjá aiddo fal servoša dárbbus fidnet iežas jiena gullosii. Go vehádat váibá dasa, ahte dat buktojuvvo ovdan dušše negatiiva čuooggas dahje dolká dasa, ahte válđomedia ii guldal dan fuolaid, sáhtta iežas media buvttadišgohtin leat buorre čoavddus. (Matsaganis ja earát 2011: 76.) Lea dehálaš, ahte vehádagas lea iežas media amaset dan áššit buktojuvvot ovdan dušše válđoálbmoga geahčanguovllus. Iežas vuostemedia bokte vehádat sáhtta loktet ovdan áššiid, mat dasa leat dehálaččat ja fállat positiiva mediagovaid álbmogis, dan iežas eavttuiguin. (Pietikäinen 2006: 220–221.) Joavkkuide, mat leat marginaliserejuvvon dahje main leat huksejuvvon stereotiipat válđomedias, etnalaš media sáhtta fállat vejolašvuoda mitalit áššiin vehádaga iežas vugiiguin ja sániiguin (Matsaganis ja earát 2011: 77). Unna etnalaš álbmogiin media lea dávjá vuorrováikkuhusas iežas čuozáhatjoavkkuin dan sadjái, ahte dušše ieš hálašii dasa. Lagaš oktavuoha servošiin váikkuha earret eará dasa, ahte media lokte bajás temáid, mat leat dehálaččat álbmoga lahtuide. (Pietikäinen 2008b: 209.) Medias lea ollu positiiva potentiála: dat fállá vejolašvuoda buktit ovdan odđa fáttáid, oainnuid ja hálliid, čilget hálddašeddji vieruid, daid sivaid ja čuovvumušaid, hástalit hálddašeddji áddejumiid ja lasihit olbmuid dieđuid áššiin (Pietikäinen 2002: 253). Etnalaš mediat sáhttet maiddái doaimmat vehádaga politihkalaš kanálan. Iežasgielat media lea ovdamearkka dihte Kanada álgoálbmotservošis dahkan vejolažžan vehádaga oassálastima kultuvrii ja politihkkii. (Skön & Torkkola 1997: 11.)

Lea gávnnahuvvon, ahte mađe eanet ja viidábut álgoálbmotsearvvuš oidno medias, dađe buoret ja eanet vejolašvuodát álbmogis leat šaddat dovddastuvvon álbmogin, masa gullet erenoamáš vuoigatvuodát. Media buvttademiid kontrollerenges fállá álbmogii vejolašvuodaid juksat dan dovddastusa eanet iežas eavttuiguin. (Pietikäinen 2008b: 203.)

Sara (2007) dutkamuša mielde Yle Sámi doaimmaheaddjit atnet ráđio sápmelaččaid dáfus áidna gaskaoapmin, mii joba jo juoganu láhkai nákke ovdanbuktit sámeáššiid ja

sápmelaččaid oainnu positiiva vuoiñnas (Sara 2007: 74). Maiddái Pietikäinen (2008b) gávnna, ahte sápmelašvuoda ovdanbuktin molssaevttolaččat, radikálalaččat ja vuosteoainnus lea dárbbášlaš. Sámemediá láhčá riikkaidgaskasaš sámeálbmogii vejolašvuoda fidnet jienas almmolaččat gullosii, sihke iežas ja olggobeal olbmuid gaskkas. (Pietikäinen 2008b: 199.)

2.3 Rádío lea bivnnut Suomas

Varas dutkamuš čájeha, ahte rádío lea ain otná beaivve hui bivnnut suomelaččaid gaskkas. Finnpanel-dutkanfitnodaga Kansallinen Radiotutkimus -dutamuš jagis 2018 čájeha, ahte rádío guldala beaivválaččat 71 proseantta ja vahkkosaččat 92 proseantta suomelaččain. Suoma álbmot guldala rádío gaskamearálaččat lagabui golbma diimmu beaivvis. Buot eanemus olbmot leat rádíosáddagiid guoras árgaididiid diibmu 8, goas rádío juksá 1,2 miljovna suomelačča. (Finnpanel Oy / KRT 2019a.)

Suomas rádíos leat guldaleaddjit miehtá beaivvi, muhto buot eanemusat beaivet. Vuollel 45-jahkásaččain sullii 40 proseantta guldala rádío biillas, 30 proseantta barggus, 20 proseantta ruovttus ja vihtta proseantta eará sajiin. Badjel 45-jahkásaččain sullii 60 proseantta guldala rádío ruovttus, 20 proseantta biillas, 10 proseantta barggus ja vihtta proseantta eará sajiin. Suomelaččat guldalit rádiosisdoaluid ain buot eanemus rádiorusttegiid bokte, vuollel 45-jahkásaččain lagabui 80 proseantta ja badjel 45-jahkásaččain lagabui 90 proseantta guldala rádío rádiorusttegiiguin. Nubbin eanemus rádío guldaluvvo mátketelefovnnaid bokte. Juohke goalmát vuollel 45-jahkásaš ja juohke logát badjel 45-jahkásaš guldala rádío telefovnnain. Dihtoriin rádío guldala lagabui 20 proseantta vuollel 45-jahkásaččain ja vadjit logi proseantta badjel 45-jahkásaččain. Tableahtaiguin rádío guldala sullii vihtta proseantta olbmuin. (Finnpanel Oy / KRT 2019a.)

Rádío lea Suomas ain buot bivnnuhamos audiomedia buot ahkejoavkkuid gaskkas. Rádío mañná easka bohtet iešguđetlágan musihkkabálvalusat ja eará jietnafiillat. Rádiobálvalusain buot bivnnuhamos lea Yle Areena, mii olaha badjel 500 000

guldaleaddji juohke vahkus. Suoma buot eanemus guldaluvvon rádiokanála lea Yle Radio Suomi, man oassi buot rádioguldaleamis lea badjel goalmmásas. Yleisradio lea muđuige njunnošis rádioguldalanloguin: Suoma rádioguldaleamis bealli juohkašuvvá Yleisradioi ja nubbi bealli gávppalaš kanálaide. (Finnpanel Oy / KRT 2019a.)

Maidđái Yleisradio jahkeraporta 2017 čájeha, ahte rádio lea sealluhan sajis Suoma álbmoga eallimis vel maŋimuš jagiidge. Yle iežas rádioprográmmat jukse jagi 2017 beaivválaččat 38 proseantta badjel 9-jahkásaš suomelaččain. Yleisradio unnimus rádioguldaleaddji joavku ledje jagi 2017 mánát ja nuorat, ja čielgasit stuorámuš ealáhatahkásaččat. (Yleisradio 2018.)

Mánngat dutkamušat čájehit, ahte rádio sajádat suomelaš servodagas lea ain nanus. Rádio orruge deaivamin mediamáilmmi nuppástuvvama njoazibut ja dipmásabbot go eará mediat. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2014: 47.) Stuorra hástalus leat goittotge nuorat buolvvat dego Yleisradio jahkeraporttage dieđut bajábealde buktet ovdan. Mánát ja nuorat guldalit rádio čielgasit uhcit go earát. Sii guldalit rádio sajis millosabbot eará jienaid neahtas. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2014: 36.) Seammá čájeha Finnpanela varas rádiodutkamuš jagis 2018. Rádio guldalit buot unnimusat 9–14-jahkásaččat, 15–24-jahkásaččat, skuvlalaččat, studeanttat ja vuollet 25-jahkásaš almmáiolbmot. Dáid joavkkuin sullii bealli guldala rádio beaivválaččat ja sullii 80 proseantta vahkkosaččat. Buot eanemus rádio guldalit Suomas 55–64-jahkásaččat. (Finnpanel Oy / KRT 2019b.)

2.4 Rádio guldalandábit

Rádio lea dán áigge juohkedilásaš, olbmo mielde gosa fal johtti media. Olbmuid rádioguldaleapmái váikkuhit lunddolaččat áigi ja báiki, mat dahket guldaleami vejolažžan. Das fuolakeahtta, ahte rádioguldaleapmi dáhpáhuvvá mannu áiggis ja báikkis, ii dat leat šat čadnojuvvon daidda. Rádio guldaleapmi ruovttus gáibida, ahte olmmoš lea ruovttus ja biilarádio guldaleapmi eaktuda, ahte olmmoš čohkká biillas, muhto guldaleapmái váikkuhit olu earáge áššit. (Ruohomaa 2003: 229.)

Jeavddalaš rádioguldaleapmi gáibida maiddá jeavddalaš beaivválaš eallima, rutiinnaid ja rituálaid. Rádioguldaleami hápmi lea oktavuodas earret eará guldalanbáikái, mii hábme guldalandilálašvuoda. Rádio guldaleapmái vuodjuma dássi fas lea oktavuodas eará beaivválaš doaimmaid gáibidan vuodjuma dássái. Jos miinu eará doaimmaid eaktuda olbmo vuodjut dasa ollásit, báhcá rádio fuopmášumi haga. Jos miinu eará doaimmaid gáibida makkárnu konsentrerema, lea rádioguldaleapmi sekundáralaš. Jos eará doaimmat leat mekánalaččat ja eaktudit dušše vehá konsentrerema, lea rádioguldaleapmi báldalas. Rádio guldaleapmi lea primára aktivitehta dušše dalle, go eará aktivitehtat eai gáibit konsentrerema ollenge ja/dahje dalle, go seamma áigge eai dáhpáhuva eará aktivitehtat. Rádio guldaleapmi beaivválaš eallimis molsašuddá molsašuddi diliid mielde. (Ruohomaa 2003: 229.)

Go Ruohomaa oaidná, ahte guldalandábit leat čatnosis olbmo persovdnii ja eallindiliide, oaivvilda Åberg (1999), ahte olbmo guldalandábiide váikkuha rádio rolla ja mearkkašupmi su eallimis. Maiddá Åberg juohká rádioguldaleami golmma luohkkái: 1) primára aktivitehtan, goas guldaleaddji vuodju guldalit rádio, rádioprográmma lea dávjá ovddalgihtii välljejuvvon ja dan guldaleapmi lea mearkkašahti, 2) báldalas aktivitehtan, goas guldaleaddji vuodju vurrolágaid rádioguldaleapmái ja eará aktivitehtii, ja goas rádioprográmma sisdoalus ii leat nu stuorra mearkkašupmi ja 3) sekundára aktivitehtan, goas guldaleaddji ii vealttakeahtá leat oppa diđolaš das, maid guldala. (Åberg 1999: 77.)

Dán beavvi juohkedilásaš johtti rádio válde oidno erenoamážit báldalas ja sekundára guldaleamis. Johtti rádios leat návccat gilvalit eandalit mediaiguin, maid olbmot čuvvot dávjá ruovttuin, erenoamážit beaivet. Johtti rádio lea mánggaláhkai šaddan oassin olbmuid iešguđetlágan beaivválaš situašuvnnain. Das fuolakeahtá, ahte guldaleaddjit johtet báikkis nubbái, eai sii dutkamušaid mielde molsso kanálaid dan eanet. Johtti guldaleapmi orru ovdalge bisseheamen rádioguldaleami. (Ruohomaa 2003: 231.)

Erja Ruohomaa (2003) juohká dutkamušas vuodul rádioguldaleaddjiid golmma kategorijai: berošteaddji, välljeaddji ja berošmeahtun guldaleaddjiide. Rádioberošteaddjit, geain lea lagaš oktavuohhta rádioi, gokče su dutkamušas masá beali

dutkanjoavkkus. Rádioberošteaddjit guldalit rádio beaivvi áigge jeavddalaččat ja mánggalágan, molsašuddi diliin. Válljejeaddjitges leat dábálaččat almmáiolbmot, geat guldalit rádio jeavddalaččat biillasteaset, gos musihkas lea guovddáš rolla. Válljejeaddjiin leat dušše muhtun guldalandilit beaivvis dahje vahkus, ja guldalandábit molsašuddet unnán. Berošmeahtun guldaleaddjiin dan sadjái ii leat jur makkárga gaskavuohta rádíoain. Dat guldaleaddjit illá goassige spoahkkalit rádio ala, daningo dovdet, ahte rádio ii buvttet makkárga lasseárvvu sin beaivválaš eallimii. Berošmeahtun guldaleaddjit muitaledje Ruohomaa dutkamušas, ahte sii leat gal láven guldalit rádio eanet, muhto mánggalágan sivaidd geažil rádíos ii leat aiddo dál sadji sin eallimis. (Ruohomaa 2003: 230.)

3 Dutkamuša ollašuttin

3.1 Deaddu kvantitatiiva dutkamušas

Kvantitatiiva dutkamušain dutki áicá máilmmi fenomenaid, áššediliid ja dáhpáhusaid. Kvalitatiiva dutkamušainges dutki áicá ja ádde áššiid oktavuodaid. (Latomaa 2005: 21–23.) Kvantitatiiva metodaiguin dutki fidne luohhtehahti, muhto geahppa dieđu. Kvalitatiiva metodainguinges dutki oažžu čiekŋalis dieđu, man fas ii leat seamma álki generaliseret vástidit stuorát joavkku oainnuid. Buoremus bohtosa dutki oažžu geavahemiin guktuid metodaidda buoremus beliid. (Alasuutari 1994: 203.)

Barggustan lea deaddu kvantitatiiva dutkamušas, muhto das leat maiddá kvalitatiiva iešvuodát. Lean dutkan sápmelaččaid rádioguldaleami iešvuodaid vuostenange kvantitatiivvalaččat. Fáttás ii leat dahkkon vástideaddji dutkamuš badjelaš 20 jahkái, man dihte kvantitatiiva vuodđodutkamuš leamaš dárbbášlaš. Konkrehta loguid lea álki veardidit árat dutkamušaid loguide ja daid vuodul lea vejolaš analyseret sápmelaččaid rádioguldaleamis dáhpáhuvvan nuppástusaid. Materiála kvantifieremiin, nuppiid sániiguin árvvuid rehkenastimiin ja luohkáide juohkimiin, lea maiddá álki álggahit viiddis materiálain. Lean buktán kvantitatiiva bohtosiid ovdan earret eará govvoššiguin. Vaikko kvantitatiiva analysa muitalage vuodđoáššiid sápmelaččaid rádioguldaleamis, guodđá dat okto olu gažaldatmearkkaid rádioguldaleami sivain ja mearkkašumiin. Dan dihte leange dulkon maiddá rádioguldaleami kvalitatiiva beliid, mat buktet dutkamuššii čiekŋalot áddejumi sámegeielat rádio mearkkašumis sápmelaččaide. Lean analyseren kvalitatiiva bohtosiid induktiivvalaččat, nappo geahčadan dutkanmateriála dárkket mángga guovllus, teorehtalaš duogázii speadjalastimiin. (Hirsjärvi ja earát 2009: 140, 164.)

Kvantitatiiva dutkamušas okta guovddáš áššiin lea välljet mannu čuožáhtjoavkkus deaivilis čoggosa vuoi dutkamuša bohtosiid sáhtta generaliseret vuodđojovkui, populašuvdnii. Dutkančoggosiin oččoduvvo dutkamuššii stuorát vuodđojovkkus, ovdamearkka dihte suopmelaččain, ovttalágan miniatyramálla, mii govvida ja vástida nu

bures go vejolaš vuodđojoavkku. (Valli 2018: 215.) Daningo dutkamušastan leat maiddái kvalitatiiva iešvuodát, dan vuosttas mihttomearrin ii leat leamaš prosentualalaččat mihtidit ovdamearkka dihte dan, man stuorra oassi sámeálbmogis guldala sámerádio dahje man stuorra oassái álbmogis iežasgielat rádios lea mearkkašupmi. Dan dihte dutkamušas ii rehkenastojuvvo, man stuorra proseantaoassái sámeálbmogis bohtosiid sáhtta generaliseret. Das fuolakeahtta maiddái kvalitatiiva dutkamuša dahkki sáhtta ja berrege guorahallat dutkanbohtosiid oktiiheivema vástideaddji stuorát joavkkuin (Hakala 2018: 36). Dutkamuša kvalitatiivvalaš beliin fuolakeahtta sáhtta nuppiid sániiguin jurddašit, ahte dutkanbohtosat vástidit goittotge muhtun muddui dili stuorát vuodđojoavkkus, sámeálbmogis.

3.2 Dutkančuožáhat

Dutkamušan čuožáhatjoavku leat badjel 15-jahkásaš sápmelaččat. Sihkkarasten rivttes čuožáhatjovkui deaivama dainna, ahte jerren gažadanskovi vuosttas gažaldahkan vástideaddjiin, atnetgo sii iežaset badjel 15-jahkásaš sápmelažžan. Nuppiid sániiguin gažadeapmái vástidedje olbmot, geat identifiserejit iežaset sápmelažžan. In ráddjen čuožáhatjoavkun dušše beare Suomas ássi sápmelaččaid, daningo Yle Sámi rádio guldaluvvo maiddái Suoma rájaid olggobealde, inge livčče sáhttan neahttagažadanskoviin ráddjet olbmuid vástideami riikkarájaid mielde.

Dutkančuožáhaga luonddu dihte dán dutkamušas ii lean vejolašvuohta geavahit deaivilit dahje systemáhtalaččat válljejuvvon čoggosa. Ovdamearkka dihte Suoma sámediggeláhka meroštallá sápmelažžan olbmo, guhte atná iežas sápmelažžan, muhto dihto eavttuiguin. Son galgá leat jogo ieš dahje unnimustá okta su vanhemiin dahje máttarvanhemiin lea galgan oahppan sámeagiela vuosttas giellan, dahje son galgá leat dakkár olbmo mañisboahhti, guhte lea merkejuvvon duottar-, vuovde- dahje guolásteaddjilappalažžan eana-, vearroguoddin- dahje heaggagirjijis, dahje unnimustá okta su vanhemiin galgá leat merkejuvvon dahje livččii sáhttan merkejuvvot jietnavuoiggalažžan Sámi parlameantta dahje Sámedikki válggas. (Laki Saamelaiskäräjistä 1995/974 § 3.) Dáid olbmuin sáhtášii váldit dutkančoggosa dušše Suoma Sámedikki válgalogahallamis, mii fas ii leat almmolaš áššegirji. Ohcen

Sámedikki stivrras lobi geavahit válgalogahallama vuodđun dutkančoggosa váldimis, muhto stivra ii miehtan dasa. Dan dihte välljejin rahpat vástidanvejolašvuoda buot badjel 15-jahkásaš, iežaset sápmelažžan identifiserejeaddji olbmuid.

3.3 Dutkanmateriála čoaggin ja giedahallan

Lean čoaggán dutkanmateriála gažadanskoviiguin (čuvvosat 1–4). Gažadandutkamušaid okta stuorámuš ovdduin lea dat, ahte daiguin lea vejolaš čoaggit viiddis dutkanmateriála viiddis guovllus: dutkamušii lea vejolaš oažžut mielde olu olbmuid, geain lea vejolaš jearrat olu áššiid. (Hirsjärvi ja earát 2009: 193.)

Daningo dutkamuša čuožahatjoavku leat badjel 15-jahkásaš sápmelaččat, geat ássat biedgguid viiddis guovllus, ja go dutkamušas ii lean vejolašvuodta geavahit válgalogahallama vuodđun deaivilis čoggosa välljemis, mearridin čoaggit dutkanmateriála rabas neahttagažademiin, mas juogán dieđu mánggalágan lávddiin. Neahtas čađahuvvi gažadandutkamušat leat lassánan mealgat 2000-logus. Neahttagažadeamit leat bivnnuhat dutkanmateriála čoaggimis, daningo daid lea jođán sihke doaimmahit vástideaddjiide ja máhcahit dutkái, dat eai ráddje vástideaddjiioavkku geográfalaččat, dat leat hálbbit dahje nuvttá ja gažademiid plánen- ja analyserenprográmmaid lea dávjá álki geavahit. Gažadeapmi lea beaktilis dutkanvuohki, daningo dat seastá dutki áiggi ja geahppudahtta barggu. Dušše beare poastta bokte čađahuvvi gažadandutkamušat orrot báhcimin historjái, go dutkit dievasmahttet daid ain dávjjibut iešguđetlágan vugiiguin. (Hirsjärvi ja earát 2009: 193–195; Perkkilä & Valli 2018: 246; Räsänen & Sarpila 2013: 68–70.) Dutkit geavahit ain eanet mángga materiálačoagginvuogi kombinašuvnnaid ja ovttahttet neahttagažademiid ovdamearkka dihte poasta- dahje telefodnajearahallamiidda. Neahttagažadanskovi ráhkadeapmi ovdamearkka dihte poastagažadanskovi vuodul lea hálbi, muhto váldá dávjá áiggi vuoi skovit leat sihkarit ovttaláganat ja buvttadit rivttes dutkandieđu. Buoremus dilis neahttagažadanskovvi fállá vástideaddjái vuogi vástidit geahppasabbot go poastagažadanskoviin. Jos neahttagažadanskovvi goit lea funet ráhkaduvvon, sáhtta dat borrat olles dutkamuša jáhkkehahttivuoda, duskkástuhttit vástideaddji ja unnidit vástidanproseantta. (Räsänen & Sarpila 2013: 74.) Dutkamušat

goit čájehit, ahte maŋimuš logijagiid áigge poastagažademiid vástidanproseanttat leat njedjan, go fas neahttagažademiid vástidanmokta lea buorránan. (Perkkilä & Valli 2018: 245–246.)

Gažadandutkamušas leat gal muhtun heajos bealit. Dutki ii sáhte leat sihkkar, man duođas vástideaddjit leat váldán dutkamuša ja leatgo sii vástidan dasa fuolalaččat ja rehálaččat. Dutki ii maddái sáhte diehtit, leatgo vástádusmolssaeavttut leamaš lihkestuvvan vástideaddji geahččanguovllus, ja boastoáddejumiid kontrolleren lea váigat. Buorre gažadanskovi ráhkadeapmi váldá áiggi ja gáibida dutkis máŋggalágan dieđuid ja dáidduid. Buot gažadandutkamušat eai maddái juvssa doarvái vástideaddjiid. (Hirsjärvi ja earát 2009: 193–195.)

Rabas gažadandutkamuša materiála gohčoduvvo čájánassan, ii čoakkusin. Dutki ii leat ovddalgihtii oktavuodas vástideaddjiide iige vällje sin persovnnalaččat. Gažadeapmái sáhtta vástidit gii hálida, iige dutki jur sáhte ráddjet vástideaddjiidis. Dutki berrege smiehttat, makkár áššit váikkuhit vástideaddjiioavkku šaddamii ja makkár olmmošjoavkkut báhcet vejolaččat dutkamuša olggobeallái. Dákkár gažademiid ovdun lea dábálaččat dat, ahte dutki sáhtta fidnet olu vástádusaid áibbas oanehis bottas. (Perkkilä & Valli 2018: 251.)

Smihhten guhká, geavahivččengo iežan dutkamuša materiála čoaggimis neahtta- ja poastagažadanskoviid kombinašuvnna. Daningo dutkamuša čuozáhat leat badjel 15-jahkásaš sápmelaččat, in sáhtán vuordit, ahte buot ahkejoavkkut gávnnašedje neahttagažadanskovi. Hárve boarrásmos buolvva sápmelaš geavaha neahta jeavddalaččat, iige dieđuid fidnen sis dušše neahttagažadanskovi bokte lean dáhkiduvvon. Poastaskovvi nubbin dutkanvuohkin vuot livččii leamaš barggahahtti ja eahpesihkar datge. Poastagažademiin leat maddái dávjá unna vástidanproseanttat (Valli 2018: 202). Danin mearridin geavahit dutkamušastan veháš earálágan kombinašuvnna: sihke digitála ja bábergadžadanskoviid. Vuosttas dilis juhken digitála gažadanskoviid nu viidát go sáhtten: mitalin daid birra sámemediain, juhken daid ieš sosiála medias ja sáddejin dain dieđu šleatgapoasttain ovdamearkka dihte sámi organisašuvnnaid poastalisttuide. Daid olbmuid, geat eai mannu sivas oaččošii dieđu skoviin neahtas ja

sosiála medias, oččodin dutkamuššii fárrui nu, ahte ávžžuhin dutkamuša juohkinkanálain olbmuid sihke lebbet dieđu das ja veahkehit ovdamearkka dihte boarrásot fulkkiideaset ja oahppásiiddiset deavdit skovi. Ožžon muhtun veardde jearaldagaid dakkár olbmui, geat eai leat neahhta- ja somemáilmmis, ja veahkehin sin jogo deavdit neahhtaskovi dahje fállen sidjiide vejolašvuoda deavdit skovi báberveršuvdnan. Navddán, ahte stuorámuš oassái vástideaddjiin neahhtagažadanskovi lei buot álkimus ja geahppasamos vuohki oassálastit dutkamuššii. Erenoamážit boarrásamos vástideaddjiide goit lei lunddolaš oassálastit dutkamuššii eará vugiin.

Gažadanskovvedutkamuša materiála sáhtta čoaggit jogo hávil ovtta áigodagas (su. poikittaistutkimus) dahje čuovvundutkamuššan (su. pitkittäis- eli seurantatutkimus) nu, ahte materiála čoggojuvvo seamma vástideaddjiivoavkkus unnimustá guovtti sierra áigodagas. Daningo dán dutkamuša ulbmilin lei dutkat fenomena mannu áiggis, lei vástádusaid heivvolaš čoaggit ovtta dutkanáigodagas. (Vastamäki & Valli 2018: 270–272.) Gažadanskoviide sáhtii vástidit 27.8.–20.9.2018.

Gažandutkamušas lea dehálaš, ahte skovvi, dan gažaldagat ja giella leat dárkkilit smihttjuvvon. Buorre gažadanskovvegažaldat lea čielggas, oanehaš, spesifa ja doallá sisttis dušše ovtta mearkkašumi. Gažadanskoviid hábmemis ávžžuhit dutkiid fállat vástádusmolssaeaktun maiddái ”ii oaivil áššái”, garvit vástádusmolssaeavttu ”ovtta oaivilis / eará oaivilis”, dárkkistit sátneválljejamiid ja vuđolaččat guorahallat gažaldagaid meari ja ortnega. Skovi testen pilohttaveršuvnnain lea vealtameahtun. (Hirsjärvi ja earát 2009: 202–203).

Čuvvon dáid ávžžuhusaid ráhkadettiin gažadanskovi. Testejn gažaldagain moattelágan veršuvnnaid golmma olbmós, ja sin vástádusaid vuđul rievdadin daid deaivilabbon ja buorebun. Oassi gažaldagain ledje strukturerejuvvon gárvves vástádusmolssaeavttuiguin, muhto skovis ledje maiddái moadde rabas gažaldaga. Skovit ledje standarderejuvvon, mii dárkkuha, ahte juohke gažaldat jerrojuvvui buot vástideaddjiin seammaláhkai (Hirsjärvi ja earát 2009: 198–199).

Gažadeami gielas lea stuorra mearkkašupmi dutkamuša lihkestuvvama dáfus: vuogas giela lea álki lohkat, go fas gággadis giella ja sátneválljejumiid sáhttet duskkástuhttit

vástideaddji. Gažadanskoviid gažaldagaid galgá viggat hábmet gielalalaččat riehta ja nu, ahte gielas váldá vuhtii čuožahatjoavkku luonddu. (Valli 2018: 199.) Giddejin gažadeami gielas fuopmášumi erenoamážit dan oktageardánisvuhtii, nuppiid sániiguin dasa, ahte gažaldagain eai leat geavahuvvon teorehtalaš ja mohkkás sátneválljejumit, doahpagat ja cealkkaráhkadusat, ja ahte dat eai leat njuolggogorgalusat nuppi gielas. Erenoamážit sáme giela máhtu dássi sáhtta molsašuddat olbmuid gaskkas, man dihte lei dehálaš sihkkarastit, ahte juohke okta sihkkarit ádde gažaldaga riehta ja seammaláhkai. Skovit ledje njealji gillii: anáraš-, davvisáme-, nuortalaš- ja suomagillii. Giddejin iešguđet giellaveršuvnnain fuopmášumi dasa, ahte gažaldagat vástidedje nuppiideaset, muhto ledje liikká áddehahttit juohke gillii.

Vástideaddjit devde skoviid namaheapmin, muhto sii muitaledje iežaset agi, sohkabeali, eatnigiela ja ruoktogiellada. Gažadanskoviid álggus leat dávjá duogášdiehtogažaldagat, mat sihke veahkehit bohtosiid analyseremis iešguđetlágan olmmošjoavkkuid mielde ja maiddái veahkehit vástideaddji beassat johtui gažademiin (Valli 2018: 196). Juhken vástideaddjiid ahkeluohkáid logijagiid mielde: 15–19-, 20–29-, 30–39-, 40–49-, 50–59-, 60–69-, 70–79- ja badjel 80-jahkásaččaide. Sohkabeallemolssaeaktun ledje nissonolmmoš, almmáiolmmoš ja juoidá eará. Eatnigiellamolssaeaktun ledje anáraš-, davvisáme-, nuortalaš- ja suomagiella, ja dain vástideaddji sáhtii välljet eanet go ovttá molssaeavttu. Ruoktogielladas vástideaddji oáččui čállit ieš rabas gažaldatkássii.

Gažadeamis ledje buohkaide njeallje duogášdiehtogažaldaga, 5–14 gažaldaga gárvves vástádusmolssaeavttuiguin (dihto gažaldagaide dihtoláhkai vástideamis gažadeapmi dagai vástideaddjái joatkkagažaldagaid) ja loahpas moadde rabas gažaldaga. Gažadanskovi guhkkodahkii ferte giddet fuopmášumi, daningo menddo guhkes gažadeapmi sáhtta váikkuhit olbmuid vástidanmoktii. Gažadanskovi guhkkodagas ferte váldit vuhtii earret eará vástideaddjiid lohkanáiddu, gažadeami fáttá ja fáttá mearkkašumi vástideaddjiide, daningo earret eará dát áššit sáhttet váikkuhit vástidanmoktii. (Valli 2018: 198.) Álggahin iežan gažadeami álkes ja oanehis duogášdiehtogažaldagaiguin, maid maŋŋá vástideaddji beasai vástidit iešguđetlágan gažaldagaide gárvves vástádusmolssaeavttuiguin. Daidda vástideaddjis lei bággu vástidit. Loahpas ledje moadde rabas gažaldaga, mat eai lean bákkolaččat, muhto mat

ledje juhkkovuvvon fáttáid mielde unnit joavkkuide amas vástideapmi šaddat menddo lossadin. Rabas gažaldagain lea várran, ahte olbmot guđđet vástitkeahttá daidda, vástádusat leat fuollameahttumit ja eahpedárkilit čállojuvvon dahje vástádusat eai iešalldes vástit gažaldagaide, ja dalle dain ii maiddái leat ávki. Rabas gažaldagaid ovdu lea goittotge earret eará dat, ahte dain sáhttet loktanit ovdan jurdagat, mat eai boadášii oidnošii muđui dutkamušas gárvves vástádusmolssaeavttuid bokte. Rabas gažaldagat addet maiddái buorre vejolašvuoda gullat vástideaddji oainnu vuđolabbot. (Valli 2018: 240–241.)

Neahttagažademiid bákkolaš gažaldaiguin lea álki sihkkarastit, ahte vástideaddji vástida juohke gažaldahkii. Dákkár bággovástideamis lea buorre dat, ahte buohkat vástidit buot gažaldagaide, mii geahpeda dutkanbohtosiid váilevašvuoda. Heittot lea goittotge dat, jos vástideaddji bággejuvvo vástidit mannu áššái, masa sus ii leat sihkkaris oaivil. Go dutki geavaha dutkamušastis gárvves vástádusmolssaeavttuid, ferte son ovddalgihtii diehtit, makkár vástádusaid vástideaddjit buvttadit. Lea dehálaš, ahte vástideaddjái gávdno álo rivttes dahje heivvolaš vástádusmolssaeaktu. Dan dihte gažadeapmái berre gárvves vástádusmolssaeavttuid lassin lasihit ”eará, mii?” -molssaeavttu. (Valli 2018: 214, 239.) Dáid rávvagiid vuodul fállen gažadeami vástideaddjiide gárvves vástádusmolssaeavttuid lassin maiddái vejolašvuoda čállit vástádusa sin iežaset sániiguin.

Dahken gažadanskoviid Webropol-gažadandutkamušbargoneavvuin, man Oulu universitehta geavaha dutkamušainis. Teknologalaš ovdáneami ja ovdamearkka dihte jierbmetelefovnnaid ja tablehtaidda lassánan geavaheami dihte lea dehálaš, ahte gažadeapmi huksejuvvo nu, ahte dasa sáhtta vástidit álkket mánggalágan rusttegiiguin (Perkkilä & Valli 2018: 247). Dutkamušii lei vejolaš vástidit dihtora lassin maiddái mobiilarusttegiiguin.

Lean geahččalan buoridit dutkamušan gelbbolašvuoda, validitehta ja luohttehahttivuoda, reliaabelitehta dainna, ahte lean välljen dutkangažaldagaid riehta ja deaivilit. Dat ovttas stuorra vástideaddjimeriin dáhkidit dáid buorre dutkamušii gullevaš iešvuodaid.

4 Bohtosat ja analysa

Buvttán dán logus ovdan dutkanbohtosiid ja analyseren daid. Giedahalan bohtosiid vuos olles vástideaddjjoavkku geahččanguovllus, man maŋŋá gidden fuopmášumi čalbmái čuoheci áššiide earálágan olmmošjoavkkuid vástádusain. Ná analyseren maiddái olmmošjoavkkuid gaskasaš erohusaid sámegielat rádio guldaleami ja dasa laktáseaddji mearkkašumiid ektui.

Analyseren dutkanmateriála guovtteláhkai. Čilgen dili kvantitatiivvalaččat earret eará govvosiiguin, man maŋŋá analyseren vástádusaid kvalitatiivvalaččat teorehtalaš duogáži speadjalastimiin. Dagan dárkilis govvádusaid dilis, veardidan daid dálá dihtui ja lokten ovdan guovddáš, miellagiddevaš iešvuodaid. Ovdánan analysain vástádusain badjánan temáid mielde. Lean jorgalan vástádusain ovdanbohtán sitáhtaid davvisámegillii ja divvon dain čállinmeattáhusaid.

Ožžon gažadeapmái buohkanassii 173 vástádusa, main 160 ledje anihahttit dutkamušas. Guđđen dutkamuša olggobeallái 13 vástádusa, main vástideaddji lei vástidan vuosttas gažaldahkii ”Leatgo badjel 15-jahkásaš sápmelaš?” vástádusain ”In”. Čielgasit eanemus vástádusaid ožžon davvisámegielat skovvá, 99 vástádusa. Suomagiela skoviin dutkamuššii vástidedje 31 olbmo, anárašgiela skoviin 20 olbmo ja nuortalašgiela skoviin 10 olbmo.

Gažadeami vástideaddjiin čielgasit stuorámuš oassi ledje nissonolbmot (121), nubbin almmáiolbmot (38) ja goalmádin eará sohka beali ovddasteaddjit (1). Vástideaddjiin stuorámuš oassi ledje 20–29-jahkásaččat (49), nubbin stuorámuš 30–39-jahkásaččat (41), goalmádin stuorámuš 50–59-jahkásaččat (21), njealjádin stuorámuš 40–49-jahkásaččat (18), viđádin stuorámuš 60–69-jahkásaččat (13) ja guđádin stuorámuš 70–79-jahkásaččat (10). Unnimus vástideaddjjoavkkut ledje 15–19-jahkásaččain (3) ja badjel 80-jahkásaččain (5).

Čielgasit stuorámuš oassi vástideaddjiin meroštalai iežas eatnigiellan davvisámegiela (62), nubbin stuorámuš oassi suomagiela (44), goalmádin stuorámuš oassi davvisáme-

ja suomagiela (31), njealjádin stuorámus oassi nuortalaš- ja suomagiela (8), viđádin stuorámus oassi anárašgiela (6) ja guđádin stuorámus oassi anáraš- ja suomagiela (4). Unnimus ovddastus lei olbmui, geaid eatnigiella lea okto nuortalašgiella (1), nuortalaš- ja anárašgiella (1), suomagiella ovtta mainnanu earáin go anáraš-, davvisáme- dahje nuortalašgielain (1) ja davvisámegiella ovtta mainnanu earáin go anáraš-, nuortalaš- dahje suomagielain (2).

Vástideaddji ruoktogiella jerrojuvvui gažadeamis rabas kássain, masa olmmoš beasai ieš čállit ruoktogiellad. In sáhtán addit dán gažaldahkii gárves vástádusmolssaeavttuid gielddaid stuorra meari dihtii. Ožžon gažaldahkii 138 dohkálaš vástádusa, daningo oasis vástádusain ii sáhtán dulkot olbmo ruoktogiella. Ruoktogiella sajis oassi lei váidalahti vástidan gažaldahkii ruoktogielas birra.

Čielgasit stuorámus oassi vástideaddjiin namuhii iežas ruoktogiellan Anára (51), nubbin stuorámus oassi Eanodaga (18) ja goalmádin stuorámus oassi Ohcejoga (16). Suoma sámeovuollu buot gielddat leat dutkamušas ovddastuvvon, go joavkkus ledje maiddái Soadegili ruoktogiellan almmuhan vástideaddjit (9). Suoma sámeovuollu gielddaid vástideaddjiid proseantalohku lei 68,1 ja Suoma sámeovuollu olggobeale gielddaid vástideaddjiid proseantalohku 28,3. Sámeovuollu olggobealde gažadeapmái oassálaste stuorámus joavkkut Oulus (14), Roavvenjárggas (10) ja Helssegis (5), maid lassin vástádusat bohte maiddái Espoos (2), Tampere (2), Järvenpääs (1), Kirkkonummis (1), Kuopios (1), Outokumpus (1), Pellos (1) ja Turkus (1). Suoma olggobealde gažadeapmái vástidedje Ruotas ja Norggas 3,6 proseantta vástideaddjiin. Norggas gažadeapmái oassálaste Kárašjogas (3) ja Guovdageainnus (1) ja Ruotas Jielleváris/Váhčiris (1).

Dutkamuša vástideaddji joavkkus lea ovddastus iešguđetlágan sohkabeliin, ahkeluohkáin, giellajoavkkuin ja ruoktoguovlluin.

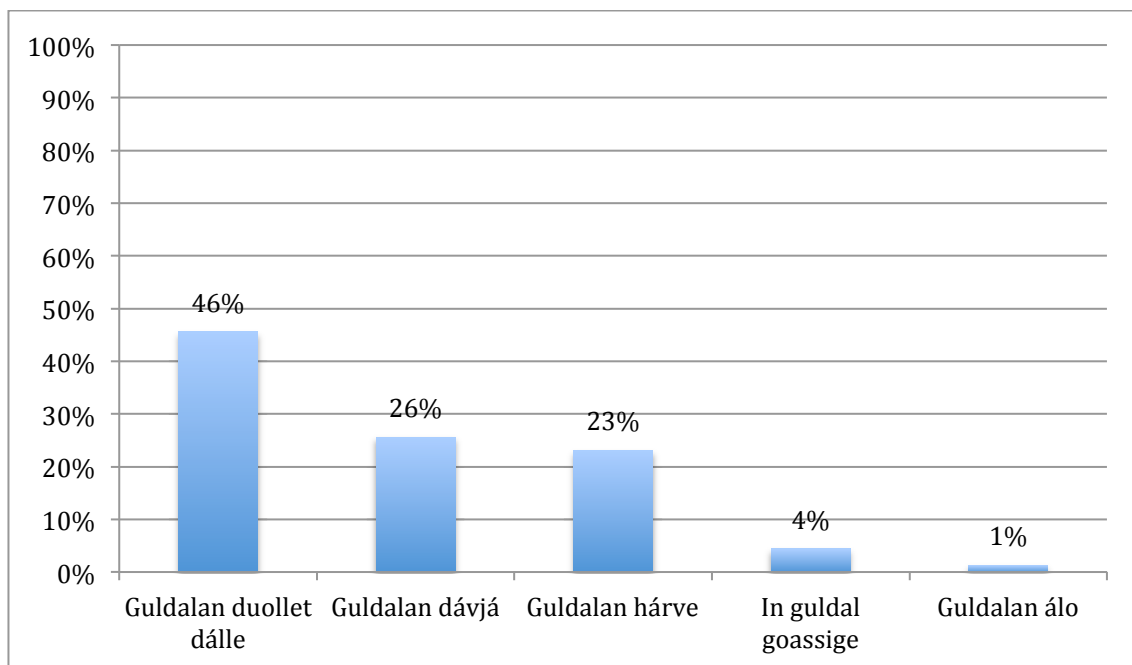
4.1 Oppalaš dásasi

4.1.1 Guldalandábit

4.1.1.1 Guldalanmearit

Dutkamušan gažadanskovis jerrojuvvui, guldalitgo vástideaddjit Yle Sámi rádioprográmmaid dálá dilis. Olmmoš beasai välljet viđa gárvves vástádusmolssaeavttu gaskkas: 1) Guldalan álo, 2) Guldalan dávjá, 3) Guldalan duollet dälle, 4) Guldalan hárve ja 5) In guldal goassige.

Lagabui bealli vástideaddjiin muitalii, ahte guldala sámerádio fálaldaga duollet dälle. Njealjátoassi vástideaddjiin guldala rádiofálaldaga dávjá ja masá seamma stuorra oassi hárve. Vástideaddjiin njeallje proseantta ii guldal Yle Sámi rádioprográmmaid goassige. Okta proseantages guldala rádiofálaldaga álo.

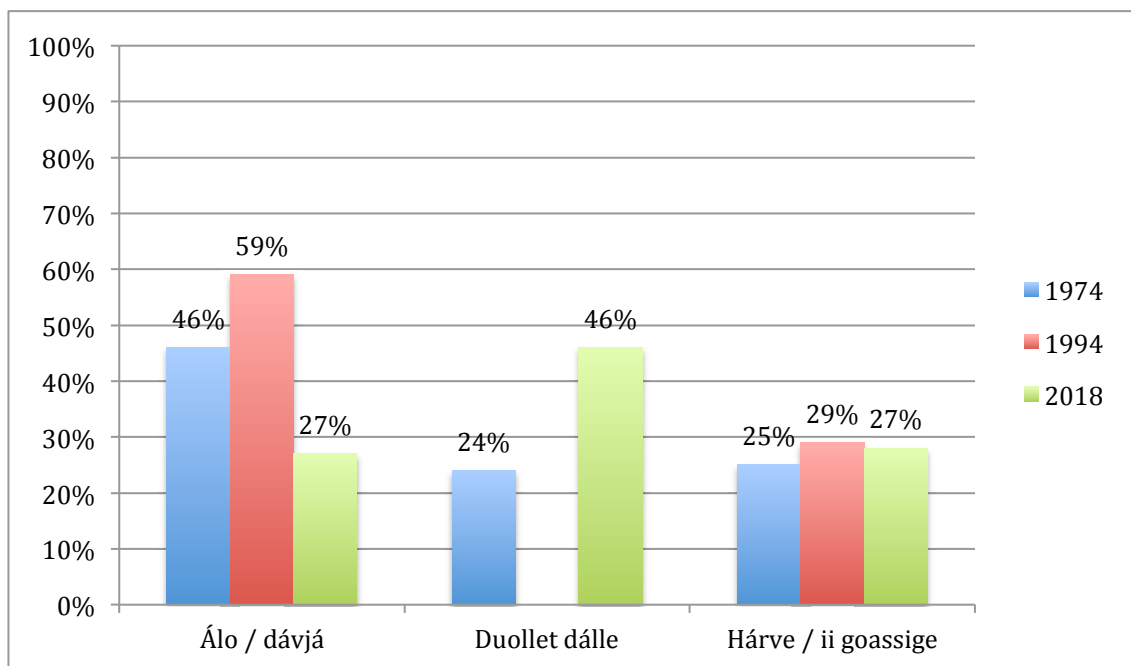

Govus 1. Yle Sámi rádioprográmmaid guldalanmearit.

Erja Ruohomaa (2003) rádioguldaleaddjiid kategoriserema vuodul sáhtta dadjat, ahte stuorra oassi Yle Sámi rádiofálaldagaid guldaleaddjiin leat välljeaddjit: sii guldalit rádioprográmmaid duollet dälle. Badjelaš njealját oassi Yle Sámi rádio guldaleaddjiin leat berošteaddjit: sii guldalit rádio álo dahje dávjá, jeavddalaččat ja mánggalágan diliin – sis lea lagaš gaskavuohta rádioi. Badjelaš njealjádas dutkamuša vástideaddjiin leat berošmeahtun guldaleaddjit: sis ii leat jur gaskavuohta sámeráδιοin. Berošmeahtun guldaleaddjit illá goassige guldalit rádio, daningo dovdet, ahte dat ii buvttte lasseárvvu sin eallimii. (Ruohomaa 2003: 230.)

Vehviläinen (1974) gávnnašii Yle Sámi Rádio guldaleami guoski dutkamušastis 1970-logus, ahte lagabui bealli vástideaddjiin guldalii sámeráδιο álo dahje oalle dávjá, njealjádas guldalii sáddagiid duollet dälle ja njealjádas oalle hárvve dahje ii goassige (Vehviläinen 1974: 74). Sullii seammá čájehedje Ruohomaa (1992; 1995) dutkamušat 1990-logus. Dalle Suoma sámeráδιο sáddagiid guldaledje beaivválaččat lagabui 60 proseantta vástideaddjiin. Sullii viđátoassi vástideaddjiin guldalii dušše sámeráδιο ja sullii goalmmásas ii guldalan dan ollenge. (Ruohomaa 1992: 9; Ruohomaa 1995: 3–4.)

Go ovdamearkka dihte 70-logus sámeráδιο sáddagiid guldalii álo dahje dávjá sullii bealli vástideaddjiin ja duollet dälle sullii njealjádas vástideaddjiin, leat logut jorggihan dán beaivái nuppe beliid. Berošteaddji guldaleaddjiid mearri lea njiedjan 70-logus dán beaivái njealjátosiin, go fas välljeaddjiid mearri lea sturron seamma veardde. Berošmeahtun guldaleaddjiid mearri dan sadjái lea bisson seammán čađa áiggiid: 70-logus gitta otná beaivái sin mearri dutkamušaid vástideaddjiin leamaš sullii goalmmásas-njealjádas. Vuolábeale govvošis lean veardádallan guldalameriin dáhpáhuvvan nuppástusaid áiggiid mielde. Tabealla goit čájeha nuppástusaid dušše dohko guvlui, daningo iešguđet dutkamušain lea guldaleami mearri jerrojuvvon veháš earáláhkai ja dutkančuozáhagatge leamašan earáláganat.

Govus 2. Yle Sámi Radio guldalanmearit historjjás otná beaivái.

Sápmelaččat eai leat sámeráđio ektui seamma áŋgiris berošteaddjit go suomelaččat ráđio ektui oppalohkái. Ráđio lea suomelaččaid gaskkas hui bivnnut. Kansallinen Radiotutkimus -dutkamuš jagis 2018 čájeha, ahte suomelaččain joba 90 proseantta leat berošteaddji guldaleaddjit, geat guldalit ráđio álo dahje dávjá. (Finnpanel Oy / KRT 2019a.) Go mu dutkamuša vástideaddjiin dušše njealjáđas leat berošteaddji guldaleaddjit, sáhtta dulkot, ahte čielgasit stuorát oassi suomelaččain leat ráđioberošteaddjit go sápmelaččat sámeráđio ektui.

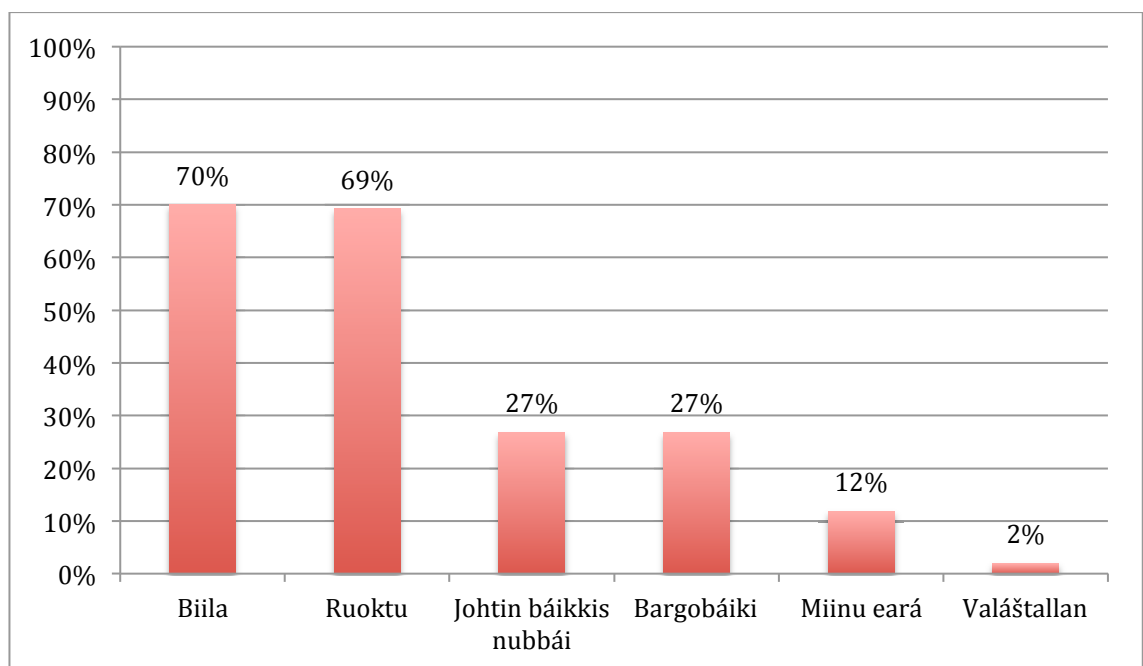
4.1.1.2 Gos?

Daid olbmui, geat muitaldeje guldalit Yle Sámi ráđioprogámmaid jogo álo, dávjá, duollet dálle dahje hárve, jerren lassigažaldagaid guldaleami birra. Jerren vástideaddjiin, gos sii lávejit guldalit ráđiofálaldaga. Adden guhtta gárvves vástáđusmolssaeavttu: 1) Ruovttus, 2) Bargobáikkis, 3) Biillas, 4) Jođedettiin báikkis nubbái, 5) Valáštaldettiin dahje 6) Eará oktavuodas. Vástideaddjis lei vejolašvuolta válljet máŋga guldalanbáikki, man dihte vástáđusaid oktiirehkenastojuvvon proseantalohku lea stuorát go čuohte

proseantta. Dasa lassin vástideaddji sáhtii čállit rabas kássii eará dakkár guldalandilálašvuodaid, mat eai lean gárvves molssaeavttuin.

Čielggai, ahte stuorámus oassi, olles 70 proseantta, vástideaddjiin guldala Yle Sámi rádioprográmmaid biillas ja masá seamma stuorra oassi, 69 proseantta, ruovttus. Badjelaš njealjádas vástideaddjiin mitalii, ahte láve guldalit rádiofálaldaga maddái bargobáikkis dahje jođedettiin báikkis nubbái. Dušše guokte proseantta vástideaddjiin guldala Yle Sámi rádioprográmmaid valáštalladettiin.

Badjelaš logát oassi vástideaddjiin mitalii, ahte láve guldalit Yle Sámi rádiofálaldaga mannu eará oktavuodas. Dat vástideaddjit mitalledje rabas gažaldatkássii, ahte sii guldalit rádioprográmmaid earret eará jođedettiin meahcis ja duoddaris, finadettiin davvin, galledettiin vanhemiid, duddjodettiin ja olgobargguin.

Govus 3. Yle Sámi rádioprográmmaid guldansajit.

Sámerádio guldalanbáikkis sulastahttet olu suomelaš servodaga rádioguldalanbáikkiid, muhto sápmelaččat guldalit sámerádio biillas ja ruovttus eanet go suomelaččat rádio oppalohkáii. Go suomelaččain sullii 40–60 proseantta (vuollel–badjel 45-jahkásaččat) guldala rádio biillas, sápmelaš vástideaddjiin olles 70 proseantta mitalii guldalit Yle

Sámi rádioprográmmaid biillas. Suomelaččain 20–60 proseantta (vuollel–badjel 45-jahkásaččat) guldala rádio ruovttus, go fas sápmelaš vástideaddjiin lagabui 70 proseantta muitalii guldalit sámerádio ruovttus. Suomelaččain 10–30 proseantta (vuollel–badjel 45-jahkásaččat) guldala rádio barggus, ja sápmelaš vástideaddjiin sámerádio guldala barggus sullii seamma stuorra joavku, lagabui 27 proseantta vástideaddjiin. (Finnpanel Oy / KRT 2019a.)

Rádioguldaleapmái váikkuha earret eará guldalanbáikki, mii hábme gudege guldalandilálašvuoda. Rádioguldaleapmái vuodjuma dássi fas lea oktavuodas eará beaivválaš doaimmaid gáibidan vuodjuma dássái. Jos olmmoš vuodju mannu eará doibmii, sáhtá rádio báhcit fuopmášumi haga. Jos olmmoš vuodju juoganu veardde mannu eará doibmii, giddejuvvo rádiosisdollui molsašuddi fuopmášupmi. Olmmoš sáhtá goittotge vuodjut rádio guldaleapmái nu, ahte dat lea vuosttassaji aktivitehta. Dat, ahte sápmelaččat guldalit sámerádio olu ovdamearkka dihte biillas, ruovttus ja bargobáikkis, sáhtá dárkkuhit, ahte guldaleapmi lea jogo primára, báldalas dahje sekundára. Nuppe dáfus sámerádio guldaleapmi sáhtá leat olbmui primára aktivitehta maiddá biillas, ruovttus ja bargobáikkis, daningo sáhtá vuordit, ahte olmmoš lea dávjá ovddalgihtii välljen Yle Sámi rádioprográmma ja ovdamearkka dihte ruovttus, ráfálaš bargobeavve dahje biilamátkkošteaddjis sáhtá leat buorre vejolašvuhta vuodjut guldalit rádiosisdoalu, goas das lea maid mearkkašupmi olbmui. Dávjá dákkár guldalandiliin lea goit jearaldat báldalas aktivitehtas, goas guldaleaddji vuodju vurrolágaid rádioguldaleapmái ja eará aktivitehtii, ovdamearkka dihte ruovttus ruoktobargguide, bargobáikkis bargguide ja biilavuodjimis eará johtolahkii. Sámerádio guldaleapmi sáhtá goit lunddolaččat leat maiddá sekundára aktivitehta, goas guldaleaddji ii gidde olláge fuopmášumi rádiosisdollui. Dalle sámerádio doaibmá duogášjietnan. (Ruohomaa 2003: 229; Åberg 1999: 77.)

Dat, ahte sápmelaččat guldalit Yle Sámi rádio dávjá aiddo fal jodeđettiin báikkis nubái, muitala, ahte dat lea šaddan oassin olbmuid beaivválaš eallimis. Dat sáhtá dárkkuhit maiddá dan, ahte olbmot namalassii vudjot sámerádio guldaleapmái. Dutkamušain lea gávnnavuvvon, ahte johti guldaleapmi iešalddes bisseha rádioguldaleami. (Ruohomaa 2003: 231.)

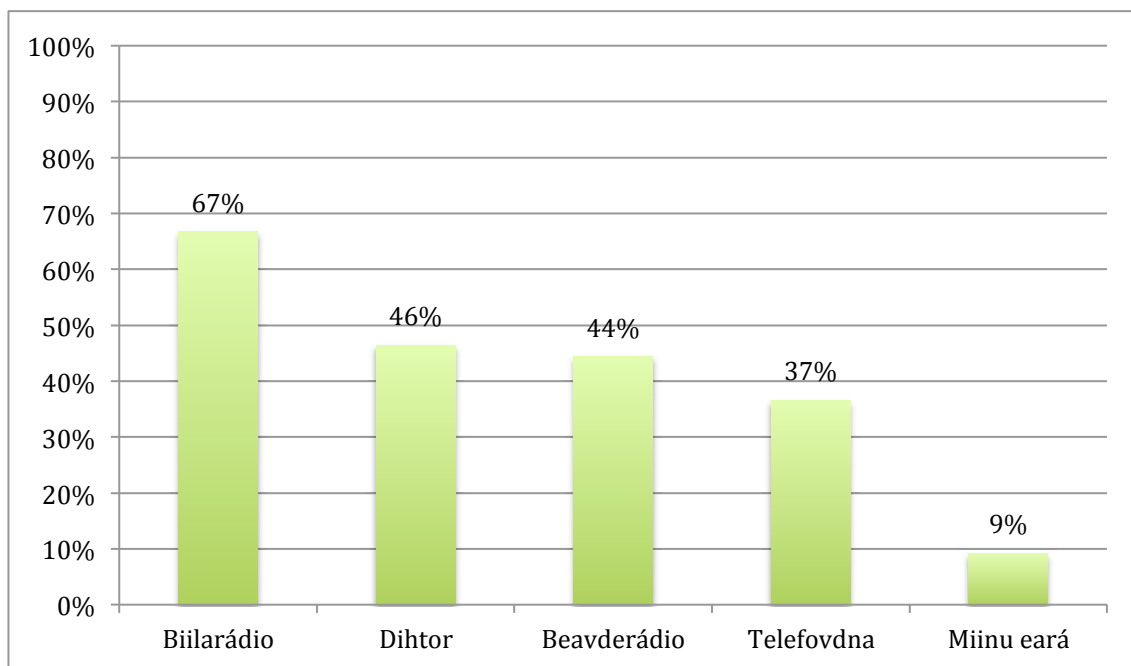
Yle Sámi rádio guldalanbáikkiide ii leat giddejuvvon erenoamáš fuopmášumi árat dutkamušain, nu ahte veardidanvejolašvuohta historjái ii jur leat dáikko buohta. Dása lea gal čielga sivva: máilbmi lea rievdan nu sakka. Go 1950-logus sápmelaččat čoahkkanedje dihto olbmuid ruovttuide daid hárve rádiorusttegiid gurrii guldalit sámerádio sáddagiid, ii dat šat dán áigge leat dáhpin earret eará juohkedilásaš johtti rádio dihte (Lehtola 2001: 13).

4.1.1.3 Mainna?

Gažadanskovis jerrojuvvui, mainna rusttegiin olmmoš guldala Yle Sámi rádioprográmmaid. Fállen vástideaddjiide vihtta gárvves vástádusmolssaeavttu: 1) Beavderádioin, 2) Dihtoriin, 3) Telefovnain, 4) Biilarádioin ja 5) Mainnanu eará rusttegiin. Vástideaddjis lei vejolašvuohta válljet mánnga molssaeavttu, ja dan dihte vástádusaid oktiirehkenastojuvvon proseantalohku lea stuorát go čuohte proseantta. Vástideaddji sáhtii maiddá čállit lasi guldalanrusttegiid rabas kássii.

Dego jo ovddit gažaldaga bohtosa vuodul sáhtii vuordit, stuorra oassi vástideaddjiin guldala Yle Sámi rádioprográmmaid biilarádioin, olles 67 proseantta. Nubbin eanemus olbmot guldalit Yle Sámi rádiofálaldaga dihtoriin ja beavderádioin, maiguin guktuiguin lagabui bealli vástideaddjiin guldala sámerádio. Telefovnnainge Yle Sámi rádioprográmmaid guldala badjel goalmmás vástideaddjiin.

Lagabui logátoasse olmuin muitalii, ahte guldala Yle Sámi rádiofálaldaga mainnanu eará rusttegiin. Dát vástideaddjit muitaledje čálalaččat, ahte guldalit sámerádio earret eará rádiobealljesujiiguin, tablehtain, televišuvnnain ja beavdestereoiguin neahttarádio bokte.

Govus 4. Yle Sámi rádioráđđu guldalanrusttegat.

Sápmelaččat guldalit sámerádio oalle earálágan rusttegiiguin go suomelaččat rádiosisdoaluid oppalohká. Suomelaččain 80–90 proseantta (vuollet–badjel 45-jahkásaččat) guldala rádiosisdoaluid buot eanemus FM-rádiorusttegiid bokte. Mu gažadeamis analoga rádiorusttegat ledje sirrejuvvon earret eará biila- ja beavderádion, nu ahte logu ii sáhte njuolga veardidit, muhto daid oassi lea 44–67 proseantta sulaid. Suomelaččain 10–30 proseantta (badjel–vuollet 46-jahkásaččat) guldala rádio mátketelefovdnaid bokte, go fas sápmelaččat guldalit sámerádio telefovdnain binná eanet, lagabui 40 proseantta mitalii ná. Suomelaččain dušše 10–20 proseantta (badjel–vuollet 46-jahkásaččat) guldala rádio dihtoriin, go fas sápmelaččain čielgasit stuorát oassi, lagabui bealli, guldala sámerádio dihtoriin. Tableahtaiguin rádio guldala sullii vihtta proseantta suomelaččain ja sámerádio sullii guokte proseantta vástideaddjiin. (Finnpanel Oy / KRT 2019a.)

Erohusain vuhtto čielgasit sámerádio FM-dávjodaga gullon. Árbevirolaš FM-rádiorusttegiiguin ii sáhte guldalit sámerádio sáddagiid Roavvenjárgga máttabealde (Yle Sápmi 2018b). Dat oidno bohtosiin: sápmelaččat guldalit sámerádio eanet dakkár rusttegiiguin, maiguin lea vejolaš guldalit neahttarádio. Dát lea stuorra nuppástus 1970-logu ektui, goas sápmelaččain olles 95 proseantta oamastii FM-rádiorusttega (Rantanen

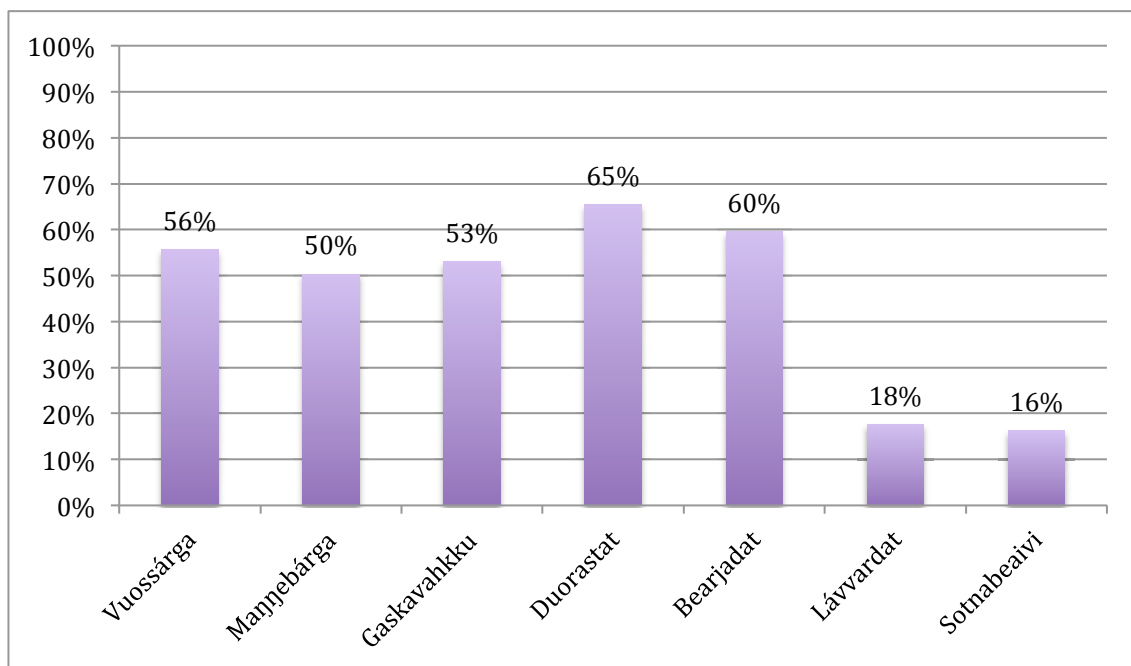
1971: 8). Miellagiddevaš iešvuolta, mii vástádusain lohtanii ovdan, lea maiddái dat, ahte Yle Sámi rádio guldaleaddjit guldalit sáddagiid mánggalágan diliin, ovdamearkka dihte meahcis rádiobealljesujiid bokte.

4.1.1.4 Goas?

Gažadeamis jerrojuvvui, maid beivviid vástideaddji guldala Yle Sámi rádioprográmmaid buot millosamosit. Gárvves vástádusmolssaeavttuin ledje välljenmunnin buot vahkkobeavvit, main olmmoš sáhtii välljet mánga molssaeavttu. Dan dihte vástádusaid oktiirehkenastojuvvon proseantalohku lea stuorát go čuohte proseantta. Yle Sápmi ii dán dilis sádde radiosidoaluid vahkuloahpaid. Ulbmilin lei nuppiid sániiguin diđoštallat, mii livččii olbmuide niehkodilis buot millosamos beaivi guldalit sámeielat radiosáddagiid.

Buot árgabeavvit ledje oalle dássálágaid vástideaddjiid miela miel, muhto buot millosamos beaivi guldalit Yle Sámi rádiofálaldagaid lei duorastat, 65 proseantta vástideaddjiin namuhii dan millosaš beavin. Nubbin millosamos beaivi guldalit sámerádio lei vástideaddjiide bearjadat ja goalmmánin vuossárga.

Miellagiddevaš lea dat, ahte 16–18 proseantta vástideaddjiin muitalii, ahte guldalivččii Yle Sámi rádioprográmmaid mielas maiddái lávvardaga ja sotnabeavve, goas Yle Sápmi ii sádde rádioprográmma.

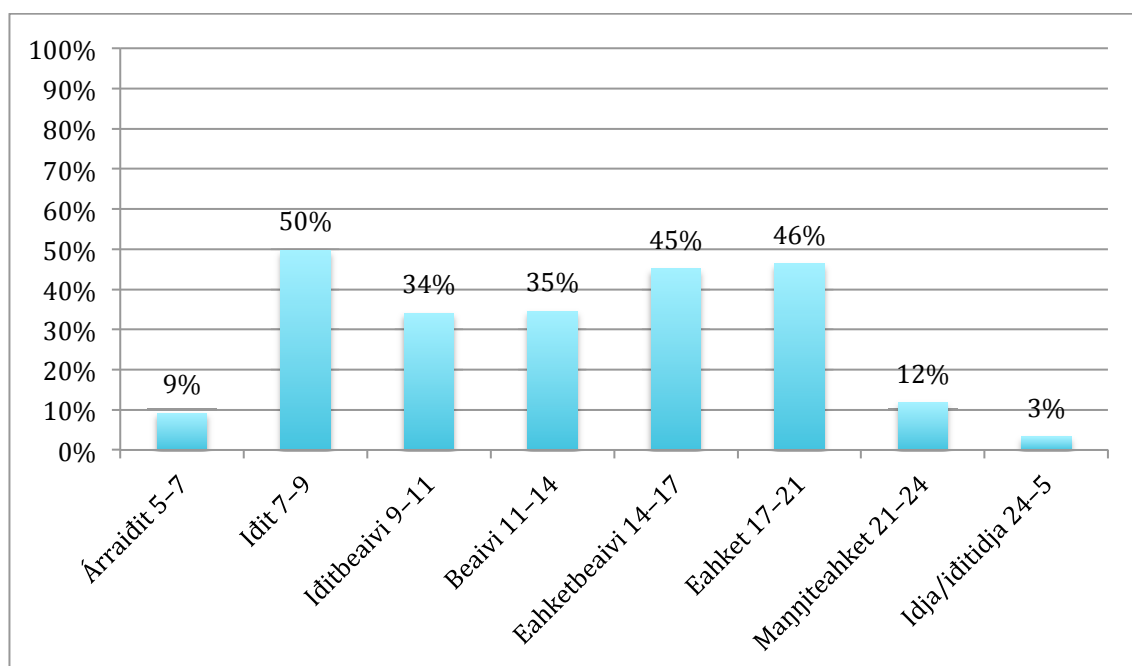
Govus 5. Yle Sámi rádioprográmmaid millosamos guldalanbeaivvit.

Duorastaga bivnutvuoda sáhtta čilget duorastateahkediid nuorra ollesolbmuid rádioprográmma Sohkaršohkka, mii maŋŋelabbos bohtosiin čájehuvvo Yle Sámi guldaleaddjiid oktan jiellatprográmma. Miellagiddevaš erohus historjái lea dat, ahte go Rantanen (1971) dutkamušas 1970-logus sápmelaččaid mielas buot buoremus vahkkobeivi sámeielat rádio guldalepmái lei sotnabeaivi ja nubbin lávvardat, leat dát guokte beaivvi dán dutkamuša vástideaddjiide eahpemillosamos beaivvit guldalit sámerádio – vaikkoge oassi guldalivččii dallege mielas sámeielat rádioprográmmaid. 1970-logus dahkkojuvvon dutkamušas goalmmán millosamos beaivi guldalit sámerádio lei olbmuide vuossárga, ja dat orru doallamin sajis ain dänge beaivve. Vuossárga lei maiddái dán dutkamuša vástideaddjiide goalmmán millosamos beaivi guldalit sámeielat rádiosisdoaluid. (Rantanen 1971: 16–17.)

Vahkkobeivviid lassin diđoštallen dutkamušastan, mii lea olbmuide buot millosamos áigi jándoris guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid. Fállen gávccii gárvves vástádusmolssaeavttu: 1) Árraidit 5–7, 2) Iđit 7–9, 3) Iđitbeaivi 9–11, 4) Beaivi 11–14, 5) Eahketbeaivi 14–17, 6) Eahket 17–21, 7) Maŋŋiteahket 21–24 ja 8) Idja/iđitidja 24–5. Vástideaddjis lei vejolašvuohta välljet máŋga molssaeavttu, ja dan dihte vástádusaid oktiirehkenastojuvvon proseantalohku lea stuorát go čuohte proseantta. Yle Sápmi ii

sádde buot dáid áiggiid prográmma, nu ahte ulbmilin lei maiddái dákko buohta čielggadit, mii livččii olbmuide niehkodilis buot millosamos áigi guldalit Yle Sámi rádio.

Buot millosamos áigi guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid lei vástideaddjiide idit diibmu 7–9, man bealli anii miela miel áigin. Nubbin millosamos áigi lei eahket diibmu 17–21 ja goalmmánin eahketbeaivi diibmu 14–17, goas lagabui bealli vástideaddjiin guldala mielas sámeráudio. Olles goalmmánas guldalivččii sámegeilat rádiosisdoaluid mielas maiddái iditbeaivve diibmu 9–11 ja beaivet diibmu 11–14. Miellagiddevaš lea, ahte juohke logát atná maiddái maññiteahkediid diibmu 21–24 ja árraididiid diibmu 5–7 vuogas áigin guldalit Yle Sámi rádio.

Govus 6. Yle Sámi rádioprográmmaid millosamos guldalanáiggit.

Yle Sápmi sádde dán dilis vástideaddjiid millosamos áiggis diibmu 7–9 sihke iežas Yle Sámi idit -sáddaga ja maiddái davviriikkalaš Buorre idit Sápmi -sáddaga. Nubbin millosamos áiggis, eahkes diibmu 17 ja 21 gaskkas, Yle Sámi kanálas gullojit SR Sameradion ja NRK Sámi sáddagat diibmu 18.30 rádjai, earret duorastaga ja bearjadaga, goas Yle Sápmi sádde nuorra ollesolbmuid Sohkaršohkka-prográmma

diibmu 18–20 ja 18.30–20.30. Goalmmádin millosamos áiggis diibmu 14–17 Yle Sápmi sádde earret eará iežas Dearvva! Tiörv! Tiervâ! -veaigesáddaga diibmu 14.30–16.

Goalmmádas vástideaddjiin anii miela miel guldalanáigin maiddái beaivvi diibmu 11–14 ja iđitbeaivvi diibmu 9–11. Yle Sámi kanálas lea dán dilis sáttaboatkka gaskabeaivve, nu ahte dalle rádioprográmmaid ii beasa guldalit, vaikko goalmmádas nu mielas barggašii. Maiddái mielas maŋŋiteahkediid diibmu 21–24 ja árraididiid diibmu 5–7 sámeráđio guldaleaddji vástideaddjiide ii dán dilis leat fállun prográmma dáid áiggiid.

Rantanen (1971) fuopmášumi 1970-logus giddii dat, ahte badjel bealli su dutkamuša vástideaddjiin ii lean oppanassiige beroštuvvan vástidit guldalanáiggi guoskevaš gažaldahkii. Dat, geat vástidedje gažaldahkii, oaivvilledje heivvolamos diibmoáigin sámeielat rádioprográmma sáddemii diibmu 18–20, man goalmmádas vástideaddjiin anii buot buoremus áigin. Nubbin heivvolamos áigin adnojuvvui diibmu 12–18. Länsman (1987) dutkamuš lagabui 20 jagi maŋŋá čájehii seammá, sápmelaččat livčče guldalan sámeráđio millosamosit diibmu 18–20. (Länsman 1987: 18; Rantanen 1971: 16–17.) Lea miellagiddevaš, ahte 1990-logu rádjai sápmelaččat eai atnán iđida nu vuogas áigin sámeráđio guldaleapmái. Dilli lei goit rievdan jo moadde jagi dan maŋŋá, go jagi 1992 sullii 40 proseantta olbmui guldalii Yle Sámi Ráđio sáddagiid árgaididiid. Deaddu lei liikká eahketbeivviin, goas bealli guldaleaddjiin guldalii sáddagiid. (Ruohomaa 1992: 14–18.)

Dat, ahte mu dutkamuša vástideaddjiide millosamos áigi guldalit Yle Sámi rádiosáddagiid lea iđđes diibmu 7 ja 9 gaskkas, speadjalastá váldoservodaga dili. Suomas olbmot guldalit ráđio buot eanemus árgaididiid diibmu 8. Váldoálbmoga dutkamuš čájeha, ahte vaikko rádios leat guldaleaddjit miehtá beaivvi, lea suopmelaččaid rádioguldaleamis deaddu beaivet (Finnpanel Oy / KRT 2019a). Mu dutkamuša vástádušat goit čájehit, ahte jos sápmelaččat oaččošedje välljet, livččii sámeielat ráđio guldaleamis deaddu iđidis ja eahkedis.

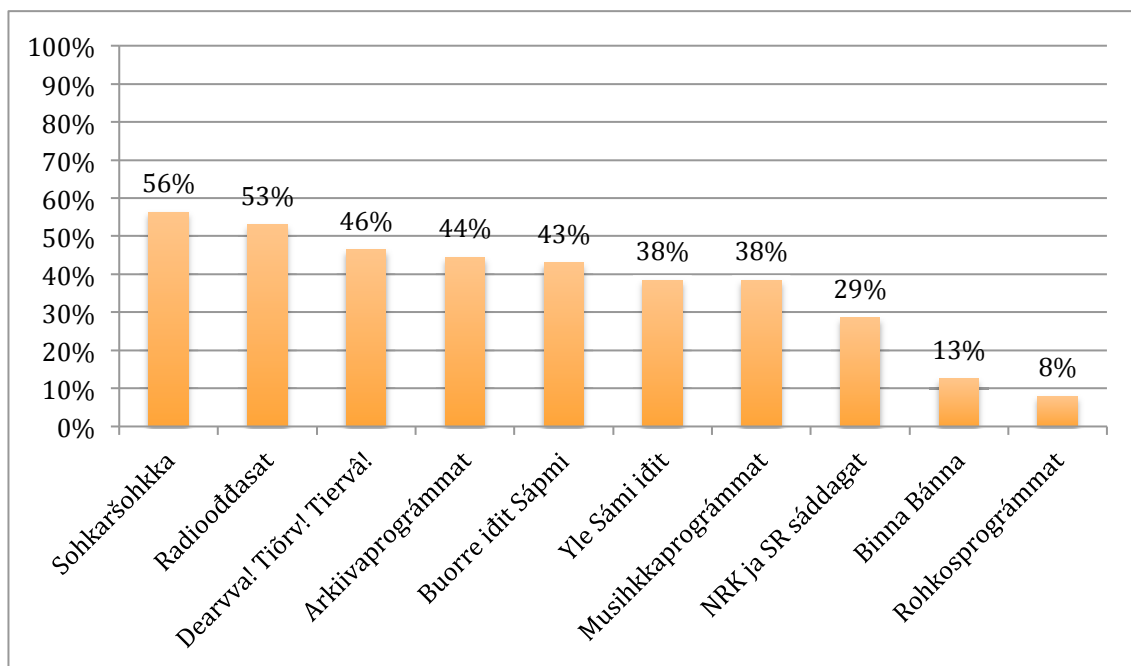
Vaikko iditdiimmut orrotge vuotimin millosamos sáddenáiggiid gilvvu, lea eahketdiimuin čađa áiggiid leamaš mearkkašahti rolla sámeráđio guldaleamis. Sihke árat ja dát dutkamuš čájehit, ahte sápmelaččat atnet eahkediid hui heivvolaš ja miela miel áigin guldalit sámegielat ráđioprográmmaid.

4.1.2 Miela miel sisdoallu

Dán dilis Yle Sápmi sádde ráđioprográmmaid juohke árgabeaivve. Sámegielat ráđiobeaivi álgá diibmu 7 doaimmahusa iežas Yle Sámi idit -iditsáddagiin. Diibmu 8–10 gullo čakčat 2016 álggahuvvon davviriikkalaš Buorre idit Sápmi -sáтта, mas leat Yle Sámi lassin mielde SR Sameradion ja NRK Sápmi. Yle Sámi iežas Dearvva! Tiörv! Tiervâ! -eahketbeaisáтта boahťa juohke árgabeaivve diibmu 14.30–16. Fásta beaivválaš prográmma lassin Yle Sápmi sádde earret eará arkiiva-, musihkka-, rohkos- ja mánáid- ja nuoraidprográmmaid, ja NRK Sámi ja SR Sameradion sisdoaluid. (Yle Sápmi 2018a.)

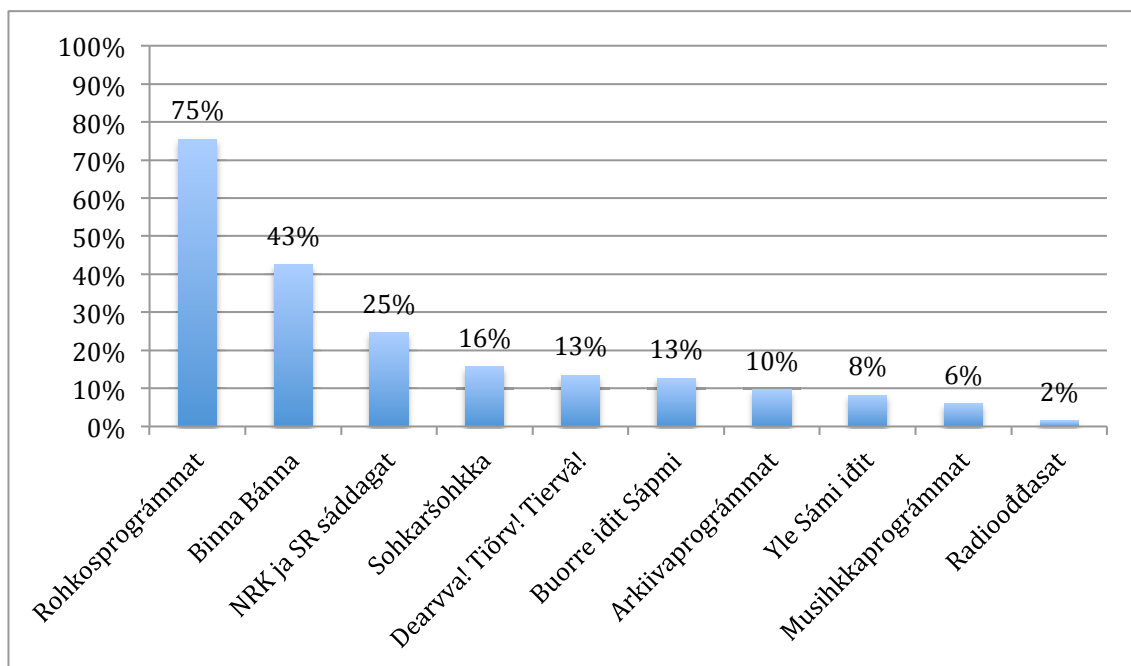
Gažadeamis jerrojuvvui, maid ráđioprográmmaid vástideaddjit guldalit buot millosamosit. Fállen prográmmaid gárvves vástádusmolssaektun ja vástideaddjis lei vejolašvuohta välljet eanet go ovtta molssaeavttu, man dihte vástádusaid oktiirehkenastojuvvon proseantalošku lea stuorát go čuohte proseantta.

Olles 56 proseantta muitalii, ahte guldala mielas nuorra ollesolbmuid Sohkaršohkka-prográmma. Badjel bealli vástideaddjiin guldala mielas ráđioodđasiid. Vehá vuollái bealli vástideaddjiin guldala mielas maiddái Yle Sámi iežas veaigesáddaga, arkiivaprográmmaid ja davviriikkalaš iditsáddaga. Masá 40 proseantta buot vástideaddjiin atná miela miel prográmmaid maiddái Yle Sámi iežas iditsáddaga ja musihkkaprográmmaid. Lagabui goalmmás vástideaddjiin guldala mielas SR Sameradion ja NRK Sámi sáddagiid Yle Sámi kanálas álgoeahkediid ja eahkediid. Mánáidprográmma Binna Bánna atná miela miel prográmmaid badjelaš logi proseantta vástideaddjiin ja rohkosprográmmaid gávccii proseantta vástideaddjiin.

Govus 7. Yle Sámi millosamos rádioprográmmat.

Gažadanskovis jerrojuvvui maiddái, maid rádioprográmmaid olbmot eai leat beroštuvvan guldalit. Golbma njealjátoase vástideaddjiin muitalii, ahte ii beroš guldalit rohkosprográmmaid. Masá bealli olbmui namuhii maiddái Binna Bámma prográmmán, mii ii geasut. Njealjádas vástideaddjiin ii beroš guldalit NRK Sámi ja SR Sameradion prográmmaid Yle Sámi kanálas. Sullii 16 proseantta almmuhii, ahte ii beroš guldalit Sohkaršohka. Musihkkaprográmmat ja rádioodđasat ožžo buot unnimus jienaid ii-berošteaddji prográmmán.

Govus 8. Yle Sámi ii-beroštahti rádioprogrammat.

Ođđasiin leamaš álo mearkkašahti rolla Yle Sámi Rádio sisdoaluin. Áibbas vuosttas jagiid rájes ja mángalot jagi das ovddosguvlui sámerádio guovddáš sisdoallun ledje ođđasat ja vuoiñjalaš sáddagat. Rádioođdasat leamašge árat dutkamušain sámerádio guldaleaddjiid millosamos prográmma. 1970-logus dahkkojuvvon dutkamušaid mielde sápmelaččat guldaledje sámegielat rádioprográmmain millosamosit ođđasiid ja diehtoprográmmaid. (Rantanen 1971: 18–20; Vehviläinen 1974: 77.) Rádioođdasat beroštahttet ain buot eanemus sámerádio guldaleaddjiid. Guovtti bajábeale gažaldaga vástádusaid vuodul sáhtta dulkot, ahte rádioođdasat leat vástideaddjiide dat buot dehálamus fálladat: badjel bealli vástideaddjiin guldala daid mielas ja dušše 1,5 proseantta olbmui ii beroš dain.

Dat, ahte ođđasat leat leamašan álo nu nana oassi Yle Sámi rádiofálaldagas, lea dahkan daid maddái mearkkašahhtin guldaleaddjiide. Mánja vástideaddji govvidedje dutkamuša rabas vástádusain, ahte sámi rádioođdasat leat ceaggán sin millii jo mánnávuodas.

In muiite eará go ođđasiid.

Ođđasiid guldaleimmet ruovttus, olu ja dárkket.

Vástideaddjit čálle maiddá, ahte Yle Sámi rádiodođđasiin lea ain dán beaivve stuorra mearkkašupmi sin eallimis.

Hui dehálaš gullat ođđasiid.

Nuorra ollesolbmuid Sohkaršohkka-prográmma lea njunnošis buot millosamos prográmmain, muhto maiddá njealjádin ii-beroštahtti prográmmaid joavkkus. Sullii 16 proseantta vástideaddjiin almmuhii, ahte ii beroš guldalit Sohkaršohka. Dát lea miellagiddevaš, daningo eanetlohku, 56 proseantta olmuin mitalii, ahte Sohkaršohkka lea okta buot millosamos prográmmain sin mielas. Dát nuorra ollesolbmuide jurddašuvvon prográmma orruge juohkimin Yle Sámi rádioprográmmaid guldaleaddjiid buot eanemus.

Maiddá ovdamearkka dihte musihkkaprográmmat leat olbmuid miela mielde. Lagabui 40 proseantta vástideaddjiin mitalii, ahte guldala daid mielas ja dušše guhtta proseantta ii ane daid beroštahtti fáldaldahkan. Musihkkaprográmmat leamaš bivnnuhat sámerádio guldaleaddjiid gaskkas ovdalge. Sámerádio guldaleaddjit muitaledje maiddá Ruohomaa (1995) dutkamušas 1990-logus, ahte buot eanemus sin ilosmahttet musihkkaprográmmat (Ruohomaa 1995: 20).

Miela miel ja beroštahtti prográmmat bajábeale guovtti gažaldaga vuodul leat vástideaddjiide maiddá Yle Sámi Dearvva! Tiõrv! Tiervâ! -veaigesátta, arkiivaprográmmat ja davviriikkalaš Buorre idit Sápmi -sáttá. Lea miellagiddevaš, ahte Yle Sámi veaigesátta geasuha olbmuid binná eanet go iditsáddagat, mat sáddejuvvojit buot bivnnuhamos sáddenáigge.

Ođđasiid maŋŋá sápmelaččat leat guldalan árat dutkamušaid mielde mielas erenoamážit vuoŋŋalaš prográmmaid, vaikko daid publihkka leamašge váldooasis boarrásot buolva. Rantanen (1971) gávnnašii dutkamušastis 1970-logus, ahte dušše gávccii proseantta sámerádio guldaleaddjiin ii goassige guldalan rohkospgrámmaid (Rantanen 1971: 38). Dás orru dáhpáhuvvan stuorra nuppástus dán beaivái, go dušše gávccii proseantta dán dutkamuša vástideaddjiin guldala rohkospgrámmaid mielas. Vástádusat čájehit, ahte

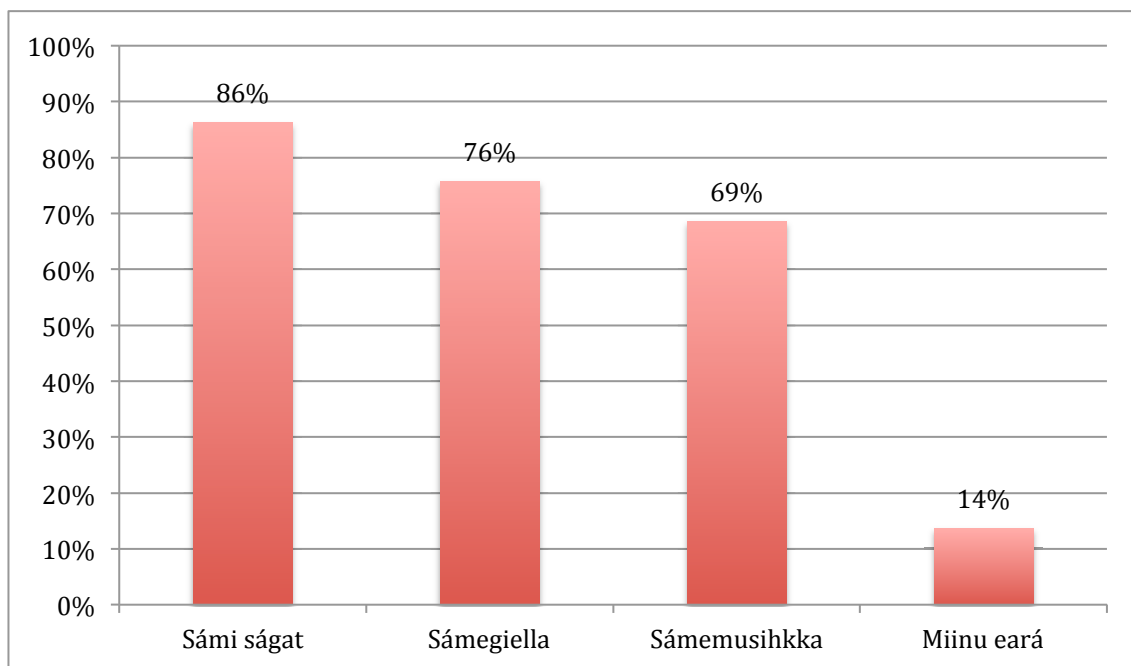
vuoiŋjalaš prográmmain lea gal ain guldaleaddjjoavku, muhto stuorra oassi ii ane daid beroštahti prográmmain. Sullii 75 proseantta vástidii, ahte ii beroš guldalit daid olláge.

Rohkosiid maŋŋá buot uhcimus berošteaddjjoavkkut leat mánáidprográmma Binna Bánnas ja NRK Sámi ja SR Sameradion prográmmain, maid Yle Sápmi sádde kanálastis.

4.1.3 Guldaleami sivat ja mearkkašumit

Ohcen sámegeilat rádio guldaleami mearkkašumiid dutkamušastan earret eará jearramiin olbmui, manin sii guldalit Yle Sámi rádiofálaldaga. Fálle vástideaddjiide njeallje gárvves vástádusmolssaeavttu: 1) Hálidan gullat sámi ságaid, 2) Hálidan gullat sámegeiela, 3) Hálidan gullat sámemusihka ja 4) Mannu eará siva dihte. Vástideaddjis lei vejolašvuohta válljet máŋga molssaeavttu, ja dan dihte vástádusaid oktiirehkenastojuvvon proseantalohku lea stuorát go čuohte proseantta. Vástideaddji sáhtii maiddá čálalaččat dievasmahttit vástádusas dahje čilget, mat leat eará sivat guldalit sámerádio.

Masá buohkat, 86 proseantta vástideaddjiin, muitaledje, ahte guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid sámi ságaid dihte. Golbma njealjátoase olbmui, 76 proseantta, guldala maiddá sámegeiela dihte. Masá 70 proseantta vástideaddjiin guldala prográmmaid sámemusihka dihte. Sullii 14 proseantta vástideaddjiin muitalii, ahte guldala Yle Sámi rádioprográmmaid maiddá mannu eará siva dihte.

Govus 9. Sivvat guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid.

4.1.3.1 Sámi ságat

Čielgasit stuorámuš oassi vástideaddjiin, 86 proseantta, guldala Yle Sámi rádioprográmmaid gullandihte sámi ságaid. Dat lea dábalaš vehádatmediaid buohta, mat leat dávjá áidna mediat, mat gieđahallet vehádaga áššiid. Vehádagat ožžot unnán, jos oppa ollenge saji váldoservodaga diehtujuohkingaskaomiin. Jos váldomedia fas gieđahallá etnalaš vehádagaid áššiid, dahkkojuvvo dat dávjá ovttabealagit ja gažaldatvuloš temáiguin, ovdamearkka dihte dušše váttisvuodaid geahččanguovllus. (Alia & Bull 2005: 91; Pietikäinen 2006: 220–221.) Maiddái sápmelaš doaimmaheaddjit oaivvildit, ahte váldomedia gieđahallá sámeáššiid dávjá váilevaččat, ovttabealagit ja negatiiva vuoiŋgas. (Pietikäinen 2008b: 204–205). Dat ovttas váldomedia jaskatvuodain sámiid áššiin sáhtta čuohtat erenoamážit sámevuovllu olggobealde ássi sápmelaččaide, geaid árgabeaivvis sámeáššit, -giella ja -kultuvra sáhttet muđuige gullot ja oidnot unnán. Dán okta vástideaddji namuhiige rabas vástádusastis sivvan guldalit sámeráđio.

Orron máddin ja in gullan sámegiela olus eará sajiin go rádioprográmmain. Sohkaršohkka šattai hui dehálaš. Dan bokte bessen gullat sámegiela, sámemusihka ja ságaid das, mii Sámis dáhpáhuvvá.

Rádios leamašan čađa áiggiid dehálaš rolla sámi ságaid muitaleaddjin. Erenoamáš dehálaš rolla rádios lei sápmelaččaid eallimis 1970-logus, go ceaggáni sámelihkadus, mii váikkuhii sápmelaččaid identitehtaáddejumái. Rádio nákkii beaktilit juohkit dieđuid áššis ja fállat ságastallanlávddi sámeálbmogii. Sámerádio čuovui servodaga dáhpáhusaid ja muitalii dain sámeálbmogii dan iežas geahččanguovllus. (Lehtola 2001: 48.) Rantanen (1971) dutkamuša mielde sápmelaččat atne daid áiggiid buot buoremus diehtogáldun rádio. Dutkamuša vástideaddjiin badjel bealli lei dan oaivilis. (Rantanen 1971: 31.) Mайдái Sara (2007) buvttii ovdan badjelaš logi jagi dassái, ahte Yle Sámi journalisttaid mielas rádio lea áidna kanála, mii bastá muitalit sápmelaččaid áššiin buorre vuoiŋgas (Sara 2007: 74). Sivva dasa, manin aiddo rádios buot eará mediaid ektui lea sápmelaččaide ain dán beavve nu stuorra mearkkašupmi sin iežaset guoski ságaid giedahallin, ii čielgan dán dutkamušas.

Dutkamuša rabas gažaldagain vástideaddjit bukte ovdan, ahte sidjiide lea dehálaš beassat gullat sámerádios sámi olbmuid, ovdamearkka dihte dábálaš, oahpes olbmuid muitalusaid ja oainnuid áššiin. Diehtujuohkingaskaomiid okta buorre beliin leage daid vejolašvuohta ovdanbuktit ođđa fáttáid, oaiviliid ja hálliid – ja dat orru erenoamáš dehálaš Yle Sámi rádio guldaleaddjiide (Pietikäinen 2002: 253). Dat, ahte olbmuid lea nu dehálaš gullat sámi ságaid aiddo fal sápmelaččaid njálmmis, sáhtta leat čuovvumuš maiddái das, go váldomediát jearahallet etnalaš vehádagaid guoski áššiin dávjá vuosttamuzžan earáid go vehádagaid. Pietikäinen nákkosgirjedutkamuš (2002) čájehii, ahte Helsingin Sanomat -aviisa siterii sáme fáttát ođdasiin váldoálbmoga ovddasteaddjiid sániid guovtte gearde eanet go sápmelaččaid. Dákkár láhttemiin media muitala, ahte eiseválddit leat sápmelaččaid áššiid luohthahtti áššedovdit go fas sápmelaččat eai dohkke kommenteret iežaset áššiid. (Pietikäinen 2002: 246.)

Dat, ahte masá buot vástideaddjiide okta sivva guldalit Yle Sámi rádio leat sámi sáгат, muitala sápmelaččaid iežas media dárbašlašvuođas. Iežas media bokte vehádat sáhtta loktet ovdan áššiid, mat dasa leat dehálaččat ja fállat posiitiiva mediagovaid álbmogis

dan iežas eavttuiguin, vugiiguin ja sániiguin (Matsaganis ja earát 2011: 76–77; Pietikäinen 2006: 220–221.) Dasa Yle Sápmi maiddá viggá, leahan doaimmahusa dovdocealkkage ”Sámi jietna” (Yle Sápmi 2018a). Dat, ahte Yle Sápmi gieđahallá rádioprográmmainis sámi ságaid namalassii sámi jienain, orru leamen olbmuide okta buot dehálamos sivain guldalit daid.

Dehálaš iežas servodaga dieđihankanála, iežas servodaga geahččanguovllus.

4.1.3.2 Sámegiella

Stuorra oassi vástideaddjiin, 76 proseantta, mitalii, ahte guldala Yle Sámi rádioprográmmaid sámegiela dihte. Lea dábálaš, ahte etnalaš mediat dahket journalisttalaš sisdoaluid lassin maiddá giellabarggu (Skön & Torkkola 1997: 153). Yle Sámi doaimmahus ieš oaidná, ahte dán barggus rádios lea áibbas erenoamáš rolla: dat lea sámemedias dehálamos giellaealáskahttinbargoneavvu. Rádio lea dehálaš erenoamážit njálmmálaš giela ja suopmaniid gáhtten- ja ealáskahttinbarggus. Árbevirolaš giela seailuheami lassin Yle Sápmi viggá goittotge maiddá dievasmahttit sámegiela dálá beavvi dárbbuide. (Yle Sápmi 2018a.) Vehádatmediat leatge dávjá servodahkii dehálaš kultuvrralaš resursa, mat sihke gáhttejit giela, oahpahit dan odđa buolvvaide ja viiddit dan odđa geavahanoktavuođaide (Dufva & Pietikäinen 2005: 18).

Sámeeatnamis, gos sámeálbmot ássá biedgguid viiddis guovllus, iežasgielat medias lea erenoamáš stuorra mearkkašupmi (Dufva & Pietikäinen 2005: 18). Daningo sámegiella gullo unnán ovdamearkka dihte davviriikkalaš tv-fálaldagain, lea rádios stuorra mearkkašupmi Sámi mediagieltis (Länsman 1987: 4). Dasa lassin, ahte sámerádio lea okta daid háreve njálmmálaš dieđihangaskaomiin, sáhtá dat leat erenoamážit mángga sámevuovllu olggobealde ássi sápmelažžii maiddá okta daid háreve vejolašvuodain oppalohkái gullat sámegiela. Yle Sámi rádios leage dutkamuša rabas vástádusaid vuodul erenoamáš mearkkašupmi sámegielat birra huksejeaddjin.

Háliidan lasihit ruovttu sámegielat birra. Háliidan deavdit ruovttu sámegielain.

Áidna kanála, gos gulai sámegiela, go ledjen studereme. Sámerádio lei golli, ii lean oktage geainna sámásttit.

Sámeguovllu olggobealde mearkkašupmi lea sturron, go in šat muđuid gula sámegiela iežan árgabeivviid.

Stáhtaid assimilerenpolitihka dihte sámegiella ii leat sirdašuvvan eatnigiellan buot sápmelaččaide – ja sámegielat media okta dehálamos bargguin leage ealáskahttit sámegiela sin gaskkas (Sara 2007: 67). Mánngat vástideaddjit muitaledje rabas vástádusain, ahte guldalit sámerádio aiddo fal dan siva dihte.

Guldalan vuoi oahpan giela.

Hui dehálaš reaidu, go oahpahallen sámegiela.

Giela oahppamis ja giellamáhtu doalaheames leamaš ávki.

Sámemedias bastá buoremus dilis gáhttet ja ovddidit maiddá sámemánáid ja -nuoraid giela (Sara 2007: 68). Dasa guorrasit maiddá mu dutkamuša vástideaddjit.

Hálidivččen, ahte mánat gulašedje juobe vehá sámegiela gávpotbirrasis.

Giellalávvgodan mánáidan.

Sámerádios lea goittotge giellabarggus maiddá stuorra ovddasvástádus. Jos rádios geavahuvvo heajos sámegiella, njoammu dat ovddosguvlui seammaláhkai go buorrege giella (Sara 2007: 60). Sámerádio guldaleaddjit leatge árat dutkamušain cuiggodan sámegiela dási. Ruohomaa (1995) dutkamušas 1990-logus muhtun guldaleaddjit muitaledje hárdasuvvat sámerádio doaimmaheadjiid eahpečielga hállangielas ja earálágan suopmaniin (Ruohomaa 1995: 20). Logi jagi dan maŋŋá Sara (2007) goittotge gávnnahii, ahte sámerádio lea njeaidán áididiid sámegielaid ja -suopmaniid gaskkas, go lea mitalan dain ja addán daidda jiena (Sara 2007: 55). Dán seammá, áididiid njeaidášuvvama iešguđetlágan giella- ja suopmanrájaid gaskkas, čájehit maiddá mu dutkamuša vástádusat. Mánngat vástideaddjit bukte rabas vástádusaineaset ovdan, ahte

leat iešguđet sámeielat rádioprográmmaid ánsus oahppan nuppi sámeiela dahje suopmana.

Ohppen áddet anárašgiela ja nuortalašgiela.

Mu mielas lea giela ja suopmaniid dihte dehálaš guldalit sámerádio.

Go guldalin rádio de ohppen veháziid mielde áddet maiddá davvisámeiela eanet, ja mađi eanet áddejin de dađi eanet hálidin guldalit maiddá davvisámeielat prográmmaid.

Yle Sámi rádios lea giellamáhtu lassin váikkuhus maiddá olbmuid gielladoaladumiide. Sara (2007) oaidná Yle Sámi Rádio lokten erenoamážit davvisámeiela stáhtusa riikkaid assemilerenpolitihka maŋŋá. Go sámeiella gullogođii maiddá virggálaš oktavuodain, šattai dat vuot veháziid mielde dohkálaš giellan sápmelaččaid čalmmiin. (Sara 2007: 63.) Dása guorrasit maiddá mánggat mu dutkamuš a vástideaddjit. Mángasat bukte vástádusaineaset ovdan, ahte sámeiela gullon rádios lea lokten dan árvvu sin čalmmiin eallima áigge.

Dovdu, ahte sámeiella lea maid albma giella, go gullo rádios maid.

Sámeiela gullomis rádios lea mearkkašupmi giela árvui.

Sámemediá fáldadagat čájehit sámeálbmogii, ahte dan unna ja áitatvuloš sámeielat leat ealli árgagielat, eai dušše beare matnu dološ kulturárbbi (Skön & Torkkola 1997: 11). Dás orru leamen stuorra mearkkašupmi erenoamážit dán áigge sámemánáide ja -nuoraide, geaidda lea unnán sámeielat fáldat. Lea dehálaš, ahte sámemánát ja -nuorat besset gullat sámeiela aiddo fal seammalágan oktavuodain go váldoálbmoga mánát ja nuorat gullet iežaset giela. Sámeiela gullan rádios sáhtta čájehit mánáide ja nuoraide, ahte sii eai leat okto gielain ja ná nanosmahttit sin sámeidentitehta (Sara 2007: 67–68.) Nuorra vástideaddjit giitalitge sámeradio hárvanaš eatnigielat fáldadagas.

Sohkaršohkka lea fállan iežasgielat nuoraidkultuvrra.

4.1.3.3 Sámemusihkka

Lagabui 70 proseantta vástideaddjiin guldala Yle Sámi rádioprográmmaid sámemusihka dihte. Dát lea stuorra proseantalohku dan ektui, ahte dušše sullii 40 proseantta anii musihkkaprográmmaid miela miel prográmma árat gažaldaga buohta. Dat, ahte erenoamáš musihkkaprográmmat, main čuojahuvvo dušše beare musihkka, eai leat vástideaddjiide dat millosamos fálaldat, ii oro dárkkuheamen, ahte guldaleaddjit eai anášii musihka dehálaš oassin Yle Sámi rádiofálaldagas. Dilli lea justa nuppe gežiid.

Mánnggat vástideaddjit muitaledje rabas vástádusaineaset, ahte Yle Sámi rádiomusihkas leamašan stuorra rolla sin mánná- ja nuorravuodas, goas sámemusihka ii beassan jur eará sajiin gullat.

Musihkka gullui doppe, ii dan gávdnan gávppiin.

Muittán, go mii láviimet riŋget ja sávvat musihka, dat lei hui suohtas ja aniimet dan hui alla árvvus.

Rádios ohppen gullat sámemusihka ja liikot dasa.

Dán beaivve, go sámemusihka lea vejolaš guldalit mánngga earáge sajis go rádios, sáhtášii dili gáddit rievdan. Dat, ahte sullii 70 proseantta vástideaddjiin hálida ain guldalit Yle Sámi rádío aiddo fal sámemusihka dihte, muitala dan dehálaš sajis rádiosisdoaluin. Dasa eai leat bastán dálá áiggi odđa musihkkabálvalusatge váikkuhit.

Historjjás dušše Ruohomaa (1992) leamaš beroštuvvan dutkat rádiomusihka mearkkašumi sápmelaš guldaleaddjiide, daningo lea oaivvildan, ahte rádiomusihka lea dehálaš ovddidit sápmelaččaid oainnuid vuodul. Jagi 1992 dutkamuša mielde badjelaš bealli vástideaddjiin lei duđavaš Yle Sámi Rádío musihkkasisdollui. Árbevirolaš juigosiid oassi goit ságasthtii olbmuid. Lagabui bealli vástideaddjiin lei duđavaš luđiid oassái musihkkafálaldagas, muhto eandalitge boarrásot guldaleaddjit eai livčče suovvan luođi čuodjat rádios. (Ruohomaa 1992: 22.) Áiggít orrot goitge dänge ektui rievdan, eaige guldaleaddjit oainne luođi čuojaheami rádios šat váttisvuohtan – goittotge oktage mu dutkamuša vástideaddjiin ii lokten dan vástádusain ovdan. Dan sajis mánngasat

muitalledje rabas vástádusaineaset, ahte luohti oassin Yle Sámi rádio musihkkafálaldagas lea sin mielas dušše beare buorre ášši.

Somá gullat boares luđiid.

Mun lean álo guldalan rádio ruovttus, dan bakte lean oahppan luđiid ja lávlagiid.

4.1.3.4 Identitehta ja oktiigullelašvuotta

Dutkamušan vástideaddjit loktejedje ovddabealde máinnašuvvon guldalansivaid lassin rabas vástádusaineaset ovdan maiddái fámolaš dovdduid, maid sámerádio guldaleapmi sis bohciidahtta, ja mat leat okta sivva guldalit sámerádio.

Sámemediá sáhtta fámuidahttit sihke ovttaskas sápmelačča, muhto maiddái olles sámeálbmoga. Vehádatmediá sáhtta lámhit sáji vehádaga iežas oainnuide, mat eai vealttakeahhtta muđui beasašii gullosii. Maiddái dat, ahte vehádatmediá oppalohkái lea, sáhtta fámuidahttit, daningo dat lea mearka maiddái das, ahte searvvuš lea. (Pietikäinen 2006: 215–216, 232.) Sátni *fámuidahtti* loktaniige ovdan mángga vástideaddji rabas vástádusain. Oktage vástideaddji ii čilgen, mas fámuidahtti ja identitehta nannejeaddji dovdu sámerádio sáddagiid guldalettiin dárkilit bohtá, muhto dat orru leamen mángasii dehálaš ášši sámi identitehta dáfus.

Stuorra mearkkašupmi identitehtii, fámuidahtti.

Dehálaš iežan gillii ja identitehtii gávpogis ásadettiin.

Yle Sámi Rádios leamaš čađa áiggiid dehálaš rolla sámeservoša huksemis ja nanosmahttimis. Sámerádio lea sihke nannen ja lasihan sápmelaččaid áddejumi oktiigullelašvuodas, das, ahte sápmelaččat njealji riikkas leat okta álbmot. Seammás dat lea deattuhan sápmelaččaid ja máilmmi eará álgoálbmogiid seammaláganvuoda ja earuhan *min earáin*. (Reiniharju 2015: 53, 65; Sara 2007: 56.) Dutkamušat leat čájehan, ahte jo datge, ahte vehádatguldaleaddjit dihtet maiddái eará vehádahkii gullelaš olbmuid guldalit seamma rádiosáddaga, sáhtta nanosmahttit daid olbmuid

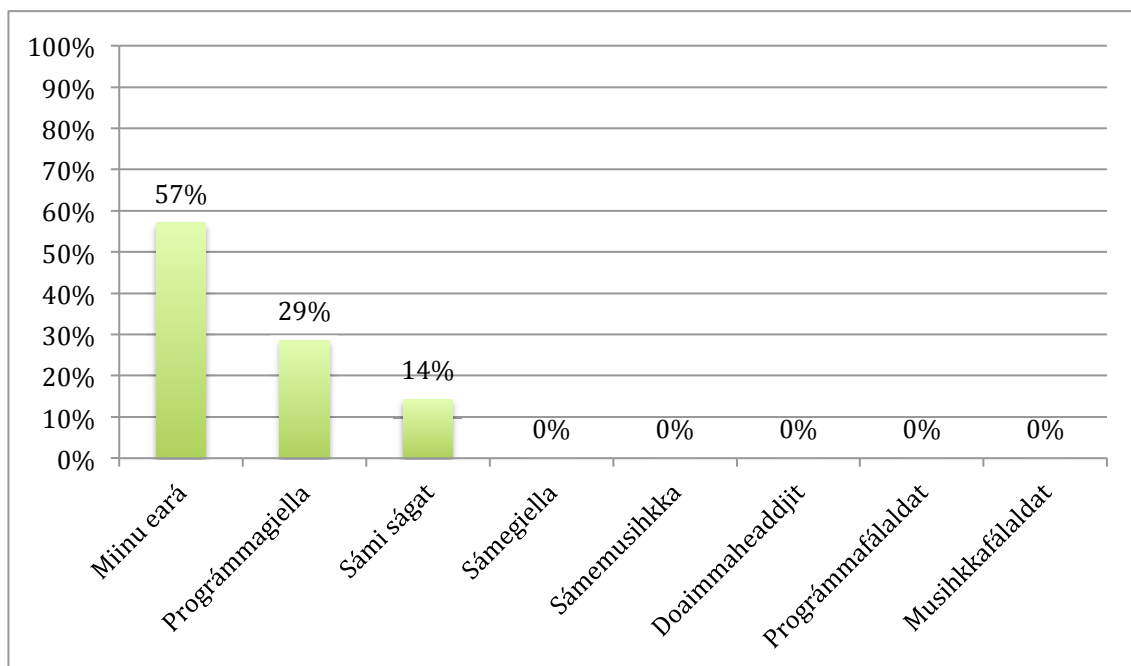
identifikašuvnna nuppiidasaset (Matsaganis ja earát 2011: 78). Sámegielat rádiosáddaga guldaleapmi sáhtá nannet guldaleaddjiin dovddu iežas joavkkus, *mis* (Skön & Torkkola 1997: 153.) Mánngat vástideaddjit atnege dán oktiigullelašvuoda dovddu lihkkama oktan dehálaš áššin sámerádio guldaleamis. Okta vástideaddji govvida sámerádio mearkkašumi alcces guvttiin sániin.

Sámevuoigŋa ja oktiigullelašvuolta.

4.1.4 Guldalmeahtunvuolta

Dutkamuša vástideaddjiin njeallje proseantta muitalii, ahte ii guldal Yle Sámi rádioprográmmaid goassige. Gažadeamis jerrojuvvue, mii dasa lea sivvan. Fállen gávccii vástádusmolssaeavttu: 1) In beroš gullat sámi ságaid, 2) In beroš gullat sámegiela, 3) In beroš gullat sámemusihka, 4) Doaimmaheaddjiid dihte, 5) Prográmmagiela dihte, 6) Prográmmafálaldaga dihte, 7) Musihkkafálaldaga dihte ja 8) Mannu eará siva dihte. Vástideaddjis lei vejolašvuolta válljet mánnga molssaeavttu, ja juohke molssaeavttu buolta sus lei vel vejolašvuolta čilget čálalaččat, manin nu lea.

Lagabui 60 proseantta vástideaddjiin muitalii, ahte sivva sin guldalmeahtunvuhtii lea miinu eará go gárvves vástádusmolssaeavttuin logahallojuvvon áššit. Lagabui goalmmádas vástideaddjiin muitalii, ahte ii guldal Yle Sámi rádioprográmmaid váilevaš sámegielmáhtu dihte. Sullii 14 proseantta vástideaddjiin ii guldal sámerádio, go ii leat beroštuvvan sámi ságain. Čielggai, ahte Yle Sámi rádioprográmmaid sisdoallu ii lean ovttage dáhpáhusas sivvan leat guldalkeahtá sámerádio.

Govus 10. Sivvat leat guldalkeahhtá Yle Sámi rádioprográmmaid.

Dan 57 proseanttas, geat vástidedje, ahte eai guldal Yle Sámi rádioprográmmaid mannu eará siva dihte, namuhedje buohkat sivvan teknihkalaš áššiid: Yle Sápmi ii gullo FM-rádion Roavvenjárgga máttabealde. Vástideaddjit atne rádio guldaleami ovdamearkka dihte telefonna dahje neahttarádio bokte hástaleaddjin, eaige dan dihte gárta guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid dálá dilis.

Munnje ii leat nu oahpis guldalit rádio telefonna bokte, inge dan dihte guldal.

Mus ii leat rusttet, mainna guldalit rádio.

Guldalan daid, mat Oulus gullojit biillas.

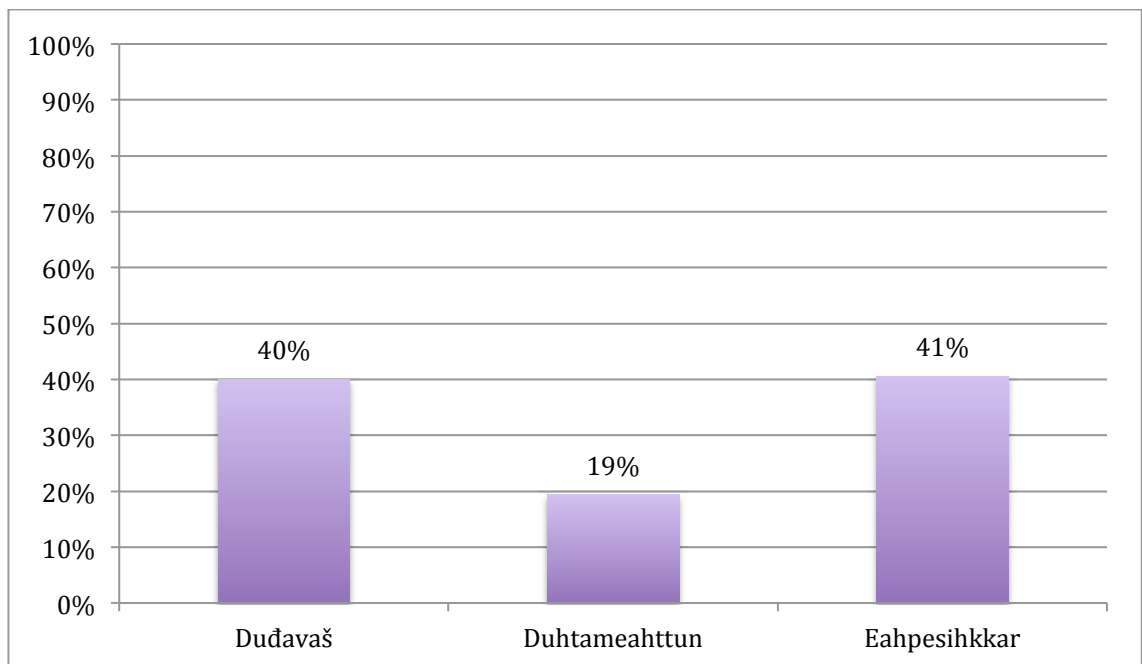
Dasa lassin vástideaddjit bukte ovdan, ahte sis ii leat dálá eallindilis áigi ja sadi sámerádioi. Dát dieđut sulastahttet Erja Ruohomaa (2003) dutkamuša dieđuid 2000-logu álggus. Berošmeahtun guldaleaddjit, geain ii leat jur makkárga gaskavuohta rádion, muitaldedje Ruohomaa dutkamušas, ahte sii leat gal láven guldalit rádio eanet, muhto mánggalágan sivaidd geažil rádios ii leat sadi sin eallimis justa dál. (Ruohomaa 2003: 230.) Dán hástalusas govve maiddá okta mu dutkamuša vástideaddjiin rabas vástádusastis.

Otná beaivve rusttegiiguin livččii hui álki guldalit eanet, muhto dat diibmu ii atte árpmu.

4.1.5 Duđavašvuohta ja sávaldagat

Gažadeamis jerrojuvvui, leatgo vástideaddjit duđavaččat Yle Sámi rádioprográmmaide. Fállen golbma gárvves vástádusmolssaeavttu: 1) Lean, 2) In leat ja 3) In máhte dadjat.

Badjelaš 40 proseantta olbmuiin vástidii, ahte ii máhte dadjat, leago duđavaš prográmmaide. Yle Sámi rádiofálaldahkii leat duđavaččat 40 proseantta ja duhtameahttumat lagabui 20 proseantta vástideaddjiin.

Govus II. Duđavašvuohta Yle Sámi rádioprográmmaide.

Seammasullasaš bohtosat leat oččojuvvon Yle Sámi rádioguldaleaddjiid duđavasvuođas áratge. Länsman gávnnaš 1980-logus, ahte sámerádio prográmmat ledje miellagiddevaččat badjelaš 40 proseantta mielas ja unnit miellagiddevaččat nuppi 40 prosentii (Länsman 1987: 15–17). Dat seamma 40 proseantta lea duđavaš sámerádio

fálaldagaide dálge, muhto duhtameahttumiid oassi lea unnon beliin, go stuorra oassi vástideaddjiin ii riehta máhte meroštallat duđavašvuodas.

Duđavaš vástideaddjiin stuorra oassi lea duđavaš rádioprográmmaid ságaid sisdollui, dat ledje sin mielas earret eará buorit, mánggabealagat, miellagiddevaččat ja áigeguovdilat. Duđavaš vástideaddjit muitaledje rabas vástádusaineaset leat duđavaččat maiddái earret eará Sohkaršohkkii, rádiodđasiidda, arkiivaprográmmaide, sáme giela mearrái ja dássái, musihkkafálaldahkii, rádiobargiide, mánggasáme gielat sáddagiidda ja dasa, ahte buot golbma sáme giela vuoruhuvvojit dássálágaid.

Duhtameahttun vástideaddjiinges stuorra oassi loktii rabas vástádusain ovdan duhtameahttunvuoda mánggasáme gielat sáddagiidda. Nubbin stuorámuš duhtameahttunvuolta vástideaddjiid gaskkas lei sámeráđio journalismma dássái. Ovttaskas duhtameahttun vástideaddjit oavvildedje maiddái earret eará, ahte sámeráđios lea heajos sáme giella, váldogielat gullojit menddo olu, anáraš- ja nuortalašgiella gullojit menddo unnán, rohkobottut leat menddo olu, ášše- ja nuoraidprográmmat leat menddo unnán, rádiodđasat ja davviriikkalaš sáddagat eai leat buorit ja ságat eai leat dássidit guovlluid mielde.

Vástideaddjiid duhtameahttunvuolta dihto áššiide speadjalastá maiddái njuolga sin sávaldagaide. Gažadeamis jerrojuvvui rabas gažaldagain, makkár sávaldagat vástideaddjiin leat Yle Sámi rádiofálaldagaid ektui, ovdamearkka dihte sáddenáiggiid, giela, musihka ja fálaldagaid sisdoaluid dáfus. Juohke fáttás ii nuppiid sániiguin jerrojuvvon sierra, muhto vástideaddji beasai baicce čállit iežas sániiguin sávaldagaid áššiin, mat sus ledje bajimužžan mielas.

Sisdoalu ektui čielgasit stuorámuš vástideaddjimearri váillahii Yle Sámi rádios eanet ášše- prográmmaid ja iešguđetlágan fáttáid čiekŋalis gieđahallamiid (17 vástádusa). Nubbin eanemus olbmot váillahedje sámeráđios nuoraidfálaldaga (6), eanet boares arkiivaságaid (5), kultur- (4), musihkka- (4) ja ságastallanprográmmaid (3) ja mánáidfálaldaga (3). Guovlluid ektui máŋga vástideaddji loktejedje ovdan, ahte ságat

galggašedje leat dássebealádabbot miehtá Sámi (6) ja eanet maiddái gávpotguovlluin (3).

Sáddenáiggiid ektui mánga vástideaddji sávve sámerádios eanet prográmma eahkedii (9 vástádusa), muhto oasáš maiddái sávai, ahte sáddagat álggašedje árabut idđes (4). Moadde vástideaddji sávve, ahte Yle Sámi iežas guhkes iditsáttá máhcahuvvošii davviriikkalaš sáddaga sadjái (2). Mánga vástideaddji sávve sámegielat rádioprográmma olles beaivái (4).

Maiddái sámerádio sáddagiid giellapolitihkka loktanii ovdan sávaldagain. Mánga vástideaddji gáibidedje sámerádios juohke sámegillii eanet iežas ovttagielat sáddagiid (9 vástádusa), muhto oassi vuot váillahii mánggasámegielat rádioprográmmaid (4). Oassi vástideaddjiin loktii sávaldagaid jearadettiin ovdan sámerádios gullojeaddji giela dási. Sii sávve gullat Yle Sámi rádios buoret sámegiela (3).

4.2 Agi, sohkabeali, eatnigiela ja ruoktoguovllu váikkuhus guldaleapmái

Giedahalan dán logus vástideaddji agi, sohkabeali, eatnigiela ja ruoktoguovllu váikkuhusa dasa, man ollu son guldala Yle Sámi rádioprográmmaid, maid prográmmaide son berošta ja mii lea stuorámus sivva guldaleapmái.

Sohkabeliin veardádan dán logus dušše nissoniid ja albmáid gaskasaš erohusaid eará sohkabeliid unna vástideaddjimeari dihte. Ahkeluohkáin veardádan 20–29-, 40–49- ja 70–79-jahkásaččaid vástádusaid. Giellajoavkkuin veardádan suomagielaigiid, davvisámegielagiid/davvisáme-suomagielaigiid, nuortalašgielaigiid/nuortalaš-suomagielaigiid ja anárašgielaigiid/anáraš-suomagielaigiid. Ruoktoguovlluin veardádan Anára, Eanodaga, Ohcejoga, Soađegili, Roavvenjárgga ja Roavvenjárgga máttabeale guovllu. Lean válljen joavkkuid veardádamii nu, ahte dat ovddastit viidát iešguđetlágan vástideaddjiid, muhto maiddái vástideaddjimeari vuodul vuoi bohtosiid sáhtta jurddašit vástidit stuorát joavkku oainnuid.

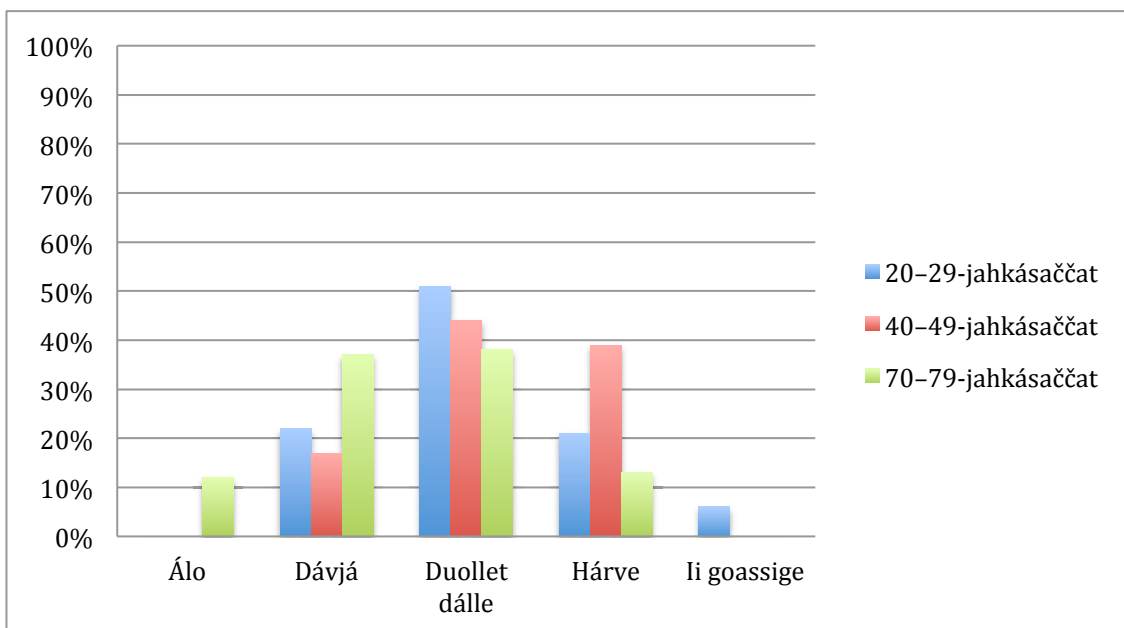
4.2.1 Guldalanmearit

Gažadeamis jerrojuvvui, guldalitgo vástideaddjit Yle Sámi rádioprográmmaid dálá dilis. Vástádusmolssaeavttut ledje: 1) Guldalan álo, 2) Guldalan dávjá, 3) Guldalan duollet dálle, 4) Guldalan hárve ja 5) In guldal goassige.

Ahkeluohkáid ektui čalbmái čuohcá dat, ahte álo Yle Sámi rádioprográmmaid muitaledje guldalit dušše 70–79-jahkásaš vástideaddjit. Dávjá rádio guldaledje čielgasit eanemus 70–79-jahkásaččat, de 20–29-jahkásaččat ja goalmádin 40–49-jahkásaččat. Duollet dálle rádio guldaledje eanemus 20–29-jahkásaččat, de 40–49-jahkásaččat ja goalmádin 70–79-jahkásaččat. Hárve rádio muitaledje guldalit čielgasit eanemus 40–49-jahkásaččat, de 20–29-jahkásaččat ja dušše oasáš 70–79-jahkásaččain. 20–29-jahkásaččat ledje dán golmmas áidna joavku, man vástideaddjiin oassi ii guldal sámerádio goassige.

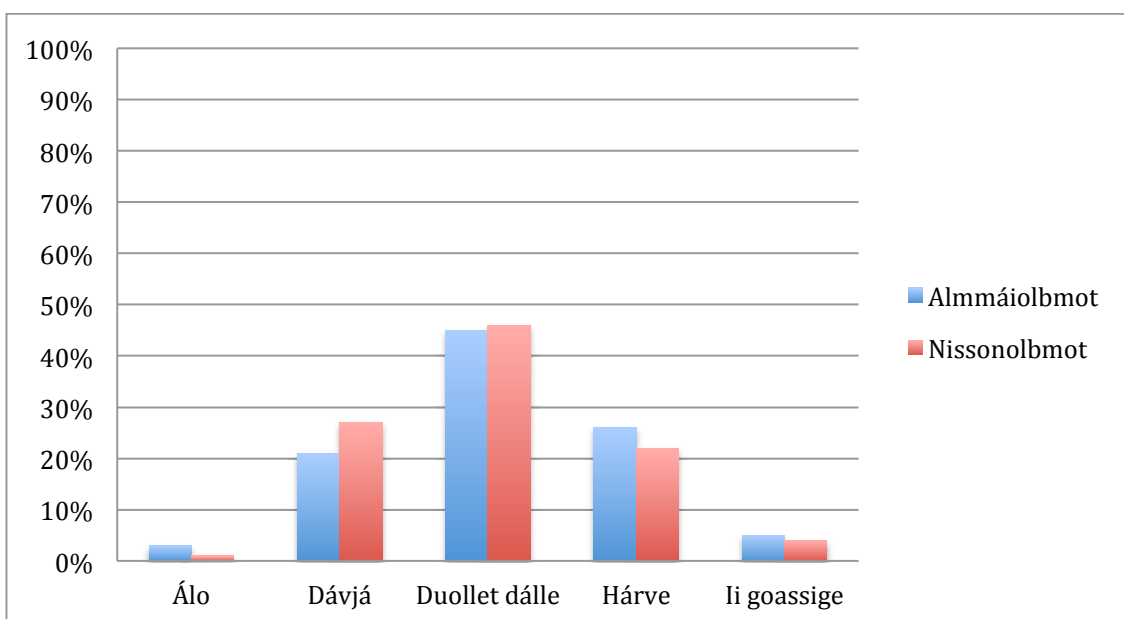
Berošteaddji guldaleaddjit, geat guldalit sámerádio jogo álo dahje dávjá, leat dáid ahkeluohkáin čielgasit eanemus 70–79-jahkásaččain, geain sullii bealli guldala rádio viššalit ja jeavddalaččat. Nubbin eanemus berošteaddji guldaleaddjit leat 20–29-jahkásaččain ja goalmádin 40–49-jahkásaččain. Válljejeaddji guldaleaddjit leat buot eanemus 20–29-jahkásaččain, geain badjel bealli guldala rádio dušše duollet dálle. Masá seamma stuorra oassi válljejeaddji guldaleaddjit leat 40–49-jahkásaččain ja unnimus 70–79-jahkásaččain. Berošmeahttun guldaleaddjit, geat guldalit rádio jogo hárve dahje eai goassige, leat čielgasit eanemus 40–49-jahkásaččain, geain sullii 40 proseantta vástidii guldalit sámerádio hárve. Nubbin eanemus berošmeahttun guldaleaddjit leat 20–29-jahkásaččain ja unnimus 70–79-jahkásaččain.

Vuorrasot olbmot orrot leamen čielgasit stuorát sámerádioberošteaddjit go nuorra ollesolbmot, muhto nuorra ollesolbmot guldalit sámerádio viššalabbot go gaskaagi olbmot.

Govus 12. Yle Sámi rádioprográmmaid guldalanmearit ahkeluohkáid mielde.

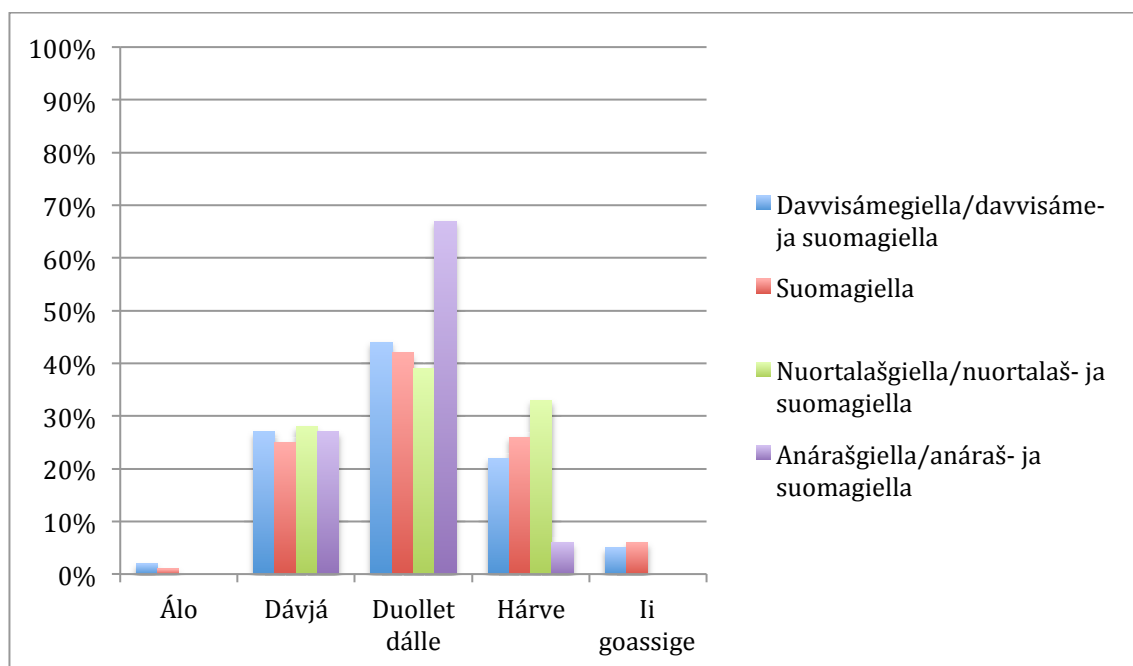
Guldaleaddji sohkabealis dan sadjái ii oro leamen stuorra váikkuhus guldaleami mearrái. Almmáiolbmot guldalit sámerádio muhtun veardde eanet álo go nissonolbmot, muhto nissonolbmui fas stuorát oassi guldala rádio dávjá. Nissonolbmui leat eanet rádioberošteaddjit ja almmáiolbmui eanet berošmeahttun guldaleaddjit. Guldalanmearit goit juohkašuvvet oalle dássálágaid.

Govus 13. Yle Sámi rádioprográmmaid guldalanmearit sohkabeliid mielde.

Vástideaddji eatnigielas lea čielga váikkuhus guldalanmearrái. Buot veardádallamii välljejuvvon giellajoavkkuin sullii njealjádas guldala Yle Sámi rádioprográmmaid dávjá, das eai leat čielga erohusat. Dan sadjái álo sámeráđio guldala dušše oasáš davvisáme- ja suomagielat vástideaddjiin. Oppalohkái berošteaddji guldaleaddjiid mearri lea goit sullii seamma dáid giellajoavkkuin.

Berošmeahttun guldaleaddjit, geat guldalit sámeráđio jogo háreve dahje eai goassige, leat eanemus nuortalašgielagiin, de suomagielagiin ja goalmmánin davvisámegielagiin, muhto erohusat dáid giellajoavkkuid gaskkas leat hui unnit. Dan sadjái anárašgielagiin lea čielgasit unnimus berošmeahttun guldaleaddjiid joavku. Anárašgielat vástideaddjiid ektui lea miellagiddevaš gávnnus maiddá dat, ahte sis stuorámus oassi, lagabui 70 proseantta, leat välljejeaddji guldaleaddjit, go eará giellajoavkkuin välljejeaddji guldaleaddjit gokčēt vuollái beali vástideaddjiin. Sámeráđio juksá goit mannu muddui buot anáraš- ja nuortalašgielat vástideaddjiid, go fas davvisáme- ja suomagielagiin leat olbmot, geaid sámeráđio ii olat goassige.

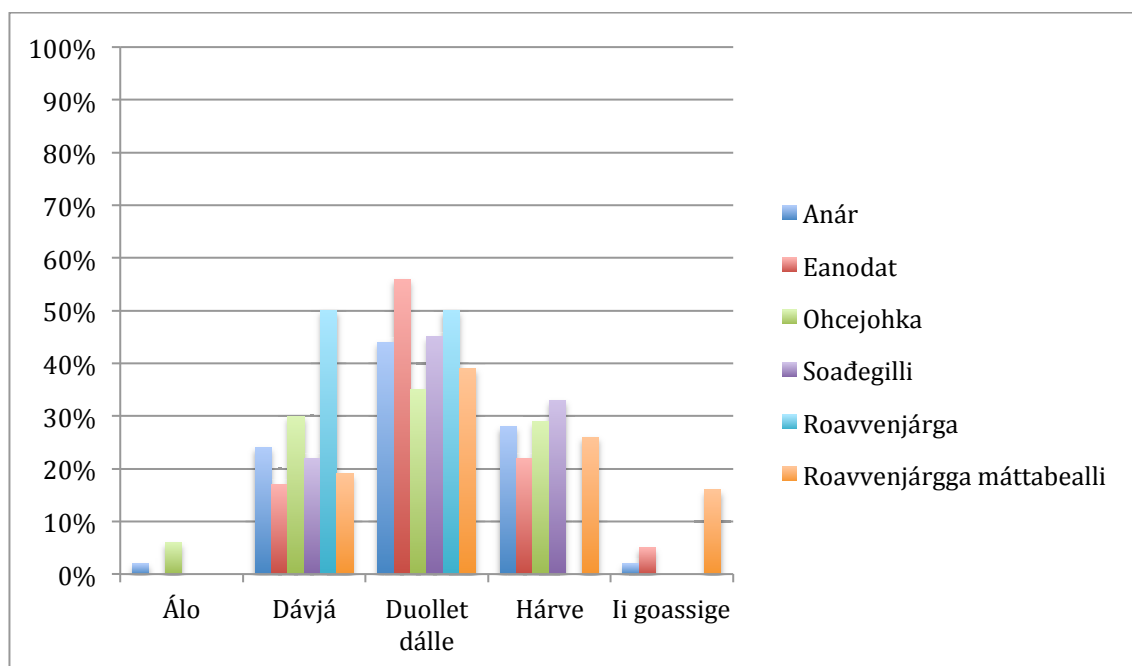

Govus 14. Yle Sámi rádioprográmmaid guldalanmearit giellajoavkkuid mielde.

Maiddá ruoktogoovlluid ektui guldalanmearit leat oalle seammaláganat, muhto erohusatge gávdnojit. Sámeráđio viššalamos guldaleaddjit, geat guldalit dan álo,

gávdnojedje dán dutkamušas dušše Anáris ja Ohcejogas. Rádioberošteaddjit, geat guldalit sámerádio jogo dávjá dahje álo, leat goittotge čielgasit eanemus Roavvenjárggas, nubbin Ohcejogas, goalmmádin Anáris, njealjádin Soađegilis, viđádin Roavvenjárgga máttabealde ja guđádin Eanodagas. Válljeaddji guldaleaddjit leat čielgasit eanemus Eanodagas, ja dan maŋŋá Roavvenjárggas, Soađegilis, Anáris, Roavvenjárgga máttabealde ja Ohcejogas. Berošmeahtun guldaleaddjit, geat guldalit sámerádio jogo hárve dahje eai goassige, leat eanemus Roavvenjárgga máttabealde, de Soađegilis, Anáris, Ohcejogas ja Eanodagas. Roavvenjárggas ii lean oktage berošmeahtun vástideaddji. Sámerádio juksá goit mannu muddui buot ohcejohkalaš, soađegililaš ja roavvenjárgalaš vástideaddjiid, go fas Anáris, Eanodagas ja Roavvenjárgga máttabealde leat olbmot, geaid sámerádio ii olat goassige.

Dáid dieđuid vuodul sáhtta dulkot, ahte čielgasit viššalamosit sámerádio gulduvvo Roavvenjárggas ja unnimus Roavvenjárgga máttabealde. Sámeaguovllu siste erohusat leat unnit, muhto Ohcejohka lea njunnošis viššalamos guldaleaddjiid ektui.

Govus 15. Yle Sámi rádioprográmmaid guldalanmearit ruoktoguovlluid mielde.

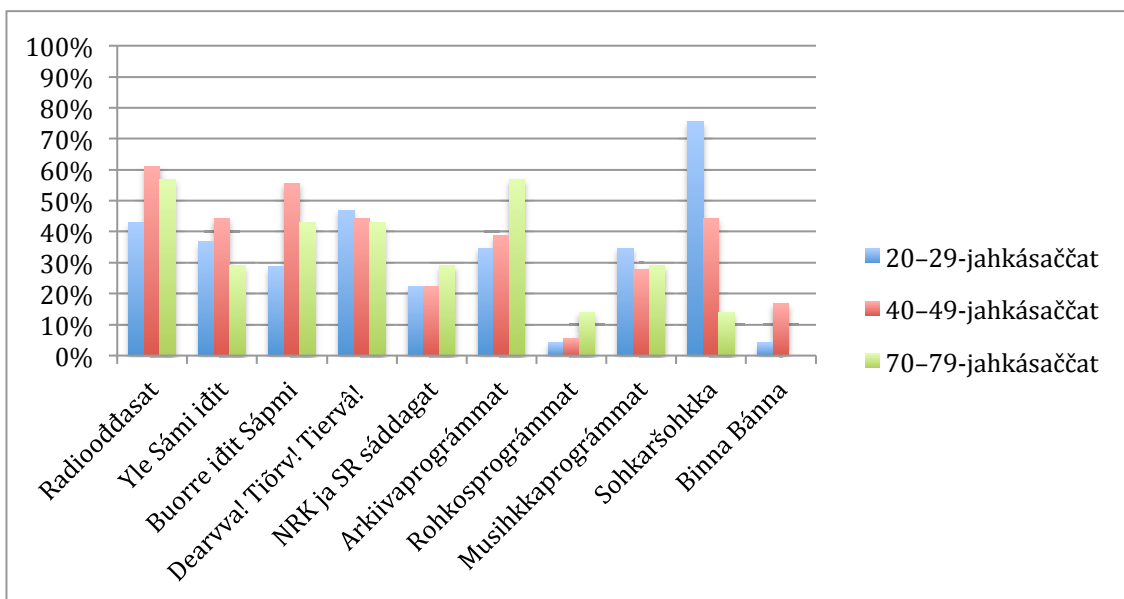
4.2.2 Miela miel prográmmat

Gažadeamis jerrojuvvui, maid rádioprográmmaid vástideaddjit guldalit buot millosamosit. Vástideaddjis lei vejolašvuohta välljet eanet go ovtta molssaeavttu, man dihte vástádusaid oktiirehkenastojuvvon proseantalohku lea stuorát go čuohte proseantta.

Ahkeluohkáid ektui oasi bohtosiin sáhtii masá árvidit: dihto ahkeluohkáide jurddašuvvon prográmmat olahit eanet aiddo daid ahkejoavkkuid guldaleaddjiid. Ovdamearkka dihte nuorra ollesolbmuide oaivvilduvvon Sohkaršohkka-prográmma juksá čielgasit buoremusat 20–29-jahkásaččaid, de 40–49-jahkásaččaid, muhto maddái oasáža 70–79-jahkásaččain.

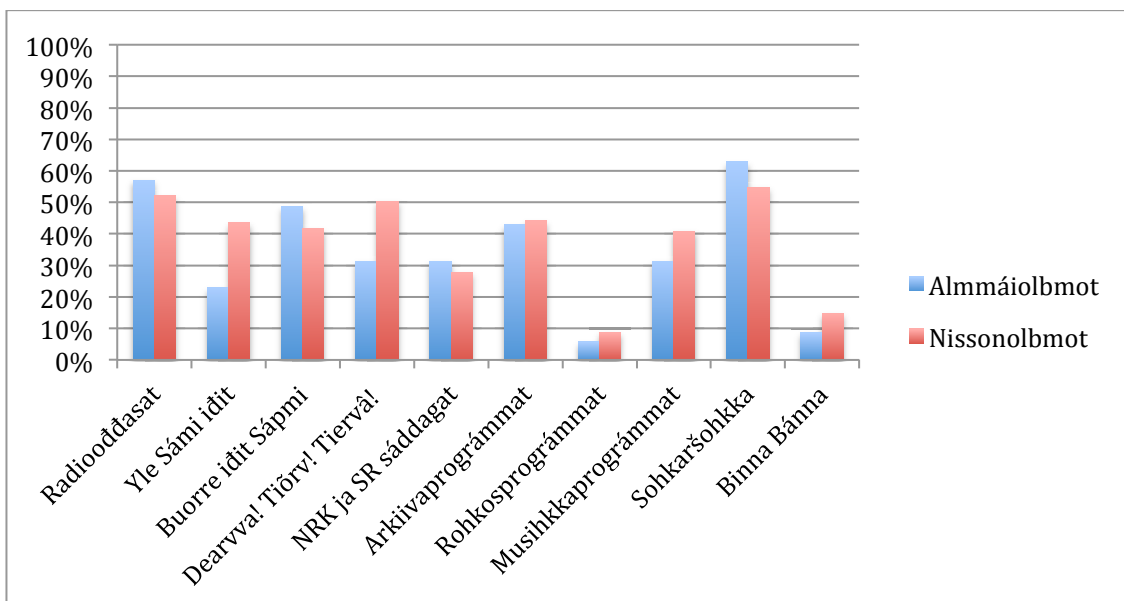
Nuorra ollesolbmot guldalitge buot millosamosit Sohkaršohka, nubbin millosamosit Dearvva! Tiõrv! Tiervâ! -veaigeprográmma ja goalmádin rádiodđasiid. Eahpemisamos prográmmat nuorra ollesolbmuide leat Binna Bánna ja rohkosprográmmat. 40–49-jahkásaččatges guldalit buot millosamosit rádiodđasiid, nubbin davviriikkalaš Buorre idit Sápmi -sáddaga ja goalmádin dássálágaid Yle Sámi idit -sáddaga, Dearvva! Tiõrv! Tiervâ! -veaigeprográmma ja Sohkaršohka. 40–49-jahkásaččat guldalit ahkeluohkáid veardádallamis eanemus Binna Bánna, man jáhkkimis čilge mánnabearrašiid mearri dán ahkeluohkás. 70–79-jahkásaččaide buot millosamos prográmmat leat rádiodđasat ja arkiivaprográmmat. Sii beroštit buot unnimus guldalit Binna Bánna, rohkosprográmmaid ja Sohkaršohka.

Sohkaršohkka juohká čielgasit eanemus guldaleaddjiid agi mielde. Rádiodđasat geasuhit guldaleaddjiid buot ahkeluohkáin, muhto eanemus 40–49-jahkásaččaid, nubbin 70–79-jahkásaččaid ja goalmádin 20–29-jahkásaččaid. Yle Sámi iditprográmmain lea stuorámuš guldaleaddjiivoavku 40–49-jahkásaš vástideaddjiin ja veaigeprográmmain 20–29-jahkásaččain. Mađi boarrásot vástideaddjiivoavku, dađi eanet geasuhit arkiivaprográmmat. Dat doaladupmi, ahte rohkosprográmmaid guldala eanet vuorrasot gearđi, orru doallamin deaivasa, vaikko dušše oasáš sisge namuha daid miela miel prográmmain.

Govus 16. Yle Sámi millosamos prográmmat ahkeluohkáid mielde.

Guldaleaddji sohabealli váikkuha muhtun muddui dasa, mat prográmmat adnojuvvojit millosažžan. Almmáiolbmot leat beroštuvvan earret eará rádioođđasiin, davviriikkalaš Buorre idit Sápmi -sáddagis ja Sohkaršohkas eanet go nissonolbmot, ja nissonolbmotges leat eanet go almmáiolbmot beroštuvvan ovdamearka dihte Yle Sámi idit -sáddagis, Dearvva! Tiörv! Tiervá! -veaigesáddagis ja musihkkaprográmmain. Vástádušat goit sulastahttet nuppiideaset.

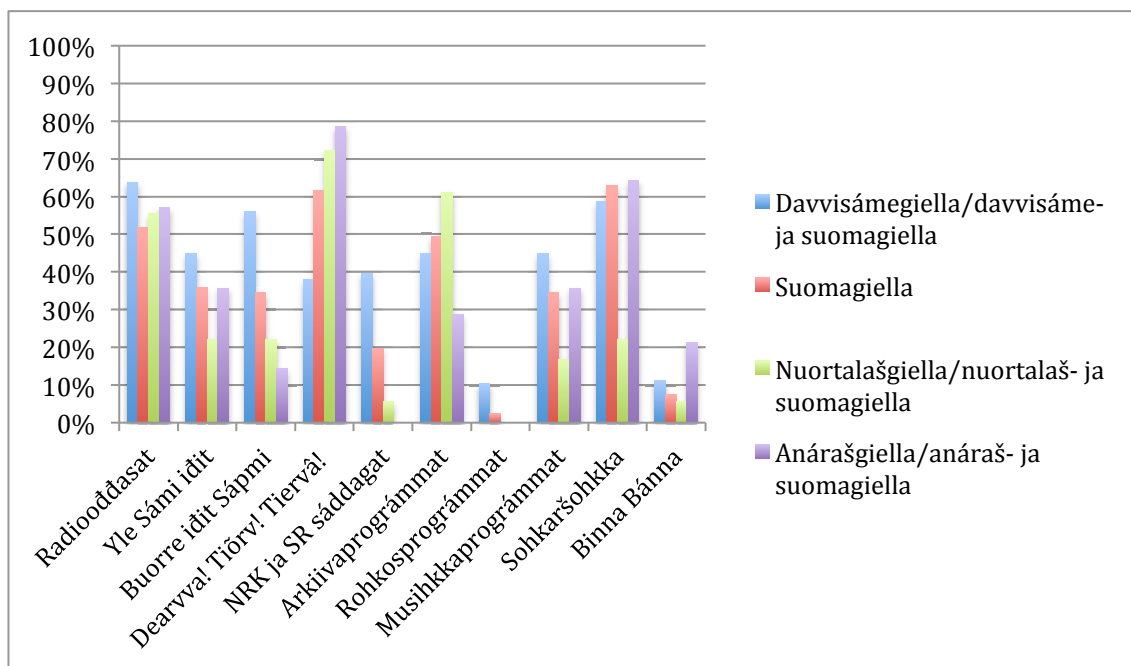
Govus 17. Yle Sámi millosamos prográmmat sohabealliid mielde.

Guldaleaddji eatnigielas lea čielga váikkuhus dasa, makkár prográmmaid olmmoš atná millosažžan. Ovdamearkka dihte Yle Sámi idit -prográmma beroštahtá buot eanemus davvisámegielaidda ja unnimus nuortalašgielaidda. Maidái davviriikkalaš Buorre idit Sápmi -iditsáta lea čielgasit millosut prográmma davvisámegielaidda go suomagielaidda, nuortalašgielaidda ja anárašgielaidda. Davviriikkalaš sáddagat orrot muđui leamen eanet miela miel davvisámegielaidda go suomagielaidda, ja buot uhcimus dain beroštit anárašgielagat. NRK Sámi ja SR Sameradion sáddagiid Yle Sámi kanálas álgoeahkediid ja eahkediid guldalit čielgasit millosamosit davvisámegielagat, de suomagielagat ja oasaš nuortalašgielaidda. Anárašgielat vástideaddjiin ii oktage atnán dáid prográmmaid millosažžan alces.

Yle Sámi iežas Dearvva! Tiõrv! Tiervâ! -veaigesáta lea millosamos prográmma anárašgielaidda, de nuortalašgielaidda, goalmádin suomagielaidda ja buot unnimus dat beroštahtá davvisámegielaidda.

Rádiodádasat beroštahttet buot eanemus davvisámegielaidda, nubbin anárašgielaidda, goalmádin nuortalašgielaidda ja unnimus suomagielaidda. Arkiivaprográmmat leat millosat erenoamážit nuortalašgielaidda, de suomagielaidda, goalmádin davvisámegielaidda ja njealjádin anárašgielaidda. Rohkosprográmmat beroštahttet dušše oasáža davvisáme- ja suomagielat vástideaddjiin.

Musihkkaprográmmat geasuhit eanemus davvisámegielaidda, oalle dásálágaid anáraš- ja suomagielaidda ja čielgasit unnimus nuortalašgielaidda. Sohkaršohkka lea eanemus miela mielde anárašgielaidda, de suomagielaidda, davvisámegielaidda ja čielgasit unnimus das beroštit nuortalašgielagat. Čalbmái čuoheá maidái dat, ahte Binna Banna lea čielgasit millosut prográmma anárašgielaidda go earáide.

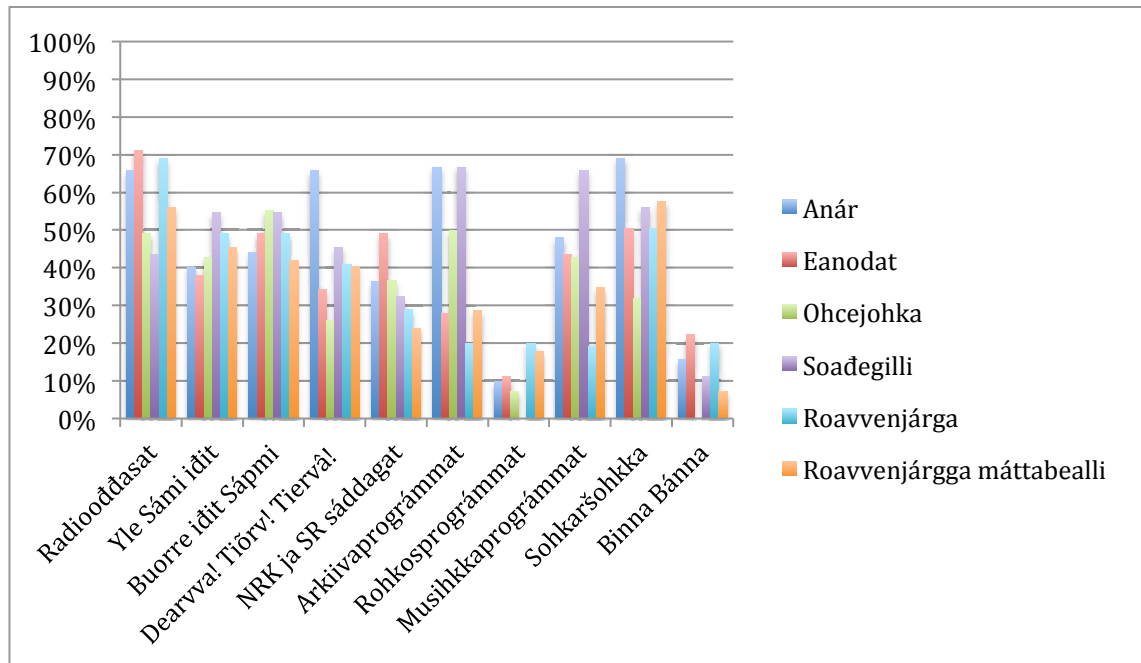

Govus 18. Yle Sámi millosamos prográmmat giellajoavkkuid mielde.

Maidái guldaleaddji ruoktoovuolu váikkuha oaiviliidda iešguđet prográmmaid beroštahttivuodas. Ovdamearkka dihte rádioođđasiin beroštit buot eanemus eanodatlaččat, nubbin roavvenjargalaččat, goalmádin anárlaččat, njealjádin Roavvenjargga máttabealde ássit, viđádin ohcejohkalaččat ja unnimus soađegililaččat. Rádio iditprográmmaid ektui eai leat nu sturra erohusat, muhto Yle Sámi idit - prográmma beroštahtá eanemus soađegililaččaid ja unnimus eanodatlaččaid. Davviriikkalaš Buorre idit Sápmi -sáttá dan sadjái geasuha eanemus ohcejohkalaččaid ja masá seamma veardde soađegililaččaid, ja unnimus Roavvenjargga máttabealde ássiid. Dearvva! Tiörv! Tiervá! -veaigesáttá beroštahtá eanemus Anáris ja unnimus Ohcejogas. NRK Sámi ja SR Sameradion prográmmaid Yle Sámi kanálas álgoeahkediid ja eahkediid guldalit buot millosamosit eanodatlaččat ja unnimus Roavvenjargga máttabealde ássit.

Arkiivaprográmmaide lea stuorámus beroštupmi Anáris ja Soađegilis ja unnimus Roavvenjarggas. Rohkosprográmmat leat millosamosat roavvenjargalaččaide ja Roavvenjargga máttabealde ássiide ja eahpemiillosamosat soađegililaččaide, gain oktage ii atnán daid miela miel prográmmán. Sohkaršohkka beroštahtá juohke guovllus, muhto eanemus Anáris ja unnimus Ohcejogas. Musihkkaprográmmat geasuhit

eanemus soadegililaččaid ja unnimus roavvenjargalaččaid. Binna Báanna ektui čalbmái čuohcá dat, ahte oktage ohcejohkalaš ii ane dan miela miel prográmmán. Binna Báanna lea millosamos eanodatlaččaide.

Govus 19. Yle Sámi millosamos prográmmat ruoktoguovlluid mielde.

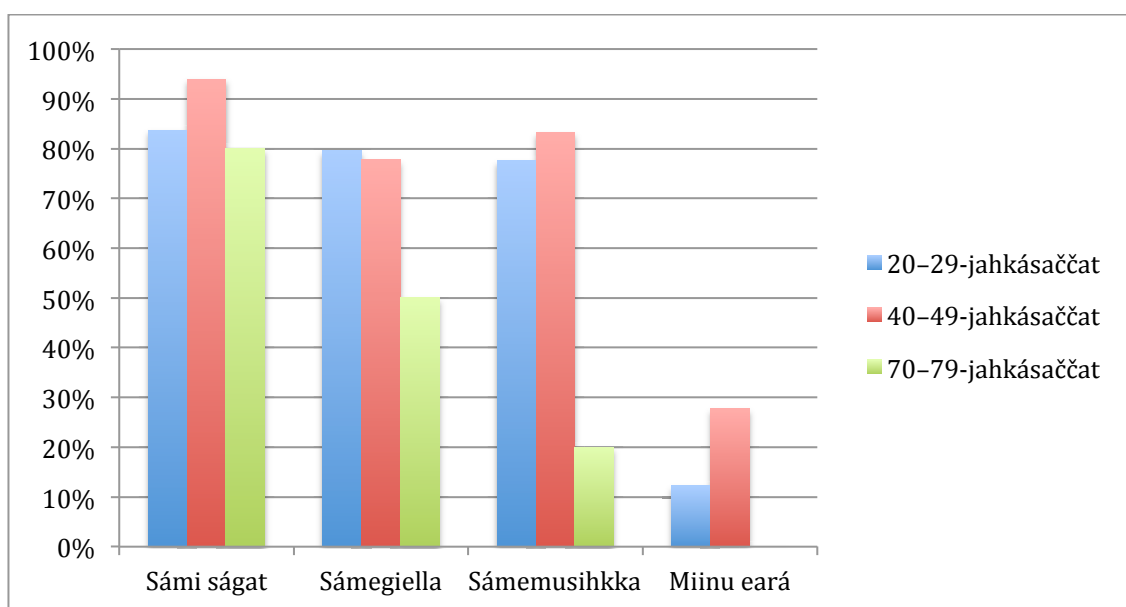
4.2.3 Guldalansivat

Gažadeamis jerrojuvvui maiddái, manin vástideaddjit guldalit Yle Sámi rádiofálaldaga. Fállen vástideaddjiide njeallje gárves vástádusmolssaeavttu: 1) Hálidan gullat sámi ságaid, 2) Hálidan gullat sámegeiela, 3) Hálidan gullat sámemusihka ja 4) Mannu eará siva dihte. Vástideaddjis lei vejolašvuohta válljet mánja molssaeavttu ja dan dihte vástádusaid oktiirehkenastojuvvon proseantalohku lea stuorát go čuohte proseantta. Vástideaddji sáhtii maiddái čilget vástádusaidis dárkkilabbot rabas kássii. In goit giedáhala rabas vástádusaid dán logus, daningo dat leat dušše ovttaskasat ja juohkásit eahpedássidit olmmošjoavkkuid gaskkas.

Sámi ságaid gullan lea buot dehálamos sámerádio guldalansivva juohke veardádallamii válljejuvvon golmma ahkeluohkkái. Čielgasit eanemus sámi ságaid dihte guldalit 40–

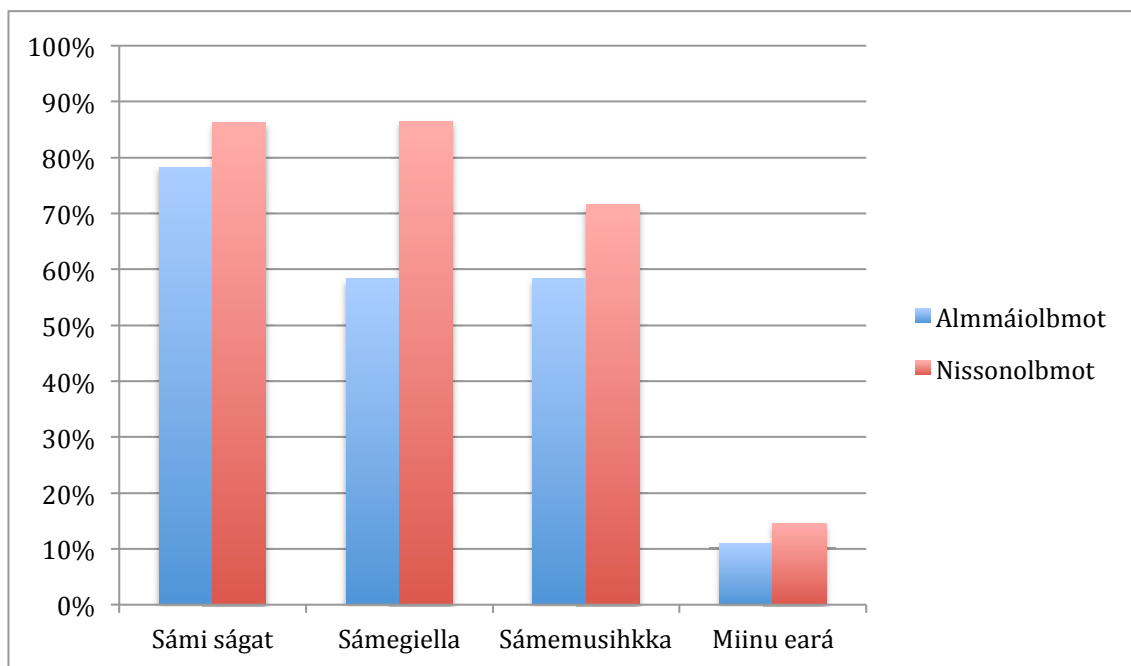
49-jahkásaš vástideaddjit, de 20–29-jahkásaččat ja goalmmádin 70–79-jahkásaččat. Sámegeiela dihte guldaleaddjit leat eanemus 20–29-jahkásaččain, de 40–49-jahkásaččain ja unnimus 70–79-jahkásaččain. Sámemusihkka dan sadjái lea sivva guldalit sámerádio dávjjimusat 40–49-jahkásaččain, de 20–29-jahkásaččain ja čielgasit uhcimus musihka dihte guldalit 70–79-jahkásaččat.

Oppalohkáid sihke 20–29- ja 40–49-jahkásaš guldaleaddjiide ságaid, giela ja musihka gullan leat buot oalle dásseveardásaš sivat guldalit Yle Sámi rádio sáddagiid, go 70–79-jahkásaččat fas guldalit sámerádio buot ovddemustá ságaid, muhtun veardde giela ja unnán musihka dihte.

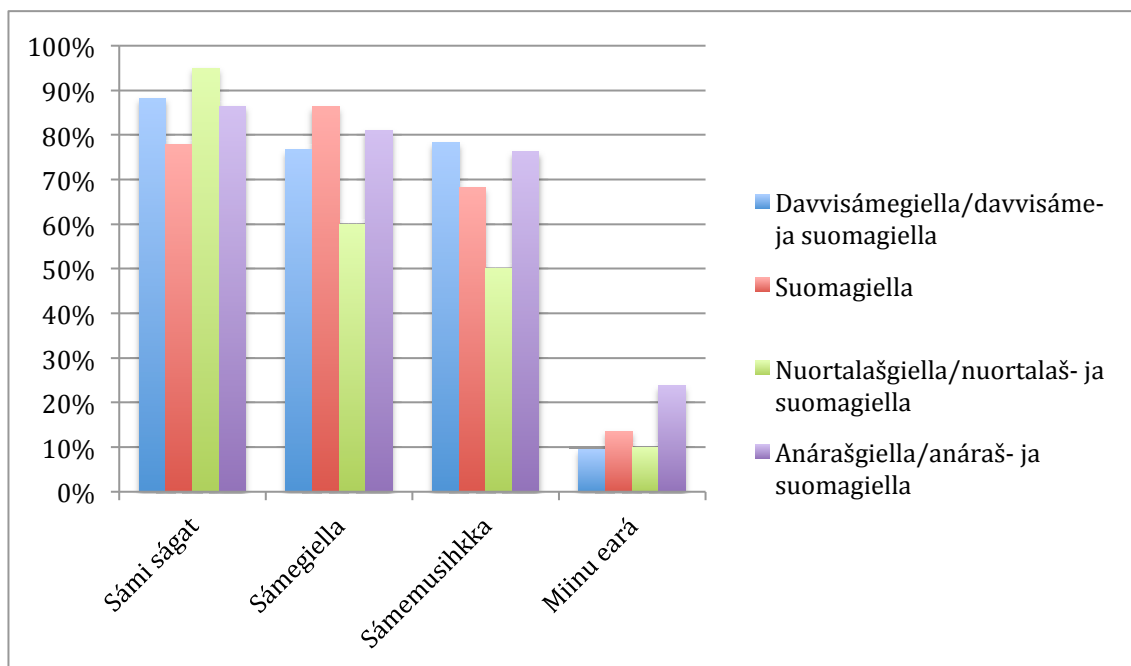
Govus 20. Sivat guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid ahkeluohkáid mielde.

Sohkabeliid erohusaid geahčadettiin oaidná, ahte nissonolbmot guldalit Yle Sámi rádio dássalágaid sihke sámi ságaid ja sámegeiela dihte, muhto maiddáid sámemusihka gullan lea sidjiide okta guoddáš guldalansivain. Sámi ságaid gullan lea dehálamos sivva guldalit sámerádio maiddáid almmáiolbmuide, muhto sidjiide sámegeiela ja -musihka gullamis lea čielgasit unnit mearkkašupmi go nissonvástideaddjiide.

Govus 21. Sivvat guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid sohkabeliid mielde.

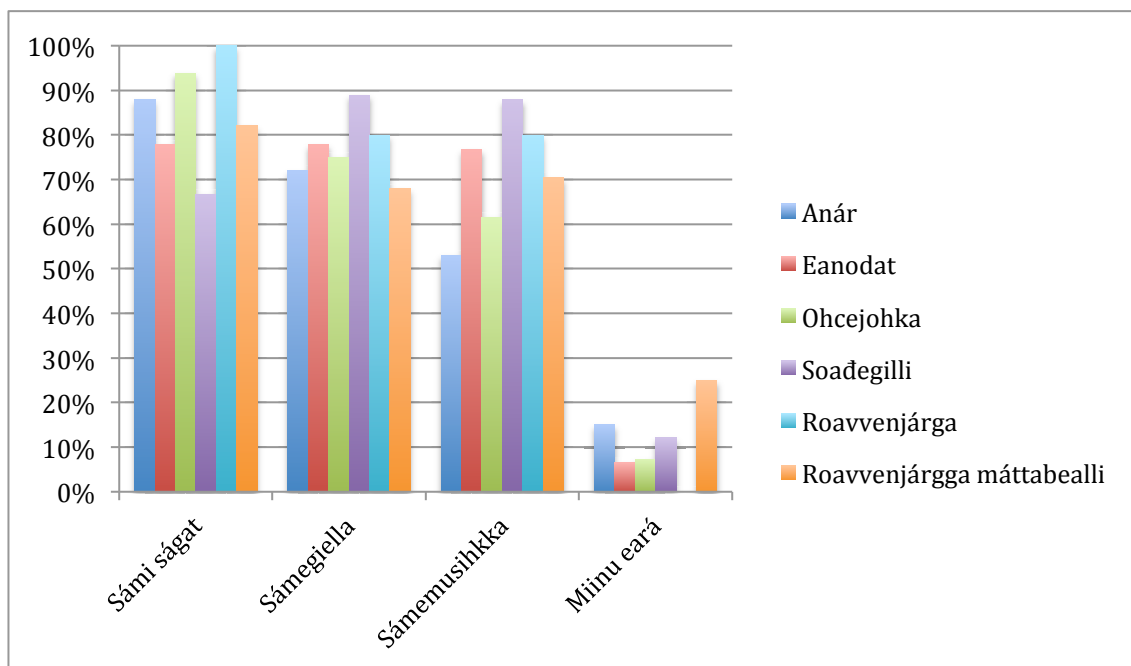
Maiddái vástideaddji eatnigiella váikkuha dasa, manin olmmoš guldala Yle Sámi rádioprográmmaid. Sámi ságaid gullan lea dehálamos sivva guldalit sámeráđio buot giellajoavkkuide earret suomagielađiidda, geaidda buot dehálamos lea gullat sámeđiela. Sámi ságaid gullan lea buot dehálamos nuortalašđielađiidda, nubbin davvisámeđielađiidda, goalmáđin anárašđielađiidda ja njealjádin suomagielađiidda. Sámeđiela gullan lea buot dehálamos suomagielađiidda, de anárašđielađiidda, goalmáđin davvisámeđielađiidda ja njealjádin nuortalašđielađiidda. Sámemusihkka lea sivvan guldaleapmái dávjjimusat davvisámeđielađiin, nubbin anárašđielađiin, goalmáđin suomagielađiin ja buot unnimus mearkašupmi musihkas lea nuortalašđielat guldaleaddjiide.

Govus 22. Sivvat guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid giellajoavkkuid mielde.

Maiddá guldaleaddji ruoktogoovlu váikkuha dasa, manin olmmoš guldala Yle Sámi rádioprográmmaid. Roavvenjargalaččaide, ohcejohkalaččaide, anárlaččaide ja Roavvenjargga máttabealde ássiide dehálamos siva guldalit sámerádio leat sámi sáogat. Eanodatlaččat dan sadjái guldalit sámerádio dássálágaid sihke ságaid, giela ja musihka dihte ja soađegililaččat eanemus giela, ja masá seamma veardde musihka dihte.

Sámi ságaid gullan lea buot dehálamos roavvenjargalaččaide, de ohcejohkalaččaide, anárlaččaide, Roavvenjargga máttabealde ássiide, eanodatlaččaide ja soađegililaččaide. Erohusat leat goit oalle stuorrát: go roavvenjargalaš vástideaddjiin buohkat guldalit sámerádio earret eará sámi ságaid dihte, bargá soađegililaččain dušše guokte goalmátoase ná. Sámegiela gullan lea dehálaš siva guldalit Yle Sámi rádio buot guovlluin. Čielgasit stuoramus mearkkašupmi sámegiela gullamis lea goit soađegililaččaide ja unnimus Roavvenjargga máttabealde ássiide. Sámemusihka dihte sámerádio guldalit eanemus soađegililaččat ja roavvenjargalaččat ja unnimus anárlaččat ja ohcejohkalaččat.

Govus 23. Sivats guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid ruoktogoovlluid mielde.

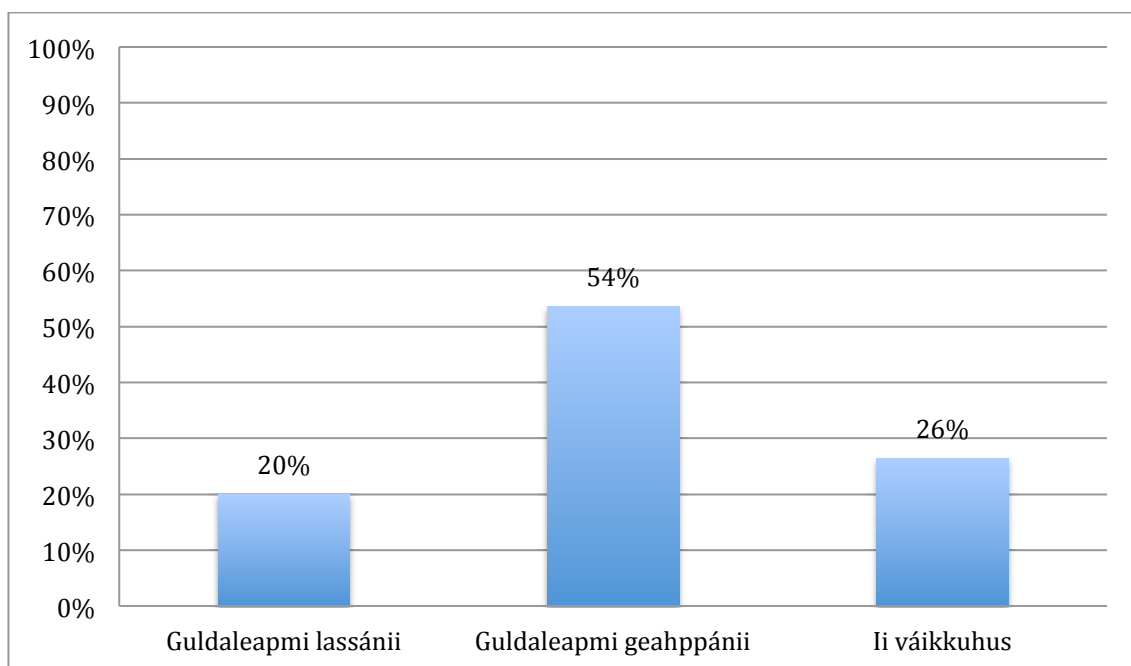
4.3 Sámeovuollus ja -guvlui fárrema váikkuhus guldaleapmái

Gažadeamis jerrojuvvui, leago vástideaddji goasnu fárren eret sámeovuollus dahje sámeguvlui, ja mo dat lea váikkuhan Yle Sámi rádioprográmmaid guldaleapmái.

Jerren vuos vástideaddjiin ”Leatgo goasnu orron sámeovuollus (Anár, Eanodat, Ohcejohka ja Soađegilli Lappi bálggus) ja fárren doppe eret?”. Fálle vástideaddjiide vejolašvuoda vástidit gažaldahkii jogo 1) Lean dahje 2) In leat. Olles 70 proseantta olbmui mitalii, ahte lea goasnu orron sámiid ruoktogoovllus ja fárren doppe eret.

Daid olbmui, geat vástidedje, ahte leat goasnu orron sámeovuollus ja fárren doppe eret, jerren joatkagažaldaga: ”Váikkuhiigo sámeovuollus eretfárren du Yle Sámi rádioprográmmaid guldaleapmái?”. Fálle golbma gárvves vástádusmolssaeavttu: 1) Guldališgohten eanet, 2) Guldališgohten unnit ja 3) Ii váikkuhan. Vuosttas guovtti vástádusmolssaeaktui olmos lei vejolašvuolta vel dárkkálmahtit vástádusas čálalaččat.

Čielggai, ahte badjel bealli sámevuovllus eretfárren olbmuiin guldališgodii Yle Sámi rádioprográmmaid unnit go ásadettiin sámevuovllus. Yle Sámi rádiofálaldagaid guldaleapmi lassánii eretfárrema oktavuodas dušše viđátosiin olbmuiin. Njealjatoasse árvalii, ahte eretfárremis ii lean makkárge váikkuhus sin Yle Sámi rádioprográmmaid guldaleapmái.

Govus 24. Sámevuovllus eretfárrema váikkuhus Yle Sámi rádioprográmmaid guldaleapmái.

Badjel bealli sámevuovllus eretfárren olbmuiin vásiha sin Yle Sámi rádioprográmmaid guldaleami geahppánan fárredettiin eret sámevuovllus. Dasa lei goittotge okta čielga sivva: Yle Sápmi ii šat gullon FM-rádion. 96 proseanttas rabas vástádusain guldaleaddjit bukte ovdan dán ášši.

Davvin reahkká, ahte deaddila power-boalu dahje stárte biilla, de álgá gullot sámerádio. Gávpojis dat láve leat viđa minuhta brošedyra ja dallege muhtimin álgá čuodjat Lapin Radio. In gille álo leat laktimin ja beaivideamen áppaid jna. Álkit guldalit Ylex.

Daningo Yle Sámi rádio ii gullo FM-rádios. Guldalivččen mielas álo sámerádio biillas, jos dat gullošii máddin. Biila lea munnje dehalamos rádioguldaleami use case ja dan váillahan olu máddin.

Ii gullo dábálaš rádioin, man dábálaččat liikon guldalit.

Dán áigge rádio galgá sierra ohealit guldalit, ovdal Yle Sámi šattai guldalit, jos dat fal lei ruovttus vállejuvvon rádios.

Prográmmat eai gullo Oulu guovllus rádios, de in sáhte dušše spoahkkalit dan ala. Lea eanet bargu rahpat dihtoris sáddagiid.

Vidátoassi olbmuin goittotge muitalii, ahte guldališgođii Yle Sámi rádioprográmmaid eanet, go fárrii eret sámevuovllus. Stuorámuš sivva dasa lei dat, go sihke sámeságaid ja -giela illá gulai šat eará sajis.

Šattai hui dehálaš diehtit sámi ságaid. Álkimus vuohki gullat daid.

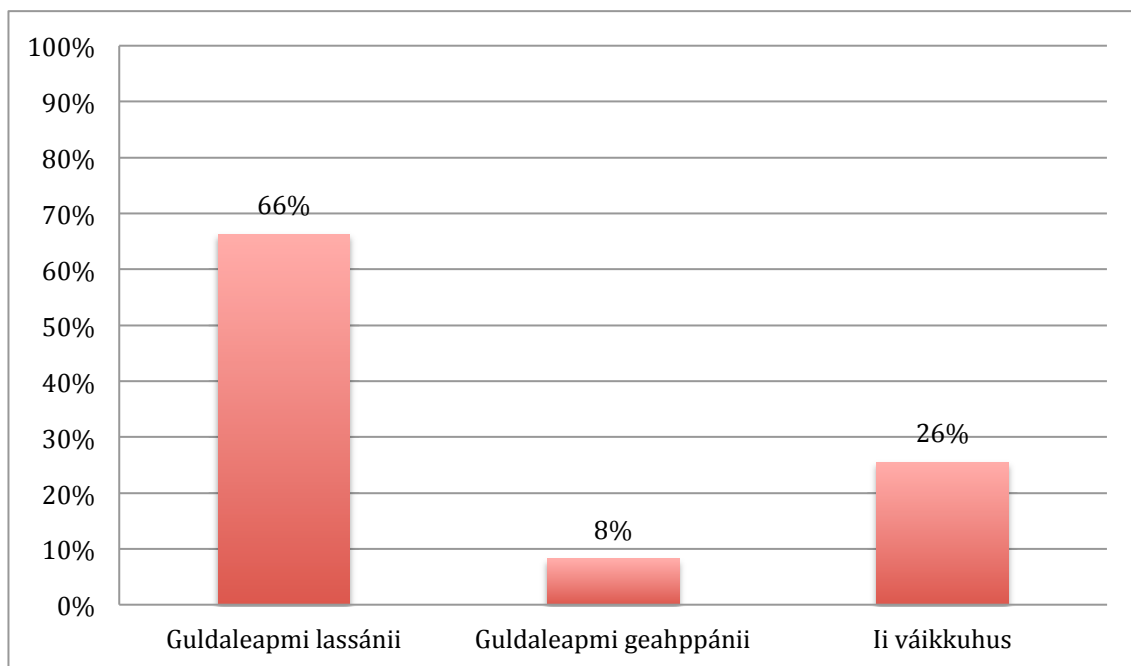
Miella gullat, mii Sámevuovlui gullo.

Dat lei áidna liijka sámegeillii, go muđui gávpojis ii gullo sámegeilla.

Jerren maiddái, leago vástideaddji goasnu orron sámevuovllu olggobealde ja fárren doppe sámevuovlui. Olles 61 proseantta olbmuin muitalii, ahte lea goasnu fárren sámevuovllu gielddaide.

Daid olbmuin, geat vástidedje fárren goasnu sámevuovlui, jerren joatkkagažaldaga: ”Váikkuiigo sámevuovlui fárren du Yle Sámi rádioprográmmaid guldaleapmái?”. Fállen golbma gárvves vástádusmolssaeavttu: 1) Guldališgohten eanet, 2) Guldališgohten unnit ja 3) Ii váikkuhan. Vuosttas guovtti vástádusmolssaeaktui olbmos lei vejolašvuolta vel dárkkálmahttit vástádusas čálalaččat.

Čielggai, ahte guokte goalmátoase olbmuin, geat ledje goasnu fárren sámevuovlui, ledje dan maŋŋá guldališgohtán eanet Yle Sámi rádio. Njealjatoassái sámevuovlui fárremis ii lean váikkuhus rádioguldaleapmái. Dušše vuollái logátoassi olbmuin guldališgođii Yle Sámi rádioprográmmaid unnit sámevuovlui fárrema maŋŋá.

Govus 25. Sámeguvlui fárrema váikkuhus Yle Sámi rádioprográmmaid guldaleapmái.

Guldaleami lassáneapmái lei okta čielga sivva: dál Yle Sámi rádioprográmmaid sáhtii guldalit FM-rádio bokte, dat bodii ovdan 63 proseanttas rabas vástádusain.

Sámis lea álki biilla vuojedettiin guldalit ja muđuige sámeáššit leat eanet mielas.

FM-rádio, mas gullo Yle Sámi rádio kanála, lei álkit olamuttus biillas ja gievkkanis. Rádio lei maid rabas bargosajis, restoráŋŋain ja kafeain dahje fulkkiid ja ustibiid luhtte.

Maiddái beroštupmi sámeáššiid guovdu lassánii oasis vástideaddjiin sámeguvlui fárredettiin, daningo servodat lei lagabuš eallima go sámeaguovllu olggobealde. Dat lei sivvan 25 proseanttas rabas vástádusain.

Bissu buorebut áiggi dásis sápmelaččaid áigeguovdilis áššiin.

Okta sivva guldaleami lassáneapmái lei gávccii prosentii maddái dat, go Yle Sámi rádiosáttá gullui eanet iešguđet báikkiin.

Álo goasnu dahje geasnu lei Yle Sámi rádiosáttá rabas.

Miellagiddevaš lea, ahte masá logátoassi vástideaddjiin guldališgođii Yle Sámi rádioprográmmaid unnit, go fárrii sámeguvlui. Dasage vástideaddjit namuhedje ovttá čielga siva: sámerádio ii šat dárbbášan guldalit giela ja ságaid dihte, go daid gulai muđuige eallinbirrasis.

Bissu buorebut áiggi dásis sápmelaččaid áigečovdilis áššiin.

Dalle diehtá eambbo mii dáhpáhuvvá, nu ii nu ollu de guldal šat giela dihte.

5 Loahpahuš

Dutken Yle Sámi rádio guldaleami, dan sivaidd ja mearkkašumiidd sápmelaččaidd jagi 2018. Dutkamušastan ledje guokte váldodutkangažaldaga. Vuosttas mihttomearri lei dutkat, mo sápmelaččat guldalit sámegeilat rádio jagi 2018. Dasa lassinn lei ulbmil čielggadit, makkár sivat ja mearkkašumiidd rádioguldaleapmái laktásit. Ožžon vástádusaid guktuid gažaldagaidd. Dutkamušann vuosttas váldogávnnus lea, ahte sápmelaččain leat áibbas iežaslágan dábit guldalit sámeráudio iige daidd sáhte buohtastahttit suopmelaš váldoálbmoga rádioguldalandábiidd. Nubbi váldogávnnus lea, ahte sámegeilat rádiod leat sápmelaččaidd aiddo dakkár mearkkašumiidd go vehádatmedian leat gávnnahan leat vehádagaidd birra máilmmi.

Jearahallen dutkamuššii čakčat 2018 gažadanskoviiguidd 160 badjel 15-jahkásaš sápmelačča. Gažadeapmi lei rabas buohkaidd. Stuurámuš oassi vástideaddjiidd devddii skovi digitálalaččat neahtas, muhto oasáš oassálasttii dutkamuššii maiddáa báberskoviidd. Vástideaddjit ovddastedje viiddát iešguđet sohkaabealle-, ahke- ja giellajoavkkuid ja ruoktoguovlluid. Gieđahallen ja analyserejin vástádusaid olles vástideaddjiijoavkku dásis, muhto ohcen maiddáa erohusaid iešguđetlágan olmmošjoavkkuid gaskkas.

Stuorra oassi, lagabui bealli dutkamušá vástideaddjiidd, muitalii guldalit Yle Sámi rádioprográmmaidd duollet dálle. Badjelaš njealjádas muitalii guldalit prográmmaidd joga álo dahje dávvjá, ja badjelaš njealjádas joga hárvve dahje ii goassige. Boares dutkamušáidd veardidettiin fuomášinn, ahte sápmelaččat eai guldal sámeráudio šat seamma dávvjá go ovdal. Go ovdamearkka dihte 1970-logus sámeráudio guldalii álo dahje dávvjá sullii bealli vástideaddjiidd ja duollet dálle sullii njealjádas vástideaddjiidd, leat logut dán beavve nuppe gežiidd. Aktiivvalaš guldaleaddjiidd mearri lea áiggiidd mielde njiedjan njealjátosiidd, go fas duollet dálle guldaleaddjiidd mearri lea sturron seamma veardde. Das fuolakeahtá, ahte sápmelaččat eai guldal sámeráudio seamma viššalit go ovdal, čájeha dutkamušann, ahte sámeráudio lea ain oassi eanaš sápmelaččaidd eallimiss. Čáda áiggiidd Yle Sámi rádiosáddagiidd hárvve dahje ii goassige guldaleaddji sápmelaččaidd mearri lea molsašuddan sullii 25–30 proseantta gaskkas, ja proseantalohku lei seamma stuuris maiddáa mu dutkamušas. Vaikko áigi lea gollan,

máilbmi rievdan ja guldaleaddjibuolvvatge molsašuvvan, orru sámerádio goit juoganu muddui olaheamen ain seamma stuorra oasi sápmelaččain.

Dutkamušan vástideaddjit guldaledje Yle Sámi rádio jagi 2018 buot eanemus biillas ja ruovttus. Sámerádio bivnnuhamos guldalanrusttegat ledje biilarádio, dihtor ja beavderádio. Vástideaddjit guldaledje sámerádio buot millosamosit duorastagaid, de bearjadagaid ja goalmmánin vuossárggaid. Millosamosit sii guldaledje Yle Sámi rádioprográmmaid iddes diibmu 7–9, de eahkes diibmu 17–21 ja goalmmánin eahketbeaivve diibmu 14–17. Buot millosamosit vástideaddjit guldaledje sámerádios odđasiid ja Sohkaršohkka-nuoraidprográmma, ja buot unnimus sin geasuhedje rohkosprográmmat ja Binna Báanna -mánáidprográmma.

Sámerádio guldalandábit sulastahte suomelaš servodaga rádioguldalandábiid, muhto dain ledje maiddái čielga iežas iešvuodát. Dutkamuša vástideaddjit guldaledje sámerádio biillas ja ruovttus čielgasit eanet go suomelaččat guldalit rádio. Erohusat ledje maiddái guldalanrusttegiin. Vástideaddjit guldaledje sámerádio čielgasit eanet digitála rusttegiiguin go suomelaččat, geat fas guldalit rádio olu árbevirolaš FM-rádiorusttegiid bokte. Dása lea okta čielga sivva: sámerádio ii gullo Roavvenjárgga máttabealde FM-dávjodagain, man dihte sápmelaččat guldalit sámerádio dakkár rusttegiiguin, main doaibmá neahttarádio. Dát lea stuorra nuppástus maiddái historjjá ektui, go čađa áiggiid sápmelaččat leat guldalan sámerádio eanaš analoga rádiorusttegiid bokte.

Guldalanáiggiid ektui sámerádio guldaleamis orrot dáhpáhuvvon stuorra nuppástusat historjjás dán beaivái. Go ovdamearkka dihte 1970-logus sápmelaččaid mielas buot buoremus vahkkobeavi guldalit sámegielat rádio lei sotnabeavi ja nubbin lávvardat, ledje dát guokte beaivvi mu dutkamuša vástideaddjiide buot eahpemiillosamos beaivvit guldalit sámerádio. 1970-logus dahkkojuvvon dutkamušas goalmmánin millosamos beavi guldalit sámerádio lei vuossárga, ja dat doallá sajis ain dänge beaivve. Dat, ahte dutkamuša vástideaddjit guldaledje jagi 2018 sámerádio mielas iddes, lea oalle odđa albmanupmi historjjá ektui. 1990-logu rádjai idit ii lean sápmelaččaide okta daid millosamos áiggiin guldalit sámerádio, muhto dan rájes gitta dán beaivái sámegielat

rádio guldaleamis leamaš oalle dássálágaid deaddu eahketbeivviid lassin maiddái iđidiin. Dat, ahte vástideaddjit guldalit Yle Sámi rádiosáddagiid buot millosamosit iđdes diibmu 7–9, vástida váldoservodaga dili, go Suomas buot bivnnuhamos rádioguldalanáigi lea árgađit diibmu 8. Eará áiggiid ektui leat goit stuorra erohusat. Go válđoálbmoga dutkamuš čájeha, ahte suomelaččaid rádioguldaleamis lea deaddu beaivet, orru sápmelaččaid rádioguldaleamis leamen deaddu iđidis ja eahkedis. Sápmelaččat leat čađa áiggiid atnán eahkediid erenoamáš heivvolaš áigin guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid, ja dilli orru leamen seamma ain dán beaivve.

Oddasiin leamaš álo mearkkašahtti rolla Yle Sámi rádiosisdoaluin – ja nu lei ain jagi 2018. Badjel bealli vástideaddjiin mitalii guldalit mielas rádiodđasiid ja masá buohkat atne dan beroštahtti fáldahkan. Dán ja árat dutkamušaid vuodul sáhttáge dadjat, ahte áibbas vuosttas jagiid rájes gitta dán beaivái, badjel 70 jagi áigge, ođđasat leat leamaš Yle Sámi rádio guldaleaddjiide dat buot dehálamos rádiófáldat. Nubbin millosamos prográmma dutkamuša vástideaddjiide lei nuorra ollesolbmuid Sohkaršohkka-prográmma, mii lei goittotge oalle njunnošis maiddái ii-beroštahtti prográmmaid joavkkus. Dan sáhttáge atnit prográmma, mii buot eanemus juohká vástideaddjiid oainnuid. Buot eahpemisamos sámerádio sisdoallu dutkamuša vástideaddjiide ledje rohkosprográmmat.

Dutkamušan bohtosat dorjot teoriijalogus ovdanbuktojuvvon čuoččuhusaid vehádatmediaid mearkkašumiin vehádagaide. Sámerádio mearkkašupmi sápmelaččaide leamaš álo mánggadását ja mearkkašumit leat bisson sullii seamman čađa áiggiid. Go álgoáiggiid 1950-logus sámerádio čohkkii bearrašiid, sogaid ja giliid ovttá beavddi gurrii ja doaimmai sápmelaččaid áidna diehtujuohkinkanálan, lea dilli rievdan oalle olu dán beaivái, muhto maiddái sulastahttá vuorddekeahces olu otnáža: sámerádio lea ain okta sámeálbmoga dieđiheddjiin ja oktiibuktiin. Sámerádio lei mu dutkamuša vástideaddjiide sihke iežas dieđihangaskaoapmi, vuostedia, giellabargi ja sámi identitehta ja oktiigullelašvuoda huksejeaddji.

Čielgasit stuorámuš oassi vástideaddjiin, badjel 85 proseantta, mitalii guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid sámi ságaid dihte. Dat ii leat imaš, daningo vehádatmediat leat

dávjá áidna mediat, mat giedáhallet vehádaga áššiid – ja sin iežaset geahččanguovllus. Dat duohtavuohhta, ahte Yle Sápmi lea Suoma áidna sámemediá, láchčá dasa stuorra ovddasvástádusa mitalit sámeálbmogii áššiin, mat gusket dan. Go váldá vuhtii, ahte stuorámuš oassi Suoma sámeálbmogis orru sámeaguovllu olggobealde iige vealttakeahhtá fidne sámeáššiin dieđu mange earáge gáldu bokte, lea Yle Sámi ovddasvástádus doallat sin áiggi dásis sameservodaga áššiin ain stuorát. Dat, ahte masá buot vástideaddjiide okta sivva guldalit Yle Sámi rádio leat sámi ságat, mitala sápmelaččaid iežas mediá dárbbaslašvuodas. Sivva dasa, manin aiddo rádios lea sápmelaččaide ain dán beaivve nu stuorra mearkkašupmi diehtujuohkinkánalan, ii čielgan dán dutkamušas. Dutkamušastan ovdanbohtán áššiid vuodul sáhtta jurddašit, ahte dasa sáhtta leat váikkuhan ovdamearkka dihte sámerádio guhkesáiggi árbevieruid váikkuhus dahje dat, ahte váldomediá ja vehádatmediá eará lávddit eai bastte seamma vugiin juohkit ságaid dahje dat, ahte sámerádio lihkestuvvá olbmuid mielas mitalit sápmelaččaid áššiin. Leš sivva rádio stuorra mearkkašupmái sápmelaččaid diehtujuohkingaskaoapmin mii beare, čájeha dutkamušán, ahte sápmelaččain lea ain dán beaivve stuorra goiku gullat sámi ságaid, sámi jienain.

Stuorra oassi vástideaddjiin, badjel 70 proseantta, mitalii guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid maiddái sámegeiela dihte. Datge ii leat imaš, daningo etnalaš mediá barget dávjá maiddái gielaide gáhtten- ja ealáskahttinbarggu. Yle Sápmi gohčoda rádio dan dehálamos giellaealáskahttinbargoneavvun – iige duššiid dihte. Dutkamušán čájeha, ahte erenoamážit sámegeiela oahpahallan sápmelaččaide sámerádio leamaš dehálaš reaidu giela oahppamis. Sámerádios lea giellabargin stuorra ovddasvástádus: nuppe dáfus dat galgá doalahit ja gáhttet sámi girjás giellaárbbi ja nuppe dáfus ođasmahttit ja dievasmahttit sámegeiela dálá áiggi dárbbuide. Giela oahpaheami ja gáhttema lassin sámerádio goit doaibmá sápmelaččaide maiddái erenoamáš giellabirasin. Dat lea stuorra oassái sápmelaččaide áidna dilálašvuohhta beassat gullat sámegeiela árgabeaivvis ja dutkamušán čájehage, ahte mángasat huksejit sámerádioin ruktoseaset ja mánáidasaset sámegeielat birrasa. Dasa lassin vástideaddjit vásihedje, ahte sámerádios lea dehálaš rolla áiddiid njeaidimis sámegeielaid ja -suopmaniid gaskkas. Vaikko mánggasámegeielat sáddagat juhket olbmuid oaiviliid, mitalledje ollusat sámerádio ánsus oahppan áddet ja dohkkehit nuppi sámegeiela dahje suopmana. Sámerádio lea dehálaš maiddái mánáid ja

nuoraid giela ja identitehta dáfus. Go sámegiella lea gullon ovdamearkka dihte nuorra ollesolbmuid Sohkaršohkka-programmas, lea dat nannen sámegielaide normálavuoda nuorra vástideaddjiid čalmmiin.

Lagabui 70 proseantta vástideaddjiin mitalii guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid sámemusihka dihte. Mánngat vástideaddjit muiteledje, ahte Yle Sámi rádiomusihkkafálaldagas leamašan stuorra mearkkašupmi sin mánná- ja nuorravuodas, goas sámemusihka ii beassan jur eará sajiin gullat. Dán beaivve, go sámemusihka lea olamuttus viidát earáge sajiin go rádios, sáhtášii rádiočuojajeami mearkkašumi gáddit unnon, muhto nu ii leat. Dat, ahte lagabui 70 proseantta vástideaddjiin mitalii guldalit Yle Sámi rádio ain sámemusihka dihte, duodašta dan leat dehálaš oassi sámegielat rádiosisdoaluid. Historjjás árbevirolaš luodit leat juohkán guldaleaddjiid oainnuid, muhto dan ektui orrot áiggit rievdan. Oktage vástideaddji ii máinnašan, ahte anášii juigosiid čuodjama rádios váttisvuohtan, muhto mánngasat baicce giitaledje, ahte leat sámerádio ánsus oahppan boares luđiid.

Vástideaddjit atne Yle Sámi rádio oktan dehálamos mearkkašupmin maiddáii sámi identitehta ja oktiigullelašvuoda dovdduid nanosmahttima. Yle Sámis leamaš gitta álgoáiggiid rájes erenoamáš rolla sámeservoša huksemis ja nanosmahttimis. Sámerádio lea historjjás váikkuhan dasa, ahte sápmelaččat leat šaddan eanet diđolažžan iežaset gullamis sihke sámi álbmogii ja máilmmi álgoálbmotservošii. Vaikko dán áigge oktavuodaid doallan miehtá máilmmi lea álkkit go goassige ovdal, čájeha dutkamušan, ahte sámerádio lea bisuhan erenoamáš rollas sámeálbmoga oktiibuktin ja ovttasdoallin.

Sullii 40 proseantta vástideaddjiin lei jagi 2018 čielgasit duđavaš sámerádio fálaldahkii, 20 proseantta duhtameahttun ja 40 proseantta eahpesihkkar oainnustis. Dilli ii leat olus rievdan historjjá ektui. 1980-logus badjelaš 40 proseantta sápmelaččain anii sámerádio prográmmaid miellagiddevažžan ja badjelaš 40 proseantta ii nu miellagiddevažžan. Duđavaš guldaleaddjiid mearri orru bison sullii seamman, muhto duhtameahttumiid oassi lea unnon beliin, go stuorra oassi vástideaddjiin ii máhte meroštallat duđavašvuodas. In čielggadan dán dutkamušas, man stuorra mearkkašupmi Yle Sámi rádios lea iešguđetlágan guldaleaddjiide, muhto árat dutkamušat leat čájehan, ahte

maiddái duhtameahttun guldaleaddjit atnet sámerádio mearkkašahtti áššin iežaset eallimis. Dutkamušastan eai loktanan ovdan ovttaskas áššit, maida guldaleaddjjoavku livččii leamašan čielgasit duđavaš dahje duhtameahttun, muhto seamma áššit máinnašuvvojedje baicce guktuid vástádusain. Ovdamearkka dihte mánggasámegiela sáddagat, prográmmaid sisdoallu ja sámegiela dássi gávdnojedje sihke duđavaš ja duhtameahttun guldaleaddjiid vástádusain. Aiddo dat, go Yle Sámi rádio guldaleaddjjoavku lea nu girjái – okta olles álbmot unnoraččain gitta boarrásiidda – oidno hui mánggalágan oaidnun ja jurddan fáaldaga ektui. Vástideaddjit váillahedje Yle Sámi rádios goit buot eanemus eanet čiekŋalis áššeprogrammaid, eahketprogrammaid, nuoraidprogrammaid, ovttagiela sáddagiid ja sisdoalu dássebealádabbot miehtá Sámi.

Ovdanbukten láidehusastan áimmuin leamašan jurdaga das, ahte sámerádio guldalit válđoáššis sámevuovllu boarrásot buolvva sápmelaččat, geat fas guldalit mielas ođđasiid ja vuoiŋŋalaš prográmmaid. Dat orru gal doallamin oassái deaivása, muhto ii eisige leat olles duohtavuolta. Dutkamuš čájeha, ahte vuorrasot olbmot guldalit Yle Sámi radio viššalabbot go earát. Sii guldalit sámerádio eanet go nuorra ollesolbmot, muhto nuorra ollesolbmot leat liikká viššalabbot guldalit sámerádio go gaskaagi olbmot. Guldaleaddjit goit gávdnojit buot ahkeluohkain, giellajoavkkuin ja ruoktoguovlluin. Rohkosprogrammaidges ektui dilli lea dat, ahte dat heaŋgájit mu dutkamušas maŋimus sajis miela miel prográmmaid joavkkus ja ceaggájit vuosttas sajis ii-beroštahtti prográmmaid joavkkus. Vuorrasot vástideaddjit gal muitaledje guldalit rohkospogrammaid eanet go earát, muhto dušše unna oasáš sige guldala daid.

Iešguđetlágan olmmošjoavkkuid sámerádio guldalandábit sulastahtte olu nuppiideaset, muhto lokten ovdan muhtun erohusaid earálágan guldaleaddjiid gaskkas. Aktiivvalaš guldaleaddjit, geat guldalit sámerádio joga álo dahje dávjá, ledje veardádallamii välljejuvvon ahkeluohkain eanemus 70–79-jahkásaččain, sohkaibeliin eanemus nissonolbmui, eatnigielaid beales eanemus davvisámegielaigiin ja ruoktoguovlluid ektui eanemus roavvenjargalaččain. Vástideaddjit, geat muitaledje guldalit sámerádio joga hárve dahje eai goassige, ledje eanemus 40–49-jahkásaččain, almmáiolbmui, nuortalašgielaigiin ja Roavvenjargga máttabealde ássiin.

Yle Sámi rádio bivnuhamos sisdoalu, radioodđasiid, guldaledje veardádallamii välljejuvvon joavkkuin millosamosit 40–49-jahkásaš, almmáiolmmoš, davvisámegiela ja eanodatlaš vástideaddjit. Sohkaršohkkages geasuhii eanemus 20–29-jahkásaččaid, almmáiolbmuid, anárašgielagiid ja anárlaččaid. Yle Sámi idit -prográmmas lei stuorámus guldaleaddji joavku 40–49-jahkásaččain, nissonolbmui, davvisámegiela ja soađegililaččain. Davviriikkalaš Buorre idit Sápmi -prográmmages geasuhii eanemus 40–49-jahkásaččaid, almmáiolbmuid, davvisámegiela ja ohcejohkalaččaid. Dearvva! Tiörv! Tiervá! -eahketbeaisáta lei buot millosamos 20–29-jahkásaččaide, nissonolbmuide, anárašgielagiidda ja anárlaččaide. Ovdamearkka dihte arkiivaprográmmat ledje eanemus miel miel 70–79-jahkásaččaide, nissonolbmuide, nuortalašgielagiidda, anárlaččaide ja soađegililaččaide.

Stuorámus oassi vástideaddjiin muitalii guldalit Yle Sámi rádioprográmmaid buot ovddemustá sámi ságaid, muhto maiddá giela, musihka ja eará sivaid dihte. Čalbmái čuzii goittotge dat, ahte go sihke 20–29- ja 40–49-jahkásaš vástideaddjit guldaledje sámeráudio oalle dássálágaid sihke ságaid, giela ja musihka dihte, guldaledje 70–79-jahkásaččat sámeráudio buot ovddemustá ságaid, dušše muhtun veardde giela ja unnán musihka dihte. Nissonvástideaddjit guldaledje Yle Sámi rádio oalle dássálágaid sihke sámi ságaid ja giela, muhto maiddá musihka dihte – go fas almmáiolbmuide sáme giela ja -musihka gullamis lei čielgasit unnit mearkkašupmi. Iešguđet giellajoavkkuid veardádallamis čielggai, ahte sámi ságaid gullan lei buot dehálamos siva guldalit sámeráudio buot giellajoavkkuide earret suomagielaidda, geaidda buot dehálamos lei gullat sáme giela. Sámemusihkages dihte sámeráudio guldaledje eanemus davvisámegiela vástideaddjit. Ruoktoguovlluid geahčadettiin fuomášin, ahte sámi sáгат ledje dehálamos siva guldalit sámeráudio roavvenjargalaččaide, ohcejohkalaččaide, anárlaččaide ja Roavvenjargga máttabealde ássiide – go eanodatlaččat fas guldaledje sámeráudio dássálágaid sihke ságaid, giela ja musihka dihte, ja soađegililaččat eanemus giela dihte.

Dat vástideaddjit, geat eai guldalit Yle Sámi rádio ollenge, máinnašedje dasa siva joga teknihkalaš vátisvuodaid dahje eará hoahpuid. Buot eanemus Yle Sámi guldaleami oruige jagi 2018 goahcamin nuge dábaláš ášši go teknihkka, nuppiid sániiguin FM-

dávjudaga rájálašvuhta. Yle Sápmi ii gullo Roavvenjárggga máttabealde FM-dávjudahkan, mii váikkuha stuorrát guldaleapmái, daningo dego bajábealde lea buktojuvvon ovdan, guldalit sápmelaččat sámerádio válđoáššis biila- ja beavderádioid bokte.

Árvalin láidehusastan, ahte earret eará ođđa áiggi mediafálaldagat, digitála teknologiija ja váldogielat media leat sáhttán čuohcat sápmelaččaid rádioguldaleapmái. Ášši birra ii lean vejolaš dađi eanet árvádallat, daningo varrasamos dutkandiedut ledje badjel 20 jagi duohken. Dutkamušan čájehii, ahte sámerádio mearkkašumit sápmelaččaid eallimis leat ain dán beivve hui girjái. Sámerádio sihke doallá sápmelaččaid áiggi dásis sin iežaset áššiin, oahpaha ja gáhtte sámeگیelaid, ja čatná biedgguid ássi sámeálbmoga nannosabbot oktii. Sápmelaččat atnet sámerádio ain 70 jagi manjage dehálaš iežas diedihangaskaoapmin, vuostemedian, giellabargin ja sámi identitehta ja oktiigullelašvuoda huksejeddjin. Yle Sámi rádio stáđásmuvvan rollat sisttisdoallet čiekŋalis mearkkašumiid, maid eai ođđa hutkosat ja eará mediat oro bastán doaimmaideasetguin buhttet. Ođđa áiggi mediafálaldagat, digitála teknologiija ja váldogielat mediat eai leat rivven sápmelaččaid beljiid Sámi jienas.

Vaikko dutkamuš attiige vástádusaid guovtti váldodutkangažaldahkii, váivvida mu dutkin dat, ahte in bastán čohkket vástideaddji joavkun sámeálbmoga ovddasteaddji čoggoša. Deaivilis čoakkus livččii dahkan vejolažžan generaliseret bohtosiid olles sámeálbmogii. Oainnán goit, ahte dutkamuša stuorra vástideaddjiid mearri ja vástideaddjiid duogáziid girjáivuoha dáhkidit bohtosiid luohtehahttivuoda ja generaliserema vejolašvuodaid goit juoganu muddui. Čájehan dutkamušastan, makkár sámerádio guldalandábit sápmelaččain leat jagi 2018, manin sii guldalit sámeگیelat rádio ja maid dat sidjiide mearkkaša. Dutkamuš buktá boarásmuvvan dahje oalát váilon dieđuid áiggi dásái, ovddida áddejumi dálá dilis ja lámčá buorre vuodu joatkkadutkamušaide.

Daningo sápmelaččaid ja sámeگیelat rádio gaskavuoha lea dutkkojuvvon nu unnán, báhce dán vuodđodutkamuša olggobeallái olu áššit, maid livččii ain dárbu dutkat vuoi sámeگیelat rádio sajádagas dálá máilmmis šattašii čiekŋalis govva. Nákkejin gal rahpat dutkamušastan ovdamearkka dihte sámerádio mearkkašumi sápmelaččaide, muhto hui

geahppasit: in beassan dán dutkamuša viidodaga ráddjehusaid dihte čázeoavvi vuolábeallái. Dutkamuša galggašiige joatkit ovdamearkka dihte guorahallamiin, mo sámerádio lea konkrehtalaččat váikkuhan olbmuid giellamáhttui dahje áddejupmái áššiin, ja mii dan potentiála lea dan dahkat. Oainnán, ahte dutkamuša livččii dárbu dahkat maiddái davviriikkalaččat, sihke sierra Yle Sámi ja maiddái buot sámerádioid guldaleaddjjoavkkuid ektui. Mu dutkamuššii vástidedje maiddái Norgga ja Ruoŋa beale guldaleaddjit, muhto sin oassi vástideaddjiin lei nu unni, ahte in sáhttán analyseret bohtosiid sierra sin vuodul. Dutkamušan addá goit buorre vuodu boahhtevuoda dutkamušaid váras.

Gáldut

Dutkanmateriála:

160 devdojuvvon jearahallanskovi, mat leat dutkis.

Girjjálašvuohta:

Aikio-Puoskari, Ulla 2002: Kielten ja kulttuurien risteysasemalla – kysymyksiä saamen kielestä ja identiteetistä. – Laihiala-Kankainen, Sirkka & Pietikäinen, Sari & Dufva, Hannele (doaimm.) *Moniääninen Suomi : Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 90–108.

Alasuutari, Pertti 1994: *Laadullinen tutkimus*. Vastapaino: Tampere.

Alia, Valerie & Bull, Simone 2005: *Media and Ethnic Minorities*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Baker, Colin 2001: *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Multilingual Matters Ltd.

<<https://criancabilingue.files.wordpress.com/2013/10/colin-baker-foundations-of-bilingual-education-and-bilingualism-bilingual-education-and-bilingualism-27-2001.pdf>> (15.2.2018)

Browne, Donald R. 1996: *Electronic Media and Indigenous Peoples : A Voice of Our Own?*. Iowa: Iowa University.

Cormack, Mike 2007: The Media and Language Maintenance. – Cormack, Mike & Hourigan, Niamh (doaimm.), *Minority Language Media : Concepts, Critiques and Case Studies*. Clevedon Multilingual Matters. 52–68.

Dufva, Hannele & Pietikäinen, Sari 2005: Saamenkielinen media : uhanalaisuuden vastapaino? – Kuure, Leena & Kärkkäinen, Elise & Saarenkunnas, Maarit (doaimm.), *Kieli ja sosiaalinen toiminta – Language and Social Action*. AFinLA Yearbook. Publications de l'association finlandaise de linguistique appliquée 63. 13–33.
<file:///Users/aletta/Downloads/59927-Artikkelin%20teksti-63477-1-10-20161202.pdf>
(10.2.2018).

Finnpanel Oy / KRT 2019a: *Radionkuuntelu Suomessa vuonna 2018*.
<https://www.finnpanel.fi/lataukset/radiovuosi_2019.pdf> (8.3.2019).

Finnpanel Oy / KRT 2019b: *Online-/vuosiraportti tammi–joulukuu 2018*.

Hakala, Juha T. 2018: Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. – Valli, Raine (doaimm.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin : 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus. 18–46.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kortteinen, Juhani 2012: Ihmisarvon kunnioittaminen tiedonvälityksessä. – Nordenstreng, Kaarle (doaimm.) *Kansainvälinen oikeus ja etiikka journalismissa*. Tampere: Yliopistopaino. 97–125.

Laki Saamelaiskäräjistä 1995/974. Annettu 17.7.1995.

Latomaa, Timo 2005: Ymmärtävä psykologia: psykologia rekonstruktiivisena tieteenä. – Perttula, Juha & Latomaa, Timo (doaimm.) *Kokemuksen tutkimus : Merkitys–tulkinta–ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia. 17–88.

Lehtola, Veli-Pekka 2001: *Sámi jietna : Suoma Sámi radio 1947–1997*. Helsinki: Yleisradio.

Liikenne- ja viestintäministeriö 2014: *Radion tulevaisuus*. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 8/2014. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/77910/Julkaisuja_8-2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (27.2.2018).

Länsman, Anni-Siiri 1987: *Gii, goas ja manin? : Saamelaisradion kuuntelijatutkimus*. Helsinki: Liikenneministeriö.

Matsaganis, Matthew D. & Katz, Vikki S. & Ball-Rokeach, Sandra J. 2011: *Understanding Ethnic Media : Producers, Consumers, and Societies*. Los Angeles: SAGE.

Perkkilä, Päivi & Valli, Raine 2018: Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. – Valli, Raine (doimm.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin : 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus. 245–269.

Pietikäinen, Sari 2002: Media, kieli ja etniset identiteetit. – Laihiala-Kankainen, Sirkka & Pietikäinen, Sari & Dufva, Hannele (doimm.) *Moniääninen Suomi : Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 241–255.

Pietikäinen, Sari 2006: Mahdollisuuksien media: Saamen- ja venäjänkieliset tiedotusvälineet yhteisöjensä voimavarana. – Martikainen, Tuomas (doimm.), *Ylirajainen kulttuuri : Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 212–236.

Pietikäinen, Sari 2008a: *Sami in the Media: Questions of Language Vitality and Cultural Hybridisation*. *Journal of Multicultural Discourses*, 3:1. 22–35. <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17447140802153519>> (10.2.2018).

- Pietikäinen Sari 2008b: ”To Breathe Two Airs”: Empowering Indigenous Sámi Media. – Wilson, Pamela & Stewart, Michelle (doaimm.) *Global Indigenous Media : Cultures, Poetics, and Politics*. Durham and London: Duke University Press. 197–213.
- Rantanen, Kari 1971: *Suomen saamelaisia koskeva radio- ja televisiotutkimus*. Helsinki: Yleisradio.
- Reiniharju, Hilla 2015: *Alkuperäiskansakäsitteen kotouttaminen : Tutkimus Ylen saameradion lähetyksistä 1973–1977*. Pro gradu -tutkielma. Giellagas-instituutti. Oulu: Oulun yliopisto.
- Ruohomaa, Erja 1992: *Sámi radio guldaleapmi Suomas, Ruotas ja Norggas*. Helsinki: Yleisradio.
- Ruohomaa, Erja 1995: *Radionkuuntelu Ylä-Lapissa : Saamelaisradion yleisöt 1992 ja 1994*. Helsinki: Yleisradio.
- Ruohomaa, Erja 2003: *The Mobility of Radio Listening : The transition of radio as a medium and its significance to listeners in Finland*. Helsinki: Yleisradio.
- Ruohomaa, Erja 2008: Yleisötutkimus käännekohdassa : Miten tutkia yhä nopeampiliikkeisiä yleisöjä? – Ala-Fossi, Marko & Herkman, Juha & Keinonen, Heidi (doaimm.) *Radio- ja televisiotutkimuksen metodologiaa : Näkökulmia sähköisen viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Tampere University Press. 207–221.
- Räsänen, Pekka & Sarpila, Outi 2013: Internet-lomake vai ei? Verkkokyselylomake postikyselyitä täydentävänä tiedonkeruun menetelmänä. – Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (doaimm.) *Otteita verkosta : Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino. 68–83.
- Sara, Inker-Anni 2007: *Sámi Radion toimittajien käsityksiä saamelaisen median tehtävistä*. Guovdageaidnu: Sámi Institituhtta.

Skön, Kirsi & Torkkola, Sinikka 1997: ”Täällä Petroskoi”: Omakielisten *radio- ja televisio-ohjelmien merkitys Venäjän Karjalan kansallisille vähemmistöille*. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Valli, Raine 2018: Aineistonkeruu kyselylomakkeella. – Valli, Raine (doaimm.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin : 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus. 192–244.

Vastamäki, Jaana & Valli, Raine 2018: Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta kyselylomaketutkimuksessa. – Valli, Raine (doaimm.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin : 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus. 270–298.

Vehviläinen, Riitta 1974: *Saamelaiset joukkotiedotuksen käyttäjinä*. Pro gradu -tutkielma. Lehdistö- ja tiedotusoppi. Tampere: Tampereen yliopisto.

Yleisradio 2018: *Ylen asiakkuudet 2017 – Suomi 100 -juhlavuoden avauksesta itsenäisyyspäivän katseluhuippuun*.

<<http://view.24mags.com/mobilev/8e71b6978b76d1383aded9c618f46e44#/page=2>> (27.2.2018).

Yle Sápmi 2017: *Yle Sámi guldaleaddjigazadeami bohtosat: Sullii bealli guldaleaddjiin duđavaččat dálá rádioprográmmaide ja sáddenáiggiide*.

<https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/yle_sami_guldaleaddjigazadeami_bohtosat_sullii_bealli_guldaleaddjiin_duavaccat_dala_radioprogrammaide_ja_saddenaiggiide/9802853> (11.2.2018).

Yle Sápmi 2018a: *Yle Sápmi – Sámi jietna*.

<https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/yle_sapmi/6611887> (23.12.2018).

Yle Sápmi 2018b: *Dávjodatdieđut / Taajuustiedot*.

<https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/davjodatdieut__taajuustiedot/6611968>
(22.12.2018).

Åberg, Carin 1999: *The sounds of radio : on radio as an auditive means of communication*. Doctoral thesis. Department of Journalism, Media and Communication. Stockholm: Stockholm University.

Čuvvosat

Čuovus 1. Anárašgielat gažadanskovvi.

Čuovus 2. Davvisáme gielat gažadanskovvi.

Čuovus 3. Nuortalašgielat gažadanskovvi.

Čuovus 4. Suomagielat gažadanskovvi.

Yle Säämi radiokuldâlem čohčuv 2018

Tiervâpuáttim västidiđ Pro gradu -tutkâmušân, mon fáddán láá sâmiaalmug radiokuldâlem já Yle Säämi radiofalâlduvah. Tutkâmuš čuosâttâhjuávkun láá paijeel 15-ihásiih sâmmiliih. Kojjâdâlluámuáttâh tiävdoon anonyymin.

Jis tust láá koččâmušah tutkâmušâst, te puávtáh väldiđ ohtâvuodâ totkei šleđgâpostáin: aletta.lakkala@student oulu.fi

Ustevlij tiervuodâiguin Heaikk'Ovllá Sisko Álehttä, Aletta Lakkala (HuK, Oulu ollâopâttuv Giellagas-instituut)

Lah-uv paijeel 15-ihásâš sâmmilâš? *

- Lam.
- Jiem lah.

Suhâpeeli *

- Nissoon
- Almai
- Eres

Ahe *

- 15–19
- 20–29
- 30–39
- 40–49
- 50–59
- 60–69
- 70–79
- 80 >

Eenikielâ (puávtáh merkkiđ eenâb ko oovtâ muulsâiävtu) *

Anarâškielâ

Nuorttâlâškielâ

Orjâlâškielâ

Suomâkielâ

Miinii eres: _____

Päikkikielâ *

Kuldâlah-uv tun Yle Säämi radio-ohjelmijd tááláá tiileest? *

Kuldâlâm ain.

Kuldâlâm távjá.

Kuldâlâm tyellittäli.

Kuldâlâm harvii.

Jiem kuldâl kuáassin.

Kost kuldâlah Yle Säämi radio-ohjelmijđ? (puávtáh merkkid̄ eenâb ko oovtâ muulsâiävtu)

- Pääihist
 - Pargosaajeest
 - Autost
 - Jođedijn pääihist nuubán
 - Valastâldijn
 - Eres ohtâvuodâst (čielgii tärkkilubboht jis halijdaht)
-

Mon piergâs peht kuldâlah Yle Säämi radio-ohjelmijđ? (puávtáh merkkid̄ eenâb ko oovtâ muulsâiävtu)

- Pevdiradio
 - Tiättur
 - Puhelin
 - Autoradio
 - Mottoom iärrás peht (čielgii tärkkilubboht jis halijdah)
-

Mon ohopeeivi lijkkuuh enâmustáá kuldâlid̄ Yle Säämi radio-ohjelmijđ? (puávtáh merkkid̄ eenâb ko oovtâ muulsâiävtu)

- Vuossaargâ
- Majebaargâ
- Koskoho
- Tuorâstuv
- Vástuppeeivi
- Lávurduv
- Pasepeeivi

Kuás lijkkuuh enâmustáá kuldáliđ Yle Sáámi radio-ohjelmijđ? (puávtáh merkkiđ eenâb ko oovtâ muulsâiävtu)

- Tooláá iđedist 5–7
- Iđedist 7–9
- Iđedispeeivi 9–11
- Peiviv 11–14
- Ehidispeeivi 14–17
- Ehidist 17–21
- Maŋŋeed ehidist 21–24
- Iho/Iđedisijjâ 24–5

Maid radio-ohjelmijđ lijkkuuh enâmustáá kuldáliđ? (puávtáh merkkiđ eenâb ko oovtâ muulsâiävtu)

- Radiouđđâsijđ
- Yle Sámi iideed 7–8 (Yle Sáámi iideedvuolgâttâs)
- Buorre Iđit Sápmi 8–10 (Tave-eennâmlii iideedvuolgâttâs)
- Dearvva! Tiörv! Tiervâ! 14.30–16 (Yle Sáámi eehidpeivivuolgâttâs)
- NRK Sámi ja SR Sámi vuolgâttâsâid Yle Sáámi kanava peht
- Arkkâdâhohjelmijđ
- Rukkoosohjelmijđ
- Muusikohjelmijđ
- Sukkâršooki
- Binna Báanna

Maid radio-ohjelmijđ jieh peerust kuldáliđ? (puávtáh merkkiđ eenáb ko oovtá muulsáivtu)

- Radiouđđásijđ
- Yle Sámi iideed 7–8 (Yle Säämi iideedvuolgáttás)
- Buorre Idit Sápmi 8–10 (Tave-eennâmlii iideedvuolgáttás)
- Dearvva! Tiörv! Tiervâ! 14.30–16 (Yle Säämi eehidpeivivuolgáttás)
- NRK Sámi ja SR Sámi vuolgáttásáid Yle Säämi kanava peht
- Arkkádâhohjelmijđ
- Rukkoosohjelmijđ
- Muusikohjelmijđ
- Sukkâršooki
- Binna Báanna

Kuldálah-uv tun Yle Säämi radio-ohjelmijđ mielâstubboht njuálguvuolgáttássân vâi päddejum häämist maŋeláá?

- Njuálguvuolgáttássân. Jis tun halijdah, muštâl mondiet:

- Vyerkkejum päddin Yle Areenast. Jis tun halijdah, muštâl mondiet:

Manen kuldálah Yle Säämi radiofalâlduvâid? (puávtáh merkkiđ eenáb ko oovtá muulsáivtu)

- Halijdâm kuullâđ sâmisavâid.
- Halijdâm kuullâđ sâmikielâ.
- Halijdâm kuullâđ sâmimuusik.
- Mottoom eres suujâ tiet. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

Manen jieh kuldâl Yle Säämi radiofalâlduvâid? (puávtáh merkkid eenâb ko oovtâ muulsâiävtu)

Jiem peerust kuullâđ sâmisaaavâid. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

Jiem peerust kuullâđ sâmikielâ. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

Jiem peerust kuullâđ sâmimuusik. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

Toimâttejei tiet. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

Ohjelmkielâ tiet. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

Ohjelmfalâlduv tiet. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

Muusikfalâlduv tiet. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

Mottoom eres suujâ tiet. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

Lah-uv kuásnii aassâm sâmikuávlust (Aanaar, länudâh, Ucjauhâ já Suádigil Laapi paalgâs) já varrim tobbeen meddâl? *

Lam.

Jiem lah.

Vaiguttij-uv sâmikuávlust meddâlvarrim tuu Yle Säämi radiokuldâlmân?

Kuldâlškuottim eenâb. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

Kuldâlškuottim ucceeb. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

Ij vaiguttâm.

Lah-uv kuásnii aassâm sânikuávlun ulguubeln já varrim tobbeen sânikuávlun? *

- Lam.
- Jiem lah.

Vaiguttij-uv sânikuávlun varrim tuu Yle Säämi radiokuldâlmân?

- Kuldâlškuottim eenâb. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

- Kuldâlškuottim ucceeb. Čielgii târkkilubboht jis halijdah:

- Ij vaiguttâm.

Lah-uv tuđâvâš Yle Säämi radiofalâlduvváid? *

- Lam.
- Jiem lah.
- Jiem lah vises.

Moos tun lah eromâš tuđâvâš?

Moos jieh lah tuđâvâš?

Mii lii tuu mielâst pyeri Yle Säämi radiofalâlduvâst?

Mii lii tuu mielâst hyeni Yle Säämi radiofalâlduvâst?

Magareh tuoivuuh tust láá Yle Säämi radiofalâlduvâid iähtun? (tuoivuuh ovdâmerkkân vuolgâttemaigij, kielâ, ohjelmfalâlduv já muusikfalâlduv iähtun)

Maggaar merhâšume Yle Säämi radiofalâlduvâst lii lamaš tuu elimist? (radiovuolgättäsân páaccám muštoh, kuldâlemohtâvuođah, kuldâlempiirâs jna.)

Pärnivuodâst

Nuorâ-
vuodâst

Rävisolmožin

Yle Sámi radioguldaleapmi čakčat 2018

Bures boahthin vástidit Pro gradu -dutkanuššii, man fáddán leat sámeálbmoga radioguldaleapmi ja Yle Sámi radiofálaldagat. Dutkamuša čuozáhatjoavku leat 15 jagi deavdán sápmelaččat. Dutkanskovvi devdojuvvo anonyman.

Jos hálidat jearrat juoidá dutkamušas, sáhtát váldit dutkái oktavuoda šleadgapoastta bokte: aletta.lakkala@student.oulu.fi

Ustitlaš dearvvuodaiguin Heaikk'Ovllá Sisko Álehtá, Aletta Lakkala (HuK, Oulu universitehta Giellagas-instituhtta)

Leatgo badjel 15-jahkásaš sápmelaš? *

- Lean.
- In leat.

Sohkabealli *

- Nisu
- Almmái
- Eará

Ahki *

- 15–19
- 20–29
- 30–39
- 40–49
- 50–59
- 60–69
- 70–79
- 80 >

Eatnigiella (sáhtát merket eanet go ovtta molssaeavttu) *

- Anárašgiella
- Davvisámegiella
- Nuortalašgiella
- Suomagiella
- Miinu eará: _____

Ruoktogiella *

Guldatatgo Yle Sámi radioprográmmaid dálá dilis? *

- Guldalan álo.
- Guldalan dávjá.
- Guldalan duollet dálle.
- Guldalan háreve.
- In guldal goassige.

Gos guldat Yle Sámi radioprográmmaid? (sáhtát merket eanet go ovtta molssaeavttu)

- Ruovttus
 - Bargobáikkis
 - Biillas
 - Jođedettiin báikkis nubbái
 - Valáštaladettiin
 - Eará oktavuodas (čilge dárkileappot jos hálidat)
-

Mainna guldat Yle Sámi radioprográmmaid? (sáhtát merket eanet go ovtta molssaeavttu)

- Beavderadioin
 - Dihtoriin
 - Telefovnain
 - Biilaradioin
 - Mainnanu eará rusttegiin (čilge dárkileappot jos hálidat)
-

Guđe beivviid guldat Yle Sámi radioprográmmaid millosepmosit? (sáhtát merket eanet go ovtta molssaeavttu)

- Vuossárgga / Mánnodaga
- Maŋŋebárgga / Disdaga
- Gaskavahku
- Duorastaga
- Bearjadaga
- Lávvardaga
- Sotnabeaivve

Mii lea dutnje milloseamos áigi guldalit Yle Sámi radioprográmmaid? (sáhtát merket eanet go ovttá molssaeavttu)

- Árraidit 5–7
- Iđit 7–9
- Iđitbeaivi 9–11
- Beaivi 11–14
- Eahketbeaivi 14–17
- Eahket 17–21
- Maŋŋiteahket 21–24
- Idja/iđitidja 24–5

Maid radioprográmmaid guldalat millosepmosit? (sáhtát merket eanet go ovttá molssaeavttu)

- Radioođđasiid
- Yle Sámi iđit 7–8 (Yle Sámi iđitsáttá)
- Buorre Iđit Sápmi 8–10 (Davviriikkalaš iđitsáttá)
- Dearvva! Tiörv! Tiervâ! 14.30–16 (Yle Sámi veaigesáttá)
- NRK Sámi ja SR Sámi sáddagiid Yle Sámi Radio kanála bokte
- Arkiivaprográmmaid
- Rohkosprográmmaid
- Musihkkaprográmmaid
- Sohkaršohka
- Binna Báanna

Maid radioprográmmaid it beroš guldalit? (sáhtát merket eanet go ovtta molssaeavttu)

- Radioodđasiid
- Yle Sámi iđit 7–8 (Yle Sámi iđitsáttá)
- Buorre Iđit Sápmi 8–10 (Davviriikkalaš iđitsáttá)
- Dearvva! Tiörv! Tiervâ! 14.30–16 (Yle Sámi veaigesáttá)
- NRK Sámi ja SR Sámi sáddagiid Yle Sámi Radio kanála bokte
- Arkiivaprográmmaid
- Rohkosprográmmaid
- Musihkkaprográmmaid
- Sohkaršohka
- Binna Báanna

Guldalatgo Yle Sámi radioprográmmaid milloseappot njuolggosáttan vai báddejuvvon hámis mañelgihtii? (sáhtát merket eanet go ovtta molssaeavttu)

Njuolggosáttan. Jos hálidat, muital manin:

Vurkejuvvon báddin Yle Arenas. Jos hálidat, muital manin:

Manin guldalat Yle Sámi radioprográmmaid? (sáhtát merket eanet go ovtta molssaeavttu)

- Hálidan gullat sámi ságaid.
- Hálidan gullat sámegiela.
- Hálidan gullat sámemusihka.
- Mannu eará siva dihte. Čilge dárkileappot jos hálidat:

Manin it guldal Yle Sámi radioprográmmaid? (sáhtát merket eanet go ovtta molssaeavttu)

In beroš gullat sámi ságaid. Čilge dárkileappot jos hálidat:

In beroš gullat sámegeiela. Čilge dárkileappot jos hálidat:

In beroš gullat sámemusihka. Čilge dárkileappot jos hálidat:

Doaimmaheaddjiid dihte. Čilge dárkileappot jos hálidat:

Prográmmageiela dihte. Čilge dárkileappot jos hálidat:

Prográmmafálaldaga dihte. Čilge dárkileappot jos hálidat:

Musihkkafálaldaga dihte. Čilge dárkileappot jos hálidat:

Mannu eará siva dihte. Čilge dárkileappot jos hálidat:

Leatgo goasnu orron sámequivllus (Anár, Eanodat, Ohcejohka ja Soađegili Lappi bálggus) ja fárrén doppe eret? *

Lean.

In leat.

Váikkuhiigo sámequivllus eretfárren du Yle Sámi radioprográmmaid guldaleapmái?

Guldališgohten eanet. Čilge dárkileappot jos hálidat:

Guldališgohten unnit. Čilge dárkileappot jos hálidat:

li váikkuhan.

Leatgo goasnu orron sámevuovllu olggobealde ja fárren doppe sámevuovlui? *

- Lean.
- In leat.

Váikkuhiigo sámevuovlui fárren du Yle Sámi radioprográmmaid guldaleapmái?

Guldališgohten eanet. Čilge dárkileappot jos hálidat:

Guldališgohten unnit. Čilge dárkileappot jos hálidat:

li váikkuhan.

Leatgo duđavaš Yle Sámi radioprográmmaide? *

- Lean.
- In leat.
- In máhte dadjat.

Masa leat erenoamáš duđavaš?

Masa it leat duđavaš?

Mii lea du mielas buorre Yle Sámi radiofálaldagas?

Mii lea du mielas heittot Yle Sámi radiofálaldagas?

Makkár sávaldagat dus leat Yle Sámi radiofálaldagaid ektui? (sávaldagat ovdamearkka dihte sáddenáiggiid, giela, musihka ja fálaldagaid sisdoalu ektui)

Makkár mearkkašupmi Yle Sámi radioprográmmain leamaš du eallimis? (radiosáddagiin báhcán muittut, guldalanoktavuođat, guldalanbiras jna.)

Mánná-
vuodas

Nuorra-
vuodas

Ollesolm-
možin

Yle Sää'm radiokuvddlummuš čâhčča 2018

Tiõrv pue'ttem va'stteed Pro gradu -tu'tkõkummuša saa'mi radiokuvddlummušest da Yle Sää'm radioprograamin. Tu'tkõkummuš täävtõsjoukkân lie pâ'jjel 15-ekksa sä'mmla. Kõõjjummuša va'stteet anonymân.

Jõs tu'st lie kõõččmõõžž tu'tkõkummuš pirr, vuäitak vuõl'tteed e-på'št tu'tkõkõeeja: aletta.lakkala@student oulu.fi

Tiõrv'vuõdivui'm Heaikk'Ovllá Sisko Álehtá, Aletta Lakkala (HuK, Oulu universiteet't Giellagas-institutt)

Leäk-a pâ'jjel 15-ákksaž sä'mmlaž? *

- Leäm.
- Jiõm leäkku.

Soogbie'll *

- Neezzan
- Åáumai
- Jee'res

Åa'kk * *

- 15–19
- 20–29
- 30–39
- 40–49
- 50–59
- 60–69
- 70–79
- 80 >

Jie'nnkiöll (vuäitak mie'rkkëed jeänab ko õõut jie'nnkiöll) *

- Aanrõskiöll
- Lää'ddkiöll
- Nuõrttsää'mkiöll
- Tä'vvsää'mkiöll
- Mii-ne jee'res: _____

Jälstemkå'dd *

Kuvddlak-a Yle Sää'm radiovuõlttõõzzid änn'jõžääi'j? *

- Kulddlam kée'jjmie'ldd ääi'j.
- Kulddlam täujja.
- Kulddlam te'l tä'l.
- Kulddlam hää'rvel.
- Jiõm kulddâl ni kuä'ss.

Ko'st kulddlak Yle Säa'm radiovuõltoõzzid? (vuaitak va'lljeed jeänab ko õõut vaaitõsmäain)

- Dääma
 - Tuejppääi'kest
 - Aautâst
 - Jää'deen pääi'kest nobba
 - Uurčeen le'be jee'resnalla liikkeen
 - Jee'res õhttvuõdin (muštâl tää'rkben jõs haa'lääk)
-

Mõin neävvain kulddlak Yle Säa'm radiovuõltoõzzid? (vuaitak va'lljeed jeänab ko õõut vaaitõsmäain)

- Pärddradioin
 - Teättmašinain
 - Te'lfoonin
 - Auttradioin
 - Mõin-ne jee'res neävvain (muštâl tää'rkben jõs haa'lääk)
-

Mõõn neä'ttelpeei'v kulddlak miõllsummsen Yle Säa'm radiovuõltoõzzid? (vuaitak va'lljeed jeänab ko õõut vaaitõsmäain)

- Vuõssaarg
- Määibaarg
- Seärad
- Ne'ljdpeei'v
- Piâtnâc
- Sue'vet
- Pâ'sspeei'v

Mõõn ääi'j kulddlak miõllsummsen Yle Sää'm radiovuõlittõõzzid? (vuäitak va'lljeed jeänab ko õõut vaaitõsmäain)

- Ääi'jeld tue'lää 5–7
- Tue'lää 7–9
- Tue'lespeivva 9–11
- Peivva 11–14
- Jeä'kk̄speivva 14–17
- Jeä'kk̄ää 17–21
- Mââjas jeä'kk̄ää 21–24
- Ekka/tue'lesiinn 24–5

Mâid radioprograamid kulddlak miõllsummsen? (vuäitak va'lljeed jeänab ko õõut vaaitõsmäain)

- Radio-od̄sid
- Yle Sámi tue'les 7–8 (Yle Sää'm tue'lesvuõlittõõzz)
- Buorre Iđit Sápmi 8–10 (Tâ'v̄vjânnamlaž tue'lesvuõlittõõzz)
- Dearvva! Tiõrv! Tiervâ! 14.30–16 (Yle Sää'm jeä'kk̄esvuõlittõõzz)
- NRK Sámi da SR Sámi vuõlittõõzzid Yle Sää'm kanaal pääi'k̄
- Arkiivprograamid
- Mo'lidvaprograamid
- Musikkprograamid
- Säähharšook
- Binna Báanna

Máid radioprograammid jiök peerast kulddled? (vuáitak va'lljeed jeänab ko õõut vaaitõsmäain)

- Radio-odõsid
- Yle Sámi tue'les 7–8 (Yle Sää'm tue'lesvuõlittõõzz)
- Buorre Idit Sápmi 8–10 (Tâ'vvjânnamlaž tue'lesvuõlittõõzz)
- Dearvva! Tiõrv! Tiervâ! 14.30–16 (Yle Sää'm jeä'kkesvuõlittõõzz)
- NRK Sámi da SR Sámi vuõlittõõzzid Yle Sää'm kanaal päai'k
- Arkiivprograammid
- Mo'lidvaprograammid
- Musikkprograammid
- Säähharšook
- Binna Báanna

Kuvddlak-a Yle Sää'm radioprograammid miõllsubun vuõigg vuõlittõssân avi ruõkkum vuõlittõssân má'ñjlest? (vuáitak va'lljeed jeänab ko õõut vaaitõsmäain)

Vuõigg vuõlittõssân. Jõs haa'lääk, muštâl mõõn diõtt:

Má'ñjlest ruõkkum leánttumšen Yle Areenast. Jõs haa'lääk, muštâl mõõn diõtt:

Mõõn diõtt kulddlak Yle Sää'm radioprograammid? (vuáitak va'lljeed jeänab ko õõut vaaitõsmäain)

- Kuullâm diõtt Sää'mvuu'd mainnsid
- Kuullâm diõtt sää'mkiõl
- Kuullâm diõtt sää'm musiikk
- Mõõn-ne jee'res mäainast (muštâl tää'rkben jõs haa'lääk)

Mõõn diõtt jiõk kulddâl Yle Sää'm radioprograamid? (vuäitak va'lljeed jeänab ko õõut vaaitõsmääin)

Jiõm peerast kuullâd Sää'mvuu'd mainnsid. Muštâl tää'rkben jõs haa'lääk:

Jiõm peerast kuullâd sää'mkiõl. Muštâl tää'rkben jõs haa'lääk:

Jiõm peerast kuullâd sää'm-musiikk. Muštâl tää'rkben jõs haa'lääk:

Tuáimtee'ji diõtt. Muštâl tää'rkben jõs haa'lääk:

Programmkiõl diõtt. Muštâl tää'rkben jõs haa'lääk:

Jiõm tu'kked prograamin. Muštâl tää'rkben jõs haa'lääk:

Jiõm tu'kked musiikkâst. Muštâl tää'rkben jõs haa'lääk:

Mõõn-ne jee'res määinast. Muštâl tää'rkben jõs haa'lääk:

Leäk-a kuä'ss-ne jälstam sää'mvuu'dest da te'l serddam meädda to'ben? *

Leäm.

Jiõm leäkku.

Mä'htt sää'mvuu'dest meädda serddmõš vaikkti tõeõzz, mõõn jiännai kulddlak Yle Sää'm radiovuõlittõõzzid?

Kulddleškuõ'ttem jeänab. Muštâl tää'rkben jõs haa'lääk.

Kulddleškuõ'ttem uu'ccab. Muštâl tää'rkben jõs haa'lääk.

Ij vaikkam.

Leäk-a kuä'ss-ne jälstam sää'mvuu'd åålgbeä'lnn da te'l serddam sää'mvoudda? *

- Leäm.
- Jiõm leäkku.

Mä'htt sää'mvoudda serddmõš vaikkti tōõzz, mõõn jiännai kulddlak Yle Sää'm radiovuõlittōõzzid?

- Kulddleškuõ'ttem jeänab. Muštâl tää'rkben jõs haa'lääk.

- Kulddleškuõ'ttem uu'ccab. Muštâl tää'rkben jõs haa'lääk.

- Ij vaikkam.

Leäk-a toodvaž Yle Sää'm prograamid? *

- Leäm.
- Jiõm leäkku.
- Jiõm silttäd särnnad.

Mõõk lie pue'rmõs ää'sš prograamin?

Mâi'd aa'sšid jiõk leäkku toodvaž?

Mii lij tuu miõlâst pue'rr Yle Sää'm radioprograamin?

Mii lij tuu miõlâst hue'nn Yle Sää'm radioprograamin?

Mâi'd tuäivak Yle Sää'm radioprograamin? (tuäivvmõõžž ouddmiârkân vuõlttösaai'jin, kiõlâst le'be mäkam prograamm le'be musikk õõlgče lee'd)

Mäkam miâraktõs Yle Sää'm radioprograamin lij leämmaž tuu jie'llmest? (radiovuõlttöõzzin pääccam moošt, kulddlemõhttvuõđ, kulddlempirrõs dno.)

Pä'rnn-
vuõđâst

Nuõrrvuõđâst

Vuõrâ-
soomžen

Yle Sápmín radionkuuntelu syksyllä 2018

Tervetuloa vastaamaan saamelaisten radionkuuntelua sekä Yle Sápmín radiotarjontaa koskevaan Pro gradu -tutkimukseen. Tutkielman kohderyhmä ovat yli 15-vuotiaat saamelaiset. Kyselylomake täytetään nimettömästi.

Voit ottaa tutkimusta koskevissa kysymyksissä yhteyttä tutkijaan sähköpostilla: aletta.lakkala@student.oulu.fi

Ystävällisesti Aletta Lakkala (HuK, Oulun yliopiston Giellagas-instituutti)

Oletko yli 15-vuotias saamelainen? *

- Kyllä olen.
- En ole.

Sukupuoli *

- Nainen
- Mies
- Muu

Ikä *

- 15–19
- 20–29
- 30–39
- 40–49
- 50–59
- 60–69
- 70–79
- 80 >

Äidinkieli (voit valita useamman vaihtoehdon) *

Inarinsaame

Koltansaame

Pohjoissaame

Suomi

Muu: _____

Kotikunta *

Kuunteletko nykytilanteessa Yle Sápmín radio-ohjelmia? *

Kuuntelen aina.

Kuuntelen usein.

Kuuntelen silloin tällöin.

Kuuntelen harvoin.

En kuuntele koskaan.

Missä kuuntelet Yle Sápmín radio-ohjelmia? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Kotona
 - Työpaikalla
 - Autossa
 - Liikkuessa paikasta toiseen
 - Urheillessa
 - Muussa tilanteessa (kerro halutessasi tarkemmin)
-

Millä laitteella kuuntelet Yle Sápmín radio-ohjelmia? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Pöytäradiolla
 - Tietokoneella
 - Puhelimella
 - Autoradiolla
 - Muulla laitteella (kerro halutessasi tarkemmin)
-

Minä viikonpäivänä kuuntelet Yle Sápmín radio-ohjelmia mieluiten? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Maanantaina
- Tiistaina
- Keskiviikkona
- Torstaina
- Perjantaina
- Lauantaina
- Sunnuntaina

Minä vuorokaudenaikana kuuntelet Yle Sápmín radio-ohjelmia mieluiten? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Aikaisin aamulla 5–7
- Aamulla 7–9
- Aamupäivällä 9–11
- Päivällä 11–14
- Iltapäivällä 14–17
- Illalla 17–21
- Myöhään illalla 21–24
- Yöllä/aamuyöllä 24–5

Mitä radio-ohjelmia kuuntelet mieluiten? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Radiouutisia
- Yle Sámi idit 7–8 (Yle Sápmín aamulähetys)
- Buorre Idit Sápmi 8–10 (Yhteispohjoismainen aamulähetys)
- Dearvva! Tiörv! Tiervâ! 14.30–16 (Yle Sápmín iltapäivälähetys)
- NRK Sápmín ja SR Sápmín lähetyksiä Yle Sápmín kanavan kautta
- Arkisto-ohjelmia
- Hartausohjelmia
- Musiikkiohjelmia
- Sohkaršohkkaa (Yle Sápmín nuorten aikuisten ohjelma)
- Binna Bánnaa (Yle Sápmín lastenohjelma)

Mitä radio-ohjelmia et ole kiinnostunut kuuntelemaan? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Radiouutisia
- Yle Sámi idit 7–8 (Yle Sápmin aamulähetys)
- Buorre Idit Sápmi 8–10 (Yhteispohjoismainen aamulähetys)
- Dearvva! Tiõrv! Tiervâ! 14.30–16 (Yle Sápmin iltapäivälähetys)
- NRK Sápmin ja SR Sápmin lähetyksiä Yle Sápmin kanavan kautta
- Arkisto-ohjelmia
- Hartausohjelmia
- Musiikkiohjelmia
- Sohkaršohkkaa (Yle Sápmin nuorten aikuisten ohjelma)
- Binna Bánnaa (Yle Sápmin lastenohjelma)

Kuunteletko Yle Sápmin radio-ohjelmia mieluummin suorana lähetyksenä vai tallenteena jälkikäteen? (voit valita useamman vaihtoehdon)

Suorana lähetyksenä. Kerro halutessasi miksi:

Tallenteena Yle Areenassa. Kerro halutessasi miksi:

Miksi kuuntelet Yle Sápmin radio-ohjelmia? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Saamelaisten aiheiden vuoksi
- Saamen kielen vuoksi
- Saamelaismusiikin vuoksi
- Muun syyn vuoksi (kerro halutessasi tarkemmin)

Miksi et kuuntele Yle Sápmín radio-ohjelmia? (voit valita useamman vaihtoehdon)

En ole kiinnostunut saamelaisaiheista. Kerro halutessasi tarkemmin:

En ole kiinnostunut saamen kielestä. Kerro halutessasi tarkemmin:

En ole kiinnostunut saamelaismusiikista. Kerro halutessasi tarkemmin:

Toimittajien vuoksi. Kerro halutessasi tarkemmin:

Ohjelmakielen vuoksi. Kerro halutessasi tarkemmin:

Ohjelmatarjonnan vuoksi. Kerro halutessasi tarkemmin:

Musiikkitarjonnan vuoksi. Kerro halutessasi tarkemmin:

Muun syyn vuoksi. Kerro halutessasi tarkemmin:

Oletko joskus asunut saamelaisten kotiseutualueella (Enontekiö, Inari, Utsjoki ja Sodankylän Lapin paliskunnan alue) ja muuttanut sieltä pois? *

Kyllä olen.

En ole.

Vaikuttko saamelaisten kotiseutualueelta poismuutto Yle Sápmín radio-ohjelmiston kuunteluusi?

Radionkuuntelu lisääntyi. Kerro halutessasi tarkemmin:

Radionkuuntelu väheni. Kerro halutessasi tarkemmin:

Poismuutolla ei ollut vaikutusta kuunteluun.

Oletko joskus asunut saamelaisten kotiseutalueen ulkopuolella ja muuttanut sieltä saamelaisalueelle? *

- Kyllä olen.
- En ole.

Vaikuttiko saamelaisten kotiseutualueelle muutto Yle Sápmín radio-ohjelmiston kuunteluusi?

- Radionkuuntelu lisääntyi. Kerro halutessasi tarkemmin:

- Radionkuuntelu väheni. Kerro halutessasi tarkemmin:

- Saamelaisalueelle muutolla ei ollut vaikutusta kuunteluun.

Oletko tyytyväinen Yle Sápmín radio-ohjelmiin? *

- Kyllä olen.
- En ole.
- En osaa sanoa.

Mihin olet erityisen tyytyväinen Yle Sápmín radio-ohjelmistossa?

Mihin et ole tyytyväinen?

Mitä hyvää näet Yle Sápmín radio-ohjelmistossa?

Mitä huonoa näet Yle Sápmín radio-ohjelmistossa?

Millaisia toiveita sinulla on Yle Sápmín radio-ohjelmien suhteen? (esimerkiksi lähetyssaikojen, kielen, musiikin ja ohjelmien sisällön suhteen)

Millainen merkitys Yle Sápmín radio-ohjelmilla on ollut elämässäsi? (esimerkiksi radiolähetyksistä jääneet muistot, kuuntelutilanteet, kuunteluympäristöt jne.)

Lapsuudessa

Nuoruudessa

Aikuisiällä